

Universitet i Agder
Fakultet for helse- og idrettsfag

Fotballklubbers forankring og betydning i det norske samfunn

En casestudie av Viking Fotballklubb

John Rasmus Eliassen

Mastergradsoppgave levert ved Fakultet for helse- og idrettsfag,
Universitet i Agder i Kristiansand 2008

Fotballklubbers forankring og betydning i det norske samfunn

En casestudie av Viking Fotballklubb

John Rasmus Eliassen

Mastergradsoppgave levert ved Fakultet for helse- og idrettsfag,
Universitet i Agder i Kristiansand 2008

Sammendrag

Fotballklubbers lokale forankring og betydning vil ses nærmere på gjennom teoretisk refleksjon og empirisk observasjon der Viking FK er case. Teorien som anvendes er Luhmanns systemteori og det som danner det empiriske materialet er dokumenter og kvalitative intervjuer. Ifølge Luhmann (2000a) er sosiale fenomen, som eksemplifisert ved Viking FK i denne avhandlingen, sosiale system som danner seg selv gjennom å skille seg fra omverden. Skille mellom systemet selv og dets omverden danner en unik betraktning av seg selv som noe forskjellig fra omverden. Det utgjør systemets realitetsforståelse, dets mening som uttrykkes gjennom forventninger og kommunikasjon. På grunnlag av hva som forventes og hva det kommuniseres om dannes der ulike operasjoner internt som sørger for at systemet kontinuerlig gjen- og omdannes i samfunnet. For at fotballklubber fortsatt skal kunne eksistere, som vil si gjen- og omdannelse av seg selv, kreves det at fotballklubber oppleves som relevant for samfunnet. Fotballklubben må kunne bidra med noe som har betydning i samfunnet. Betydningen må søkes gjennom relasjoner, det som i systemteorien betegnes som strukturelle koblinger, mellom fotballklubb og andre systemer. Hvorfor dannes det slike strukturelle koblinger mellom fotballklubb og andre system i lokalsamfunnet? Jo fordi, de impliserte systemene på hvert sitt hvis kan bidra med ytelser som ikke det andre systemet selv kan produsere, men som kan bidra til det andre systemets gjen- og omdannelse. For å forstå de strukturelle koblingene må en derfor se nærmere på operasjoner i og utenfor fotballklubben.

Nøkkelord:

- Luhmanns systemteori
- Autopoiesis
- Forventninger og kommunikasjon
- Medium og koder
- Strukturell kobling
- Viking FK

Forord

Det har vært mange gjennom årene som i større eller mindre grad har bidratt med støtte til denne masteroppgaven og som jeg ønsker å takke. Først og fremst mine veiledere for lesning og gode råd helt fra starten av. Jan Ove Tangen som alltid har uttrykt tro på dette prosjektet og som har bidratt med uvurderlig veiledning av masteroppgaven. Du har hatt stor betydning for min faglige utvikling. Bjørn Tore Johansen for engasjement og faglige tilbakemeldinger. Du har gjort det mulig å stå løpet ut. Familie og venner som jeg i visse perioder ikke har brukt så mye tid i sammen med som ønskelig. Marte som i stor grad har bidratt med at jeg i det hele tatt begynte på masterstudiet. Og til min arbeidsgiver Kopervik videregående skole som i sluttfasen har tilrettelagt slik at det ble mulig å levere. Takk.

En stor takk rettes også til Viking FK for utleverte dokumenter. Ole Rugland, Rolf Waldow, Torleif Berg, Øyvind Ellingsen og Harald Figved for velvillig å ha stilt opp til intervjuer.

Og til deg Ella. Takk for å ha skapt stor glede med ditt nærvær under en hektisk slutfase.

Åkrehamn

Mai 2008

John Rasmus Eliassen

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	i
Forord	ii
Innholdsfortegnelse	iii
Innledning	1
1.1 Mulige forklaringer	2
1.2 Fotball som lokalt og globalt fenomen	5
1.3 Alternativ tilnærming	8
1.4 Problemstillingen	11
1.5 Framdrift	14
Vitenskapsteoretiske og metodiske refleksjoner	16
.1. Epistemologiske antagelser	17
.2. System som case	22
.3. Når det usynlige blir synlig	25
.4. Dokument- og tekstanalyse	28
.5. Kvalitativ intervjuing	31
.6. Generalisering	32
.7. Dokumenttilgang	34
Idrett som sosialt system og fotball som form	35
.1. Samfunnets idrett	35
.2. Hva skiller idrettssystemet fra dets omverden?	40

Fotballklubbens eksistens	47
.1. Fotballklubbers autopoiese, kommunikasjon og forventninger	47
.2. Viking FKs organisasjonsform	68
System og omverden	77
.1. Fotballklubbers omverdensforhold	78
.2. Viking FK og dets omverden	80
.3. Viking FKs strukturelle koblinger til andre lokale delsystemer	83
.4. Samfunnsmessig forankring og betydning	103
Konklusjon	105
Referanser	112

1.0 Innledning

Tema for masteroppgaven er ”*Fotballklubbers lokale forankring og betydning*”. Valget av tema springer ut av et ønske om å kunne bidra til å belyse nærmere hvilket legitimerings – og eksistensgrunnlag fotballklubber i det norske samfunnet baserer seg på. Av alle idretter vi har i Norge virker det som om det er fotballidretten som opptar folk flest. Fotballens fremtredelse både i det offentlige og private rom gjør at den vanskelig lar seg avfeie som kun et uvesentlig fenomen. Jeg har alltid undret meg over denne enorme begeistringen overfor fotballen blant folk flest og ikke minst samfunnets anerkjennelse og oppmuntring overfor denne formen for idrett. Og det er særlig det siste som vil bli gjenstand for nærmere undersøkelse i denne masteroppgaven. Gjennom teoretisk refleksjon og empirisk undersøkelse ønsker jeg å se nærmere på en lokal fotballklubb og hvilken aksept og anerkjennelse klubben har i dens lokalsamfunn.

Fotball har stor betydning for en stor del av den norske befolkning. Ikke minst så gjenspeiles dette både av den brede og omfattende mediedekning. Norges Fotballforbunds (2004) rapport om økning av aktive fotballspillere. Fotballklubbers rapportering om økende tilstrømning av tilskuere og salg av sesongkort¹. Og ikke minst den hverdagslige betraktningen og samtaleemne om fotballen, som så ofte finner sted blant så vel kolleger som venner og familie. Det er alltid mulig å diskutere om de rette forberedelsene var blitt gjort før kamp, om det rette laget ble tatt ut, om hva som faktisk skjedde under kampen og ikke minst hva som bør gjøres etter tapet eller seieren. Slik sett er det ikke bare kampen som er i fokus, selv om det nok er høydepunktet, men også hva som skjer før og etter. De ulike mediene som internett, aviser, TV og radio har alle på hver sin måte fanget opp eller skapt denne interessen for konkurransens særegne tidsdimensjon. Gjennom disse mediene får den fotballinteresserte muligheten til å høre eller lese, såkalte fotballeksperters analyse både før, under og etter kamp. For de fotballinteresserte kan all oppmerksomhet og omtale av fotballen i samfunnet være til det bedre, mens for andre kan den være både irriterende og frustrerende. Et moderne samfunn uten en eller annen form for fotball er derfor vanskelig å forestille seg. Interessen og utbredelsen av fotballen er omfattende, og en kan hevde at det heller ikke virker som om denne idrettsformen har nådd noe endelig høydepunkt. En må derfor spørre seg hva det er med fotballen som bidrar til dens popularitet og som man kan observere både lokalt og

¹ Blant annet ifølge Viking FK (Årsberetning 2004) økte gjennomsnittlig antall tilskuere fra 6713 i 2003 til 12439 i 2004. I tillegg så økte antall sesongkort fra 3000 til 7000. Viking FK er denne masteroppgavens case.

nasjonalt. Og hvordan man kan oppfatte og hvor man skal søke etter fotballens popularitet og attraktivitet. Kan det være så enkelt at jo mer det skrives om fotball, jo større blir interessen? Eller er det noe særegent med selve fotballspillet som skaper en grobunn for dens popularitet? Og er det kun den folkelige interessen som bidrar til at fotballen har fått aksept og legitimitet som den må ha i samfunnet for å kunne eksistere?

1.1 Mulige forklaringer

At de ulike medieteknologienes formidling av fotball har bidratt og kanskje fortsetter å bidra med å øke fotballens popularitet, er nok ganske sikkert. Ifølge Hellands (2003) historiske analyse om forholdet mellom media og fotballen², så hevder han at forholdet kan betegnes som symbiotisk. Slik jeg tolker Helland (2003) skal symbiosebegrepet ikke oppfattes som et vitenskapelig begrep, men som et metaforisk begrep som henviser til et særlig relasjonelt forhold mellom sport og medier og fotballandslaget og journalister. Bruken av begrepet symbiose til å betegne en slik relasjonsform forsterker oppfatningen om deltakernes gjensidige fordel av det relasjonelle forholdet dem imellom. Denne felles symbiosen har medført at media og fotballen deler en felles historisk utvikling mot massemedia og masseidrett. Sportifisering, mediefisering og kommersialisering er sentrale begreper Helland (2003) benytter seg av i sin historiske analyse. Disse begrepene, hevder Helland (2003), betegner viktige historiske prosesser som forutsetter hverandre. Det er en forutsetning at idretten sportifiseres før den kan mediefiseres. Med det menes at det er en forutsetning at idretten har gått i retning prestasjonsorientering, konkurranse og rasjonalitet før den mediefiseres. Begrepet mediefisering benyttes for å ”... *viser hvordan medieformidlingen blir en forutsetning for sportens videre utbredelse, og for å vise hvordan virksomhetene til sport og medier konvergerer ...*” (Helland 2003:15). Med dette er grunnlaget lagt for kommersialisering³ av idretten og media. Fotball, og idrett generelt, har slik sett blitt enda mer populær gjennom en bredere og mer omfattende mediedekning. Den har beveget seg fra kun å være en idrett, til og bli en masseidrett.

² I boka ”Sport, medier og journalistikk. Med fotballandslaget til EM” har Helland (2003) benyttet seg av en historisk framstilling av, hva han betegner som, symbiosen mellom sport og medier og som kombineres med en empirisk analyse av idrettsformen fotball.

³ Helland (2003:15) forstår kommersialisering som ”... *en prosess der virksomhet blir underlagt økonomiske og forretningsmessige hensyn som danner grunnlag for kommersielle markeder.*”

Hva er det media gjør som bidrar til å popularisere idretten? Avisene utgir ikke bare kampreferater, TV eller Radio gjør mye mer enn direkte å overføre 90 minutters fotballkamper. Media skaper en dramaturgisk ramme rundt fotballkampen. Ifølge Helland (2003) presenterte VG og BT hele 481 oppslag om det norske landslaget i EM og da snakker vi om fra den dagen landslaget reiste fra Gardermoen og til de kom hjem. Fra og med 7. juni til og med 24. juni i år 2000. Om pressedekningen i VG og BT sier Helland (2003:182) ”... *at omfanget av dekningen er stor, at førstesideoppslagene om landslaget er mange, at kampene fungerer som høydepunkter i dekningen, at de som blir brukt mest som kilder er landslagstreneren og de mest profilerte spillerne, at pressens personfokusering er sterk, og at tonen i dekningen endrer seg dramatisk når det går dårlig. En helt som Tore Andre Flo blir, nesten over natten, gjort til syndebukk*”. I forkant av neste tippeligarunde eller landskamp diskuteres og reflekteres det over laguttak, formasjoner, taktikk og potensielle vinnere og tapere osv. Spillere, trenere og såkalte fotballeksperter intervjues. Hvordan gikk det sist gang? Hva var bra og hva var dårlig? Hva bør en gjøre nå? Osv. Konsekvensene av denne såkalte symbiosen kan oppleves daglig, i det som betegnes som vårt moderne samfunn, gjennom den enorme mediedekningen fotballen har fått. Fotballen populariseres ytterligere ved at media føyer til, dramatiserer og reflekterer over fotballen på en slik måte at den blir mer interessant for iakttakeren.

Ifølge Goksøyr (1996:40) er en mulig forklaring det moderne menneskets ”... *higen etter en kort og uforpliktende, men akk så sterk og stundom lykkebringende identitetsfølelse*”. Det er tale om å identifisere seg med utøverne av fotballspillet. Det er en identitet som kommer til uttrykk både gjennom lokal og nasjonal tilhørighet. Det er tale om vi mot dem, oss mot de andre. Goksøyr (1996:39) hevder at ”[d]et interessante med fotballspillet er at dette er en sport der lokalpatriotisme eller partisanvirksomhet i forhold til hjemmelaget er en forutsetning for og en del av spillets popularitet”. På denne måten blir den opplevde patriotismen, som skapes gjennom fotballspillerne som identifiseringsmarkører, det attraktive for iakttakeren. Fotballen blir en identitetsskaper.

Slagstad (Morgenbladet, 23.04.04) mener at en søken etter den generelle idrettens fascinasjon og attraktivitet, må gå gjennom estetikken. For Slagstad er idrettens estetikk, estetikk av bevegelsesformer som individets kropp utfører innenfor de ulike idretters regel- og rammeverk. Individet/utøveren utfører kroppslige dramatiseringer innen bestemte idretters interne dramaturgi. Det som kjennetegner idrettens dramaturgi er en tidstilstand som er en

kombinasjon av det plutselige og høydepunkt. Det plutselige høydepunktet kan finne sted når som helst i en idrettskonkurranse, men om det har skjedd eller om det kommer til å skje er preget av usikkerhet både hos utøverne og tilskuerne. I tillegg til det plutselige og høydepunktet fremheves det uforutsigbare i det dramaturgiske spillet. Ifølge Slagstad iscenesetter idretten det uberegnelige. Det vil si at en verken som deltakere eller tilskuer kan vite hva som vil skje fra det ene øyeblikket til det andre. I idretten dreier det seg om ”... å være åpne for øyeblikket – øyeblikkets kult” (Morgenbladet, 23.04.04:6). Den erfaringen individet sitter igjen med etter å ha sett et idrettsarrangement, er ifølge Slagstad en estetisk erfaring som ikke bidrar til innsikt i noen form for mening (Morgenbladet, 23.04.04).

Slik jeg tolker Helland (2003), Goksøy (1996) og Slagstad (2004) tar de alle utgangspunkt i enkeltindividets og massens begeistring og hengivenhet overfor idretten, og søker en forståelse for hvorfor den/de lar seg begeistre og fascinere. Helland (2003) viser til samspillet mellom media og fotballidretten. Der medias (melo-)dramatisering av idretten skaper større interesse blant observatøren av idretten. Goksøy (1996) peker på fotballens tiltrekningskraft ved at enkeltindividet opplever følelse av samhold og fellesskap gjennom fotballspillerne som identitetsmarkører. Slagstad hevder at det attraktive med fotballen for det enkelte individ ligger i dens potensial for opplevelsen av en særegen estetisk erfaring. Selv om Slagstad (2004), Helland (2003) og Goksøy (1996) har ulike tilnærminger til og perspektiver på fotballen spesielt og idretten generelt, så deler de den oppfatning om at idrettens fascinasjon må søkes i enkeltindividets, eller subjektets, opplevelse av idretten. Den folkelige interessen og fascinasjonen for fotball, er helt klart medvirkende i forhold til den samfunnsmessige betydning fotballen har fått i dagens samfunn. En er avhengig av at folk velger og ønsker å se eller spille fotball. Men den folkelige interessen kan ikke alene stå som en forklaring på hvorfor samfunnet aksepterer og legitimerer fotballen som det gjør i det moderne samfunnet. Fotballen har utviklet seg til å være noe mer enn kun en publikumsidrett. Fotballen er blitt en form for industri/bedrift som opererer både lokalt, nasjonalt og globalt. Kapital er blitt et sentralt virkemiddel for suksess for den enkelte fotballklubb og forbund. Penger må anskaffes. Og for at det skal la seg gjør må fotballidretten være attraktive for flere enn tilskuerne og supporterne.

1.2 Fotball som lokalt og globalt fenomen

Som så mange andre idretter fikk også den moderne fotballen sitt historiske gjennombrudd i Storbritannia på midten av 1800-tallet. Det er ulike måter å betegne overgangen fra den førmoderne rituellpregete folkefotballen til den moderniserte utgaven av fotballen, slik vi kjenner den i dag. Dunning (1971) skiller mellom fire historiske faser i utviklingen av den moderne fotballen. Grovt sett vil det si, fra den første fasen (ca. 1400 – 1850-tl) hvor den enkle og tilnærmet regelløse lokale folkefotballen ble spilt. Til den fjerde og siste fasen (1850 – 1890) da fotballspillet, som var blitt adaptert og videreutviklet i de engelske kostskolene, spredde seg til resten av det engelske samfunnet. Fram mot århundreskiftet ble det etablert organisasjoner som fotballklubber og det første nasjonale forbundet (The Football Association), som skulle sørge for å fremme fotballens videre utvikling og organisere og regulere den på et nasjonalt nivå. Guttmann (1994) på sin side hevder at den beste måten å betegne en form for overgang mellom tradisjonell idrett og moderne idrett, er gjennom skjematisk å analysere kontrastene dem imellom. Moderniseringen av fenomenet idrett betegnes gjennom anvendelsen av syv begreper. (1) *Sekularisering*: som viser til utviklingen fra den førmoderne idretten preget av ritualer og det sakrale, til en avritualisert profan moderne idrett. (2) *Likhet*: ingen skal kunne ekskluderes fra deltakelse i idrett ut fra verken etnisitet eller sosial status og at de gjeldende reglene er de samme for alle deltagerne. (3) *Byråkratisering*: den moderne idretten skal ikke styres av prestelige konklaver eller ritualer, men av lokale, nasjonale og internasjonale organisasjoner. (4) *Spesialisering*: den moderne idretten har utviklet seg fra førmoderne idretter preget av liten grad av differensiering, til å fremstå som idretter med mer utdifferensierte og spesialiserte roller og disipliner. (5) *Rasjonalisering*: den moderne idretten kjennetegnes ved standardiserte regler til forskjell fra den tradisjonelle idretten. Og anvendelsen av vitenskapelig forskning innenfor trening av utøvere og utvikling av utstyr for trening og konkurranse osv. (6) *Kvantifisering*: innen den moderne idretten brukes det tall for å fastsette konkurranseresultatet. (7) *Rekordjag*: den moderne idretten preges av det å overgå rekorder, å stadig sprengte nye grenser og å overgå de tallfestede rekordene. Nå kan en innvende mot Guttmann (1994) at det siste punktet ikke har særlig betydning innenfor lagidretter og at han kanskje burde ha inkludert *idrettsanlegget* som en del av sin analyse. Det moderne idrettsanlegget skiller seg fra tidligere idrettsplasser ved at det i større grad skiller tilskuere og utøvere. En skaper en ramme for spillet som hindrer tilskuerne i å intervensere i spillets gang og som senere sørger for en grense hvor en må betale

for å kunne se fotball. Som en skal se nedenfor bidrar inngangspenger til fotballkamper samtidig til utviklingen av profesjonalisering innenfor den engelske fotballen.

Med opprettelsen av the Football Association (FA) i 1863 og the FA cup i 1871 i England blir ikke fotballen kun en lokal idrett, men en nasjonal idrett med felles regelverk og konkurranse (Dunning, 1971). Problemene med de tidlige lokale utformete reglene var løst gjennom et nasjonalt regelverk som bidro til at fotballklubbene kunne konkurrere seg imellom både lokalt og nasjonalt. Ifølge Dunning (1971) markerer Blackburn Olympic, et lag med gruvearbeidere, sin seier over Old Etonians, tidligere elever ved kostskolen Eton, i FA cupfinalen i 1883 slutten på kostskolenes og deres "old boys" lags innvirkning på fotballens utvikling. Fotballen profesjonaliseres. "*The transition to the modern situation where the game is dominated by professional clubs playing to vast paying audiences was soon to follow*" (Dunning 1971:148). Fotball ble ganske tidlig en stor publikumsidrett og den første klubben til å ta inngangspenger var Aston Villa i 1874. Det tok ikke lang tid før andre fotballklubber fulgte etter. Som en følge av dette etablerte fotballklubbene seg som egne selskap. Ifølge Dunning (1971:148) ble disse fotballklubbene "*commercial concerns with profit as a major yardstick of success*". Dette bidro til å skjerpe kravene om høyt nivå på fotballspillet slik at fotballklubbene kunne tiltrekke seg størst mulig publikum. Skulle en sørge for god fotball var det nødvendig med de beste fotballspillerne. For å tiltrekke seg spillerne med de beste ferdighetene, tilbydde derfor fotballklubbene lønn for å frigjøre dem fra å arbeide fulltid slik at de kunne trene og utvikle ferdighetene sine. For ytterligere å sørge for inntekter til selskapene, opprettet 12 fotballklubber The Football league i 1888 (Dunning, 1971). Fotballkamper klubbene i mellom ordnes i et seriesystem og sørger på denne måten for tilnærmet faste inntekter gjennom inngangsbilletter.

Fra å være en idrett med lokale variasjoner til å bli en nasjonal idrett med felles regelverk, tar det ikke lange tiden før fotballen spres globalt. Spredningen av fotballen henger sammen med Storbritannia som teknologisk stormakt og kolonimakt. Gjennom britiske representanters tilstedeværelse i Europa og andre kontinenter som Latin-Amerika og Afrika, ble også nasjoner på disse kontinentene introdusert for den moderne fotballidretten (Guttman, 1994). Fotballen blir en av Storbritannias største eksportartikkel og etter hvert kan den også oppleves i Norge. Det er engelske ingeniører og sjøfolk som introduserer den engelske fotballen i Norge, og året 1885 er den første norske fotballklubben etablert med opprettelsen av Kristiania Fotballklubb (Goksøyr, 2002). Etter dannelsen av den første norske klubben står vi i dag med hele 1822

fotballklubber i Norge (Norges Fotballforbund, 2004). Disse norske fotballklubbene er ikke bare en del av den norske fotballen, de er også en del av den globale fotballen. De konkurrerer ikke kun lokalt, regionalt og nasjonalt gjennom de norske seriemesterskapene og det nasjonale cupmesterskapet, men også gjennom ulike internasjonale mesterskap for klubblag. Den historiske spredningen av fotballen verden over, kommersialiseringen og profesjonaliseringen av idretten og fotballen som et produkt innenfor et markedsliberalistisk økonomisk system har bidratt til å gjøre fotballen til en global industri. Fotballklubber dannes og omdannes til aksjeselskaper, salg og kjøp av fotballspillere skjer på tvers av landegrensene til enorme pengesummer, reklame av fotballspillere og lag florerer i den mediale verden. Fotballen er et markedsprodukt i en global verden.

Selv om det opprettes fotballklubber i Norge relativt tidlig etter fotballens utvikling og gjennombrudd i England, får en ikke noen særlig profesjonalisering før rundt 1970-årene (Goksøyr, 2002). Ifølge Goksøyr (2002) må kommersialiseringen og profesjonaliseringen av fotballidretten i Norge sees i sammenheng med de nære relasjonene⁴ mellom fotballen, media og næringslivet som etableres rundt 1970 tallet. TV-sendt fotball⁵ og åpningen av reklame på fotballarrangementer har bidratt til økte inntekter for de norske fotballklubbene. Og med dette skapes det en interesse for fotballidretten utover kun de som ønsker å se fotball. Det er ikke kun individet og tilskuerne som er interessert i at det spilles fotball. Også ulike bedrifter, organisasjoner og institusjoner i samfunnet ser sin interesse i at fotball spilles. Ut i fra ulike samfunnsaktørers interesse for fotballidretten blir fotballen attraktiv på en annen måte hos dem, enn hos den enkelte tilskuer. Ulike samfunnsaktører innehar en interesse for fotballen og på denne måten yter de bidrag som gjør at den til stadighet gjendannes i samfunnet. For mitt vedkommende er det derfor ikke hva det enkelte menneske eller mennesker opplever som attraktivt med idrettsformen fotball, selv om dette er viktig bidrag i forståelsen av fotballens popularitet, men hva ulike aktører og institusjoner i samfunnet opplever som attraktivt med fotballen.

Det sentrale spørsmålet blir da hvordan disse andre samfunnsaktørene på hver sin måte bidrar til at fotball kan fortsette å spilles. For at dette skal la seg gjøre må relasjoner dannes mellom de med ansvar for fotballspillet og andre samfunnsaktørers interesser for at det spilles fotball.

⁴ Uten ytterligere problematisering skal det nevnes at også Goksøyr (2002) anvender begrepet symbiose for å betegne relasjoner mellom media, fotballen og næringslivet. Det er tale om et trekantforhold av symbiotisk karakter.

⁵ Det er Norges Fotballforbund (NFF) og Norsk Toppfotball (NTF) som forhandler fram TV-rettighetene.

Det er særlig de enkelte fotballklubbene som bidrar til å administrere og organisere fotballen i de ulike lokalmiljøene og som er den organisasjonen som eventuelle andre samfunnsaktører må interagere med lokalt. Innenfor toppfotballen vil det ikke være et fotballag uten en fotballklubb, eller omvendt. Begge disse to er helt sentrale i selve fotballspillet. Det er laget som spiller og som oppnår de ”synlige” resultatene hver uke gjennom fotballkampen. Det er fotballaget som er gjenstand for oppmerksomheten. Det er laget som oppnår seieren, men utenfor banen, bak resultatene, befinner det seg en klubb som tar seg av organiseringen og finansieringen slik at mulighetene for seier kan oppnås. Slik sett vil det være fotballklubben andre samfunnsaktører må forholde seg direkte til og ikke fotballaget som en del av klubben. Det kan hevdes at det fotballens legitimitet og aksept i samfunnet hviler for en stor del på klubbens og A-lagets lokale legitimitet og aksept. Derfor vil en analyse på lokalnivå og klubbnivå gi viktig kunnskap om hvorfor fotballen aksepteres og nærmest hylles i dagens samfunn generelt. Den grunnleggende antagelsen som ligger til grunn for denne studien har som utgangspunkt at større eller mindre maktkonstellasjoner (aktører, institusjoner, instanser) bidrar med den nødvendige legitimitet og aksept overfor fotballklubben, slik at den kontinuerlig kan gjendannes. Spørsmålet blir da *hvordan og hvorfor* dette er tilfellet. Hvordan fungerer fotballklubben som en organisasjon? Hvilke andre aktører, instanser og institusjoner i samfunnet har en eller annen form for relasjon med fotballklubben? Og hvilken betydning vektlegges i relasjonen med fotballklubben? For mange kan det være innlysende og allerede besvart. For å svare på disse spørsmålene trengs det alternativ teoretisk perspektiv og supplerende empiriske funn. Mitt bidrag er å fremme et annet perspektiv på denne typen problemområde, ved å søke forståelse gjennom Luhmanns (2000a) teorikonstruksjon.

1.3 Alternativ tilnærming

Luhmanns utgangspunkt er ”*hvordan er samfunnet mulig?*” (Tangen, 2004:23). På samme måten kan vi stille spørsmålet ”*hvordan er fotballklubben mulig?*”. Her kan en hevde at alt i samfunnet forutsetter en samfunnsmessig relevans og resonans. En kan da stille spørsmålene: for hvem er det relevant og fra hvem skaffes den nødvendige resonans? Det jeg ønsker er å avdekke de mekanismer som gjør at fotballklubber er mulig. Fra hvem i samfunnet har det betydning og relevans at fotballklubber eksisterer? Og hvem er det som sørger for dens samfunnsmessige aksept og legitimitet, dens forutsettende resonans? En luhmannsk tilnærming (Tangen, 2004) til ulike samfunnsfenomen er å tydeliggjøre disse fenomenenes

eksistensgrunnlag. Så lenge et samfunnssystem, som eksemplifisert ved fotballklubben i denne oppgaven, dannes og kontinuerlig gjendannes og omdannes må det være noe som ligger bak. Noe som bidrar til at det muliggjøres, ellers så hadde det ikke kunne oppfattes som en realitet. Ifølge Tangen (2004:24), som har sett nærmere på idretten som sosialt system, bør en ”... fokusere på de betingelser, prosesser og strukturer i og utenfor idretten som muliggjør idrett som sosialt system”. I dette ligger det at et system som er gjenstand for nærmere studier ikke kan sees isolert, men må sees relasjonelt i forhold til sin omverden. Å befatte seg med og forstå ulike systemers tilværelse krever at en tar høyde for at dannelsen og gjendannelsen av systemet oppstår i møte med og i forhold til andre fenomener og systemer. Fenomener eller såkalte systemer oppstår ikke i et vakuum, de oppstår i forbindelse med eller i sammenheng med noe eller på grunn av noe osv. Fotballklubben vil i denne masteroppgaven oppfattes som et sosialt system, og en vil derfor måtte ta høyde for at klubbens egen virksomhet og andres innvirkninger på og oppfattelse av klubben bidrar til dens stadige gjendannelse. Det betyr at søker en å forklare hvordan en fotballklubb fungerer, må en samtidig ta høyde for at den virker i forhold til en omverden.

Fotballklubben som er blitt gjenstand for nærmere oppmerksomhet i denne masteroppgaven, er Viking Fotballklubb (heretter: Viking FK). Det er en fotballklubb som befinner seg i den øverste fotballdivisjonen i Norge, kalt Tippeligaen. Anvender en et systemteoretisk perspektiv og analyse på fotballklubben må en ta høyde for at klubben som sosialt system ble dannet og fortsetter å gjendanne seg selv, med referanse til seg selv. Det er hva Luhmann (2000a) betegner som sosiale systemers autopoiese. Et system blir dannet ved at det skiller seg ut fra en omverden. Når først skille, eller dannelsen har funnet sted, må det som system fortsette å gjendanne seg selv, hvis ikke opphører dens eksistens. Måten dette skjer på er gjennom å benytte seg av de elementene de består av, til å reprodusere de samme elementene. Det vil si at systemene er autopoietiske ved at de er produserer og reproduserer seg selv, og selvrefererende ved at denne prosessen skjer med referanse til seg selv. Forutsetningen for å se nærmere på Viking FK baserer seg på at den har blitt dannet og den fortsatt gjendannes, hvis ikke kan vi ikke iaktta den som noe som finnes, noe reelt, noe eksisterende. Det vil ikke legges særlig vekt på hvordan Viking FK dannet seg selv i 1899. Det denne oppgaven søker å belyse er hvordan Viking FK, som profesjonell tippeligaklubb, gjendanner og omdanner seg selv i dagens moderne samfunn. Og hvordan gjen- og omdanningen skjer i forhold til en omverden, en fremmedereferanse. En skal videre se at de elementene det her er snakk om, og som fotballklubben som sosialt system består av, er kommunikasjon og de forventningene

som ordner kommunikasjonen innad i systemet. Det vil si at fotballklubben som sosialt system består kun av kommunikasjon og forventninger. Klubben gjendannes ved at det hele tiden produseres nye kommunikasjonselementer.

Som vi skal se vil en systemteoretisk forståelse av en organisasjons gjendannelse og omdannelse i samfunnet bero på dens relasjon til andre samfunnsaktører⁶, eller det som innen systemteorien kalles strukturell kobling. Begrepet strukturell kobling⁷ er et relasjonsbegrep som, ifølge Jönhill (1997), bryter med den klassiske metafysikkens forståelse av relasjonsbegrepet som noe sekundært i forhold til en ting, det substansielle, menneske. *”Først har vi tingen, det substansielle, inklusiv menneskene, og deretter kommer relasjonene som i denne begreplige kontekst aldri kan være like viktig som det substansielle”* (Jönhill, 1997:122). Generelt sett innenfor den moderne sosiologien, og mer spesifikt innenfor Luhmanns systemteori, har relasjonsbegrep fått en mer sentral plass og betydning. Systemer oppfattes ikke som ting eller substanser, men som observasjonsobjekt. For å kunne erfare tingen som en ting, må det i første omgang forstås som et observasjonsobjekt. Relasjoner oppfattes som relasjoner mellom (minst) to observasjonsobjekt. For at det skal oppfattes som en relasjon må det først observeres av et system. Observasjonene kan være en observasjon av første eller andre orden. Ifølge Jönhill (1997) vil relasjoner mellom system framstå som systemrelasjoner som relateres til en observatør. Forstått på denne måten vil en sosiologisk betraktning av en relasjon mellom systemer være avhengig av at relasjonen først observeres av en første observatør (for eksempel en organisasjon), for deretter å observere relasjonen i annen orden. Relasjonen må først dannes som en sosial konstruksjon av minst to impliserende systemer, før relasjonen kan sosiologisk observeres. Innenfor Luhmanns (ifølge Jönhill, 1997:123) teorikonstruksjon forstås relasjonsbegrepet strukturell kobling som et begrep som *”... impliserer en observatør, en observatør som observerer (minst) to system [og hvordan disse systemene observerer] og hvordan de er forbundet med hverandre.”*. Begrepet betegner forbindelser mellom minst to system som ikke inngår i hverandres interne og autonome operasjoner, men som allikevel er tilnyttet disse operasjonene (Jönhill, 1997).

⁶ Samfunnsaktører vil innenfor systemteorien være andre delsystemer, institusjoner og organisasjoner som utfører en eller annen funksjon for samfunnet, for eksempel det politiske systemet, partisystemer, økonomisystemet, oppdragelsessystemet, vitenskapssystemet etc. Systemer det er tale om i denne avhandlingen er følgende; Stavanger Kommune, Stavanger Aftenblad, St. Svithun, Lyse og en representant for investorene (Ole Rugland).

⁷ Hva som ligger i selve begrepet strukturell kobling vil bli forklart ytterligere og mer utførlig senere. Men siden begrepet er så sentralt og av så stor betydning for masteroppgaven vil det allerede bli introdusert i innledningen.

Begrepet strukturell kobling betegner en form for tosidig relasjon der de involverte systemene bidrar med relevante ytelser, ytelser som i neste omgang konverteres slik at de kan inkluderes i hvert systems interne kommunikasjon. Det er en gjensidig interesse systemene i mellom, og som på hvert sitt vis anvender ytelsene forskjellig i deres systeminterne operasjoner. Fotballklubben benytter de ulike ytelsene til å opprettholde sine egne interne operasjoner, for på denne måten sørge for at deres eliteserielag gjør det best mulig. Det er min påstand at hvis slike strukturelle koblinger dannes mellom fotballklubben og andre samfunnssystem, etableres det en form for samfunnsmessig fundament hvor klubben kontinuerlig kan gjendannes. Slike koblinger oppstår først når systemene seg i mellom opplever ytelsesforholdet som attraktivt. Fotballklubben må på sin side bidra med ytelser som oppleves som relevante for andre systemer, på samme måten må disse andre systemene presenterer attraktive ytelser til fotballklubben. Et eksempel er sponning av idrett. Gjennom strukturelle koblinger som sponning kan slike gjensidige interesser observeres. Slike koblinger oppstår ofte mellom fotballklubber og økonomiske systemer. Gjennom sponning tilføres fotballklubber kapitalressurser som i neste omgang benyttes til å kjøpe nye spillere, ansette flere trenere, etablere talentutvikling og rekruttering etc. Kapital konverteres til noe operativt internt i organisasjonen som kan bidra til at tippeligaen vinner og prestere bedre. Gjennom sponning vil det økonomiske systemet oppnå profilering og eksponering av systemets navn og produkter gjennom fotballklubbens medieeksponering. Spørsmålene blir da hva disse relasjonene, de strukturelle koblingene, har av betydning for klubben og de impliserte systemene? Og sist men ikke minst hva har disse koblingene å si for fotballklubbens lokalkontekstuelle forankring og betydning?

1.4 Problemstillingen

Før en presisering av aktuell problemstilling vil det være behov for å avklare og definere nærmere den teoretiske og den empiriske bruken av de aktuelle betegnelse og begrepene for oppgavens tema. Med fotballklubber henvises det til fotballklubber som befinner seg på det øverste nivået innenfor norsk fotball, på toppidrettsnivået. I Norge anvender en betegnelsen Tippeligaen når det er tale om enten elitedivisjonen eller toppidrettsdivisjonen. Navnet kommer av sponsoravtalen som ble inngått mellom Norges Fotballforbund og Norsk Tipping i 1990 (Helland, 2003). De 14 fotballklubbene som deltar i Tippeligaen representerer således det norske samfunnets tippeligaklubber. Men siden samfunnet også omfatter en rekke

lokalsamfunn med dets tippeligaklubber, vil det være for omfattende å se på alle tippeligaklubbene i en samfunnsmessig kontekst. I denne masteroppgaven har en derfor innskrenket tippeligaklubbene og den samfunnsmessige kontekst, til å dreie seg om en lokal tippeligaklubb i en lokalkontekstuell sammenheng. Den lokale tippeligaklubben det her er tale om er Viking Fotballklubb i Stavanger kommune. Masteroppgaven er en case-studie med Viking FK som case (Andersen, 1997).

Materoppgaven søker å besvare følgende problemstilling: Hvilken lokal forankring og betydning har Viking Fotballklubb? Svaret på denne problemstillingen vil være både teoretisk og empirisk. Det vil si at jeg vil analysere fotballklubbens forankring og betydning gjennom teori og observasjon (empiri). Den teoretiske bruken av begrepet *forankring* skal defineres som en forståelse og aksept for, samt forpliktende samarbeid og støtte til, fotballklubbens eksistens i samfunnet. Dette er den teoretisk reflekterende delen av oppgaven. Med begrepet *betydning* menes hva de ulike systemene i samfunnet vektlegger som avgjørende for deres relasjon med fotballklubben. Her vil empiri tilknyttes analysen. Den empiriske bruken av begrepet forankring vil ha som utgangspunkt at det foreligger en akseptering av fotballklubben fra et annet samfunnssystem, når dette systemet initierer eller godtar en ny eller allerede eksisterende relasjon med fotballklubben. Forståelsen for klubbens eksistens baserer seg på den ene siden på de ulike systemenes betraktning av klubben som betydningsfull. På denne annen side hvordan fotballklubben selv organiserer sin virksomhet slik at den kan fortsette å eksistere. Samarbeidsformen kan både være formell, gjennom kontraktsbindende avtaler, eller uformell, gjennom løse avtaler dem imellom. Gjennom å kartlegge en fotballklubbens relasjoner med ulike system i samfunnet, vil det være mulig å belyse nærmere hvilke system som aksepterer klubbens tilstedeværelse. En kan i denne sammenheng hevde at det allerede foreligger en samfunnsmessig aksept for fotballklubbens eksistens, i og med at det er blitt dannet tippeligaklubber og at disse kontinuerlige gjendannes i samfunnet. Dette er en antagelse som baserer seg på at et samfunnsfenomen, som eksemplifisert ved fotballklubben i denne oppgaven, ikke kan dannes, gjen- og omdannes i samfunnet uten at det foreligger et samfunnsmessig aksepteringsgrunnlag. Undersøkelsens formål vil da være å innhente relevant empirisk data som sier noe om grunnlaget for samfunnets aksept og legitimering av fotballklubben, samt å gi en analyse av hva som vil være avgjørende i en slik kontekstuell sammenheng. Det er også tatt i betraktning at fotball er idrett. Jeg har derfor, i kapittel 3, sett det som nødvendig å se nærmere på idrett som sosialt system og delsystem i samfunnet generelt. Hvordan idrett kan defineres og hvilken form for

idrett fotballen er. Og organisasjoners rolle i forhold til idrettssystemet. Systemteoretiske begreper som introduseres i dette kapitlet vil også benyttes i den videre analysen.

Problemstillingen slik den er formulert gjør at en er nødt til å se nærmere på hva som kjennetegner fotballklubben som sosialt fenomen. Hva den består av. Hvordan den organiserer sin virksomhet. Og hvordan og hvorfor den, med utgangspunkt i seg selv, dets organisering, strukturelt kobler seg til andre system. Hva er mulig å observere av fotballklubben som sosialt system? Det er ikke snakk om noen form for vesensdiskusjon, men hvordan fotballklubben fremtrer for en observatør.

Problemstillingen impliserer samtidig en påstand om at systemer ikke danner relasjoner seg imellom uten at det har en eller annen form for betydning for hvert av de interagerende systemene. Derfor kan man si at de ulike samfunnssystemene som har en eller annen relasjon med fotballklubben sørger for å akseptere den stadig pågående gjen- og omdannelsen av klubben. Når en først har fått oversikt over gjeldende relasjoner mellom Viking FK og andre systemer, må en søke etter hva det er som gjør at disse relasjonene kan oppstå. Hvilken betydning relasjonen har for de interagerende partene.

Som det er blitt forsøkt antydnet i denne innledningen er der ulike måter å se på idrettsformen fotball og hva som gjør den attraktiv i dagens samfunn. En kan se nærmere på hva det er med selve idretten og hvilken betydning det har for enkeltindividet/publikum, eller en kan se nærmere på forvalterne av fotballen og fotballaget og andre samfunnssystem. Ulike perspektiver og teorier kan anvendes for å nærme seg svar på slike spørsmål. Alle er viktige bidrag, uten at den ene kan påberope seg større gyldighet enn den andre. Fotballidretten er et komplekst fenomen. Og denne kompleksiteten kommer til syne nettopp i form av ulike perspektiver og teorier som anvendes for å beskrive og forklare den. Den er kompleks i den forstand at den ikke lar seg beskrive som noe entydig, som noe konstant og uforanderlig. Jeg har i denne innledningen vist hvordan og hvor jeg vil søke svar etter hva det er som gjør fotballen attraktiv i dagens samfunn. Fokuset er på fotballklubben og relasjonen med andre samfunnssystem. For å svare på problemstillingen, har jeg formulert 8 forskningsspørsmål som jeg har samlet inn data på grunnlag av:

- Hva styrer den interne kommunikasjonen i fotballklubben?
- Hvordan organiserer fotballklubben sin virksomhet?
- Hvordan forholder fotballklubben seg til omverden?

- Hvilke relasjoner finnes det mellom fotballklubben og andre samfunnssystemer?
- Hva er det som karakteriserer og danner grunnlaget for relasjonen mellom fotballklubben og andre samfunnssystemer?
- Hva oppfatter fotballklubben som betydningsfullt og verdifullt i relasjonen med de ulike samfunnssystemene?
- Hva oppfatter de ulike samfunnssystemene som betydningsfullt og verdifullt i relasjonen med fotballklubben?
- Hva er det som bidrar til at samfunnet godtar og aksepterer fotballklubbens eksistens?

1.5 Framdrift

I kapittel 2 skal jeg gjøre rede for hvilke metodologiske implikasjoner som ligger i anvendelsen av Luhmanns systemteori og hvilke konsekvenser dette får for oppfattelsen av hva som er empiri. Grunnen til at metodedelen kommer så tidlig i oppgaven og ikke i slutten på oppgaven, som er mest vanlig, er et forsøk på å integrere teori og empiri i størst mulig grad. Det er min oppfatning at hadde jeg valgt å presentere Luhmanns teori i et eget teorikapittel for deretter å benytte meg av teorien i beskrivelsen av casematerialet som jeg sitter med, kunne det bidra til at leseren ikke ville klare å følge med i argumentasjonen eller at jeg til stadighet må gjenta begreper og formuleringer i forsøk på og "holde" på leseren. Når det er sagt er ikke oppgaven fri for gjentakelser til det er både tema og perspektiver for komplekst. Og nettopp på grunn av teoriens kompleksitets- og abstraksjonsnivå ser jeg derfor det som nødvendig og først presentere teoretiske begreper for deretter å knytte dette opp mot det empiriske materialet jeg besitter.

I kapittel 3 vil omhandle hva det er som er idrett og hvordan idrett kan sosiologisk observeres i samfunnet. Kapitlet må sees som et "bakteppe" for å forstå hva som er fotball og dets lokale forankring. For å forstå fotball og dens organiserte former vil det, slik jeg anser det, være nødvendig å se nærmere på den generelle idrettens samfunnsmessige kontekst. Fotball er idrett og fotballklubber er idrettsorganisasjoner som befinner seg i samfunnet.

Kapittel 4 inneholder en beskrivelse Viking FKs som sosialt organisert system, hvordan klubben skiller seg fra omverden, hva klubben består av og hvordan den organiserer seg internt. Det en vil oppdage i denne kapitlet er at skal en forsøke å beskrive systemteoretisk en

organisasjons interne virksomhet på en mest mulig adekvat måte kan ikke klubben sees isolert sett fra omverden, men må sees i sammenheng med den. Derfor leder også dette kapitlet hen mot neste kapittel som tar for seg system og omverden.

I kapittel 5 vil forholdet mellom system og omverden tas opp. Omverden har betydning for systemets interne organisering, men systemet lar seg ikke styre eksternt fra omverden. Sosialt organiserte systemer er operativt lukkede. Omverden er viktig for sosiale systemer i den forstand at uten en omverden ville ikke systemer hatt noen mulighet for å skille seg fra "noe". Og gjennom fastsettelse av et skille dannes systemet. I det systemet er opprettet må det hele tiden sørger for sin egen selvoppretholdelse. Derfor fungerer system – omverden – skille også som noe som sosiale systemer orienterer seg etter i dens kontinuerlig om- og gjendannelsesprosess. Skille bidrar til systemets identitet, dets selvobservasjon. Systemteoriens skille mellom system og omverden utelukker allikevel ingen kontakt mellom omverden og omverdens systemer. Kontakt eller relasjoner mellom ulike systemer kan forekomme gjennom det som betegnes som strukturelle koblinger. Sosiale systemer kan irriteres til å ta kontakt med hverandre på grunn av behov for bidrag fra hverandre. Bidrag som ikke kan produseres av systemet selv, men slike bidrag kan ikke overføres direkte fra et system til et annet. Ulike bidrag må konverteres til noe internt for å kunne endre på systemets egenorganisering.

I det siste kapitlet vil funn og svar på problemstillingen og forskningsspørsmålene tas opp og drøftes. I tillegg vil det reflekteres over hva som ikke er observert og eventuelt hvorfor. Til slutt vil jeg se nærmere på hva denne masteroppgaven kan bidra med forskningsmessig.

2.0 Vitenskapsteoretiske og metodiske refleksjoner

Det å søke en forståelse av fotballklubbers lokale forankring og betydning impliserer at analysen må favne videre enn selve fotballklubben. Den må samtidig omfatte konteksten som fotballklubber virker i og i forhold til. Luhmanns teori er valgt fordi teorien tar høyde for at systemer ikke eksisterer uten at det har noe som helst relevans for omgivelsene, omverden, samfunnet. En systemteoretisk analyse av sosiale fenomener vil måtte ta hensyn til at det som noe eksisterende eksisterer på grunn av at andre samfunnsfenomener finner dens eksistens relevant. Sosiale fenomen beskrives som sosiale systemer som skiller seg fra omverden gjennom å observere seg selv som noe forskjellig i fra noe annet, som er omverden. Sosiale systemer dannes, gjen- og omdannes med utgangspunkt i forskjellen system – omverden. Systemets selvobservasjon er måten systemet betrakter seg selv som system, men da alltid som noe distinktiv forskjellig fra omverden. Hvordan sosiale systemer observerer og hvordan observatøren (som i dette tilfellet er meg) systemteoretisk observerer dette skal gjøres rede for nedenfor.

Vi skal derfor se nærmere på følgende; hva Luhmann mener med observasjon og dets selvreferanse, teoriens innflytelse på metodevalget og hva som er relevant empiri, hva som fremtrer som observerbart ved den undersøkende case og hvordan en kan gå fram for å søke svar på masteroppgavens problemstilling. Jeg har valgt å utelukke et eget teorikapittel og heller valgt å presentere teorien i sammen med observasjonene i et analytisk kapittel. Grunnen til en slik organisering av avhandlingen er at teorien styrer observasjonene av avhandlingens case. Samtidig som de systemteoretiske begrepene vil gi føringer på hva som er empirisk relevant og hvordan empiri kan fortolkes (Andersen, 1997). Og for å hindre at masteroppgaven blir for teoritung kan et kapittel som integrerer teori og analysen skape tettere forhold mellom teori og anvendelsen av teorien gjennom egne observasjoner. Men like fullt må de vitenskapsteoretiske og metodiske spørsmålene diskuteres, og derfor kommer det her og ikke etter et teorikapittel som er mest vanlig.

Systemteorien er gitt stor plass i masteroppgaven. En forklaring er at systemteorien har utviklet begreper som gjør de ulike sidene ved det sosiale liv mulig å forstå på en annerledes måte. En annen forklaring er at teoriens høye abstraksjons- og kompleksitetsnivå krever utdyping av de teoretiske begrepene som ligger til grunn for observasjonene. Systemteorien

presenterer leseren for en betraktningmåte som kan produsere et nytt perspektiv på sosiale fenomener og sammenhenger. Ved å anvende teorien som ”briller” på det som undersøkes skapes det en nødvendig distanse til våre hverdagslige betraktninger, og på denne måten kan en oppnå ny og annerledes viten om våre menneskelige handlinger og omgivelser. I de følgende kapitler vil jeg presentere teori og empiri i form av observasjoner. Den teoretiske observasjonen av fotballklubben og dets omverden er fundert på Luhmanns systemteori.

Som nevnt ovenfor er det masteroppgavens tema og problemstilling som legitimerer valg av teori og empiri. Med andre ord: Hvordan det observeres og hva slags observasjoner som gjøres. De systemteoretiske begrepene danner grunnlaget for hvordan jeg som observatør betrakter Viking FK samfunnsmessige forankring og betydning. Det vil si at de systemteoretiske begrepene skaper en betraktningmåte som fungerer som ”briller” i møte med det som undersøkes.

2.1 Epistemologiske antagelser

Begrepene observasjon og referanse er nøkkelbegreper i forståelsen av systemteoriens erkjennelsesteoretiske forutsetninger og konsekvenser. Observatøren, eller beskriveren når det er tale om en tekst, skiller mellom seg selv og det som han observerer som fremmed. Dette skillet mellom selvreferanse og fremmedreferanse foretas kontingent, som her vil si at skillet kunne ha blitt foretatt med en annen grense. Skillet har dermed kun relativ gyldighet i forhold observatøren som foretar skillet, siden andre observatører kunne foretatt skillet med en annen grense (Luhmann, 1992). Innenfor systemteorien skilles det mellom ulike former for sosiale systemer. Det skilles mellom ulike systemer som utfører ulike oppgaver for hverandre og for samfunnet. Idrettssystemet er et delsystem innen samfunnssystemet og sørger for at ulike idrettslige aktiviteter gjennomføres og vinner og taper kåres. Hvilke oppgaver og forhold idrettssystemet har i samfunnet, og hva som er idrett, vil utdypes nærmere i kapittel 3. En forutsetning for å forstå laget og klubbens forankring og betydning i lokalsamfunnet er at det skilles mellom laget og klubben, mens andre kanskje ville ha gjort det annerledes. Laget oppfattes som et interaksjonssystem som møter andre interaksjonssystemer i den strukturelle koblingen ”kampen”⁸, for eksempel Viking FK mot Rosenborg ballklubb. Selve klubben oppfattes som et organisasjonssystem som danner andre strukturelle koblinger med andre

⁸ For ytterligere informasjon om den strukturelle koblingen ”kampen”, se Tangen (2004).

samfunnssystemer. Slike strukturelle koblinger etableres for å sørge for at laget skal være mest mulig forberedt og på denne måten prestere så bra at seier oppnås.

Utgangspunktet for Luhmanns (2000a) systemteori er, som nevnt, forskjellen mellom system (selv) og omverden (fremmed). Denne forskjellsettingen bidrar til selve dannelsen og gjendannelsen av systemet, dets autopoiese. Alt hva systemet foretar seg av operasjoner, produksjon av komponenter og elementer, skjer med referanse til seg selv som noe forskjellig fra seg selv. Systemets selvreferanse bidrar derfor til å definere systemet som en autonom enhet, i det systemet selv velger ut det som er gjeldende for systemet og anvender dette i sin egen reproduksjon. Spørsmålet blir da: hva er det som produseres og reproduseres? Og som sosiale system består av. Som nevnt innledningsvis består sosiale systemer kun av kommunikasjon og forventningene som strukturer kommunikasjonen. Men for at et sosialt systems egne forventninger og kommunikasjon skal kunne produseres og reproduseres, må det ligge til grunn en forskjell mellom hva som er systemet selv og det som betegnes som forskjellig i fra seg selv. Hva er det som oppleves som meningsfullt i Viking FK? Hva er det som er drivkraften i klubben? Viking FK og andre fotballklubber skiller seg fra omverden, ved at de "driver" med fotball. Det vil si at alt som oppleves som meningsfullt innad i klubben har å gjøre med fotballidretten i en eller annen forstand. Kommunikasjonen og forventningene i en klubb som Viking FK dreier seg om A-lagets prestasjoner og hvordan disse prestasjonene kan forbedres. Gjennom å prestere kan laget vinne kamper. Dette er drivkraften, eller det som en systemteoretisk kan betegne som konsentrerte forventninger, og som skiller Viking FK fra dets omverden. Det å vinne og dermed oppnå seier er forventninger som danner grunnlaget for hva det kommuniseres om i Viking FK. Det ansettes og avsettes trenere, det selges og kjøpes fotballspillere, det etableres talentutviklingsprogrammer og sponsorrelasjoner osv. alt med utgangspunkt i prestasjonsutvikling til A-laget. Dette er det som definerer selve systemet Viking FK og som kan betegnes som det som er forskjellig i fra seg selv som for eksempel det som Stavanger kommune, St. Svithun videregående, Stavanger Aftenblad og Statoil gjør.

Det å sette en forskjell er noe systemet gjør internt i systemet. Forskjellsettingen er en systemintern operasjon. En forskjell krever, ifølge Luhmann (1995), at en skiller "noe" fra "noe annet". En må betegne "noe" som forskjellig i fra "noe annet", som forblir ubestemt. Psykiske og sosiale system skiller seg fra andre system, ved at det som betegnes tilegnes mening. Alt hva disse systemene praktiserer, tolker og forstår, gjøres ved henvisning til deres interne meningssfære. Ifølge Luhmann (1992) vil en operasjon som betegner en forskjell,

være det samme som en observasjon. Dette medfører at en systemteoretisk må forstå systemer, som benytter seg av en forskjell mellom seg selv og det fremmed for å beskrive seg selv, som observerende system. Der observatøren er systemet som observerer seg selv som noe forskjellig fra noe annet, noe fremmed. Selvobservasjon innebærer derfor å observere skille mellom selvreferanse og fremmedreferanse. I det forskjellen er blitt foretatt vil det, ifølge Luhmann (1992:11), i et system "... innledes en tilpasningens historie som begrenser det ennå muligens spillerom for frihet uten at det av den grunn opphever alle bestemtheters kontingens". I det dannelsen av Viking FK i 1899 var et faktum ble samtidig valgmulighetene begrenset. Med det menes at den grunnleggende forskjellsettingen innsnevrer valgmulighetene til å dreie seg om systemets interesser og preferanser. Hvordan prestere slik at laget vinner og på denne måten oppnår seier? Kontingens, det at noe kunne vært annerledes, en kunne ha valgt noe annet og på den måten ha valgt vekk det andre, oppheves ikke, men begrenses eller tilpasses Viking FKs interesser og preferanser. Valgene og den medfølgende kontingens tilpasses systemets grunnforskjell, dets selvobservasjon. Grunnforskjellen danner et systems fundament for å kunne observere og beskrive seg selv. Når det er tale om sosiale systemers observasjoner benytter Luhmann (2000a) også begrepet kommunikasjon. Med det menes at sosiale systemer observerer seg selv og omverdenen gjennom kommunikasjon (Arnoldi, 2005). Sosiale systemer er kommunikasjonssystemer som benytter seg av en grunnforskjell som utgangspunkt for hva som forventes og dermed hva det kommuniseres om. Videre er sosiale system selvrefererende og autopoietiske, dvs. at de danner seg selv ved å skille seg fra omverdenen og reproducerer seg selv med utgangspunkt i dette skille. Det er systemet selv som konstruerer et skille mellom hva som hører til systemet selv og det andre som hører til omverdenen. Ifølge Luhmann (1992) er ikke omverdenen slik den "er" representert i systemet. "*Det finnes kun systemets egne konstruksjoner*" (Luhmann, 1992:16). Systemets realitetsforståelse er en selvrefererende lukket prosess. Det vil si at systemet observerer omverdenen gjennom den konstruerte forskjellen mellom system og omverden, med referanse til seg selv. Systemet kan kun se det, det ser gjennom denne forskjellen. Virkeligheten er systemrelativ, dvs. systemets internt konstruerte skille mellom selvet og det fremmed.

Det er snakk om sosiale systemers betraktningmåte. En betraktning av seg selv og sine omgivelser. Gjennom mening observeres forskjellen mellom system og omverden. Det er gjennom mening at forskjellen kommer til syne. Noe velges, noe annet forblir kun muligheter. Hva som hører til systemet selv og hva som hører til i omverden. Med det menes at sosiale

systemers konstruksjon av virkeligheten dannes og gjendannes gjennom mening.

Virkeligheten gjendannes ved at systemet bruker internt eksisterende meninger til å generere mening ut av nye ting som observeres (Arnoldi, 2005). Det er tale om meningskonstituerende systemer der mening henviser til ytterligere mening og ingenting annet. Det som er felles for sosiale systemer er at de opprettes gjennom å skille mellom seg selv og omverdenen ved hjelp av mening. Forskjellen dem i mellom kan observeres ved å se nærmere på deres interne meningshorisont. Det vil da være mulig å observere hvordan de ”... ikke kan la være å trekke alt (det som de observerer i omverdenen) inn i sin egen meningshorisont og tolke det på bakgrunn av denne” (Jönhill, 1997:38). Slik jeg tolker Luhmann (2000a) benekter han ikke for at det finnes en virkelighet som er uavhengig av systemer, eller av systemers observasjoner. Men denne virkeligheten kan ikke erkjennes uavhengig av systemer. Alt er enten system eller omverden. Virkeligheten slik den ”er” påføres ulike (former for) konstruerte distinksjoner, det er snakk om sosiale systemers meningsdannelse. Det er først da en kan tale om erkjennelse av virkeligheten, men da som en systemrelativ konstruert virkelighet. En kan derfor hevde at forutsetningen eller betingelsene for erkjennelse er betegne ved hjelp av en forskjell. En erkjenner gjennom distinksjoner og det man da erkjenner er en konstruert virkelighet. Konsekvensen av dette må nødvendigvis bli at det i samfunnet florerer ulike realitetsoppfatninger, ulike konstruksjoner.

Idrettssystemet, økonomisystemet, det politiske systemet, rettssystemet og opererer alle med utgangspunkt i ulike forskjeller. Ingen av samfunnets funksjonelle delsystemer opererer med den samme realitetsoppfatning. Samfunnet som enhet presenterer ikke en felles konstruksjon for de ulike systemene, det er snarere snakk om fragmenter av konstruksjoner. Alle er de bundet av den valgte forskjell. Systemer ser hva de ser ved hjelp av den valgte forskjell, og den mening forskjellen har i systemet. Hvis man for eksempel observerer, som i dette tilfellet vil være fotballklubben, ved hjelp av forskjellen vinne/tape og framgang/tilbakegang, så finnes det kun denne måten å betegne noe på. Dette utelukker ikke muligheten for å kunne observere på en annen måte, men da må en annen forskjell legges til grunn for observasjonen. Systemer observerer, som sagt, ved hjelp av en forskjell. Dette utelukker da samtidig observasjonen av noe annet, det som de ikke kan se ved hjelp av denne forskjellen. Alt hva et sosialt system observerer som mening, hva som forventes og hva det kommuniseres om, er avhengig av den forskjell systemet anvender i sin observasjonsoperasjon (Kneer, 1997).

Den forskjellen systemet bruker i beskrivelsen av virkeligheten, er skjult for systemet selv. Det er ifølge Luhmann (2000a) systemets "black boxes". Det vil si at systemet ikke kan se hvilken forskjell de anvender i observasjonen eller beskrivelsen. Det er først med observasjon av annen orden, observasjon av observasjonen, det lar seg gjøre å avdekke hvilken forskjell et system legger til grunn for sin observasjon (Kneer, 1997). En sosiologisk observasjon, som er systemteoretisk forankret, kan forstås som en annen ordens observasjon. Gjennom observasjon av annen orden åpner det seg opp muligheter for å kunne beskrive ulike samfunnssystemers observasjoner. Gjennom en slik form for observasjon kan en beskrive andre systemer selvbeskrivelse, dets forventninger og kommunikasjon. Men også denne formen for observasjon er bundet av en forskjell, og kan derfor ikke observere sin egen forskjell. Skal dette la seg gjør må en annen observasjonsoperasjon benyttes, slik det er tilfellet når en observerer ved annen ordens observasjon. Som Kneer (1997) hevder, har dermed ikke observasjon av annen orden noen privilegert posisjon. Også denne måten å observere på benytter seg av en forskjell som er skjult for de som anvender denne forskjellen for å kunne betegne noe på. Ifølge Luhmann (2000b:20) kan observasjon derfor "... *verken være bedrevitende eller kritisk; for i et funksjonelt differensiert samfunn mangler det nettopp (som sosiologien selv må innse) en "metaposisjons" autoritet*".

Spørsmålet blir da hva en systemteoretisk forankret sosiologi kan bidra med. Det å anvende en så kompleks og abstrakt teori, som Luhmanns systemteori må kunne sies å være, kan muligens skape litt undring hos leseren. Hvorfor anvende en så kompleks teori på et så enkelt sosialt fenomen? Hva kan en oppdage gjennom studier av sosiale fenomener der Luhmanns systemteori fungerer som "verktøy" for observasjon av slike fenomener?

Den kan bidra med observasjon av observasjoner eller beskrivelse av beskrivelser. Gjennom et annen ordens observasjonsperspektiv oppnår en erkjennelse om at for enhver observasjon ligger det til grunn en anvendelse av en forskjell som er skjult for den som observerer. Gjennom annen ordens observasjon, kan det synliggjøres, "*at enhver iakttakelsesoperasjon, altså også hans egen, utgjør en eiendommelig kombinasjon av blindhet og syn, og at det er blindheten for noe bestemt, som åpner opp for å se noe bestemt, og at disse syn ikke ville være kommet i stand uten blindheter*" (Kneer, 1997:106). Som en del av samfunnet kan sosiologien bidra med å beskrive de ulike samfunnssystemenes observasjonsoperasjoner. Det vil si de valgte forskjellene som bidrar til systemenes dannelse og gjendannelse. Ved å anvende en teori som har som utgangspunkt sosiale systemers eksistensgrunnlag, vil det åpnes opp

muligheter også å kunne si noe om hvilket grunnlag sosiale fenomener som Viking FK baserer seg på i samfunnet i dag. Ved å analysere en enkelt case, som Viking FK i denne masteroppgaven, kan en sosiologisk observere hva som må ligge til grunn for dens eksistens. En slik metodisk tilnærming åpner for at et enkelt sosialt fenomen kan bli gjenstand for inngående analyse. Sosiale systemer som Viking FK er komplekse fenomener og ved å tillate seg å gå i dybden, som muliggjøres ved en case-studie, kan dette observeres og beskrives.

2.2 System som case

Andersen (1997) hevder at det innenfor de ulike fagdisipliner som benytter seg av case-studier ikke er en bred felles forståelse av hva en slik tilnærming eller metode henviser til. Det vil si hvilke prosedyrer en anvender for å skaffe seg kunnskap om det som studeres. Hvordan en forholder seg til teori og empiri. Kan og bør case-studier fungere som utprøving av teori eller som teorigenererende? Hvilke metoder tar en i bruk for innsamling av data? Hvordan kan data oppfattes og tolkes? Slike metodologiske spørsmål må gjøres rede for når en anvender en case-studie tilnærming. En bør derfor starte med å se nærmere på hva som legges i selve betegnelsen "case". Ifølge Andersen (1997) forstår de fleste som benytter seg av denne formen for studie, betegnelsen "case" som en henvisning til betydningen av det enkelte tilfellet. Det "... dreier seg om et eller noen få tilfeller som gjøres til gjenstand for inngående studier. Enten fordi det finnes kun en eller noen få, eller fordi det bare er en eller noen få case som er tilgjengelig for forskeren" (Andersen 1997:8). Tilgjengelighet til det som undersøkes har som sådan hatt betydning for denne masteroppgavens utvalgte case, men det er selvfølgelig ikke den eneste faktoren. En viss innflytelse har også masteroppgavens begrensninger med tanke på omfang og ressurser hatt. Det ville ikke vært mulig å undersøke to eller flere fotballklubbers organisering og strukturelle koblinger til omverden. Selv om dette er faktorer som det må tas høyde for er det særlig to andre faktorer som har hatt større betydning for valget av metode. Det ene er at valget og bruken av systemteorien også får betydning for hva som undersøkes og hvordan. Det andre er overveielsen av hva som kan oppnås ved å se nærmere på et enkelt tilfelle som en fotballklubb.

Den typen case-studie som anvendes i denne oppgaven er en studie der selve casen, fotballklubben, defineres og forstås systemteoretisk. Det enkelte tilfellet vil være det sosiale systemet som undersøkes. Det er en teoretisk fortolket case-studie (Andersen, 1997). Det vil

si at undersøkerens tilegnelse og forståelse av Luhmanns teorikonstruksjon blir anvendt i betraktningen av klubbens virksomhet og dens relasjon til andre systemer. Det som er viktig å være klar over når en teori blir så sterkt veiledende i forhold til det som undersøkes, er at dette kun er en av flere måter å danne seg et bilde av hvordan fotballklubben og dens omverden kan forstås og fortolkes. På denne måten vil det være mulig for andre som benytter seg av andre teorier, og til og med tolker Luhmanns systemteori annerledes enn meg, å fremstille andre betraktningsmåter og perspektiver overfor samme tema og problemstilling som denne masteroppgaven. Med utgangspunkt i Luhmanns teori kan en hevde at også valg av teori har å gjøre med å velge blant flere valgmuligheter og er således preget av det kontingente i valgsituasjonen. En kunne ha valgt annerledes, en kunne ha valgt en annen måte å betrakte sosiale systemer på. På denne måten gir en avkall på at det finnes en riktig måte å iakttå det som virkelig "er". Virkeligheten kan betraktes på forskjellige måter. Og nettopp derfor er en tvunget til å foreta valg. Det neste spørsmålet blir da hvordan en skal forstå forholdet mellom teori og empiri. Hvilke konsekvenser får de teoretiske antagelsene i forhold til det empiriske materialet?

Luhmanns systemteori fungerer ikke kun som et redskap til å tolke og analysere det empiriske materialet, men får samtidig betydning for hva som er relevant empirisk materiale. Ifølge Andersen (1997:68) kan "... *en teoretisk fortolkning av case, i lys av eksisterende begreper og teorier, [gi] kriterier for empirisk relevans*". Jeg vil hevde at systemteorien med dets antagelser om systemers autopoiese bidrar til å legge føringer på hva som er empirisk relevant. Det at systemer er autopoietiske systemer vil si at de frembringer seg selv som selvstendige enheter ved å produsere de elementene som de består av (Kneer, 1997). Denne interne produksjonen av seg selv som system, bidrar til at man kan tale om systemers operasjoner som lukket. Fotballklubben produserer selv sine interne operasjoner som for eksempel trening, talentutvikling osv., ved å forholde seg til sin egne koder vinne/tape og framgang/tilbakegang. Det er da nærliggende å tenke at omgivelsene eller omverdenen ikke har noen betydning eller virker inn på et systems operasjoner. Men det er ikke tilfellet. Skal klubbens kunne opprettholde visse typer av operasjoner som nevnt ovenfor, er det behov for ulike former for ressurser. Det kan være alt fra ulike former for dugnadsarbeid, sponsormidler til ulike samfunnssystemers akseptering av fotballklubben. Dette er ikke noe klubben overfører direkte fra omverdenen og som sådan påvirker dets interne operasjoner. Fortsatt gjelder det at klubbens operasjoner er dens egne og som interne operasjoner er de lukket for direkte påvirkning utenfra. Hvilken form for avhengighet er det da tale om? Den formen for

avhengighet jeg vil se nærmere på er det som bidrar til Viking FKs forankring og betydning i lokalsamfunnet.

Luhmanns (1992) innføring av begrepet strukturell kobling er, som forklart i teoridelen, begrepet som gjør omverdensavhengighet kompatibelt med systemets autopoiese operative lukking. Det er tale om autonome systemer på grunn av at de fremstiller seg selv som en enhet. Men samtidig eksisterer systemene kun i forhold til sin omverden, gjennom å skille seg fra denne omverdenen med utgangspunkt i sin særlige form for autopoiese. Systemet er avhengig av bidrag fra omverdenen og systemene i omverdenen. Men dette er kun bidrag og ikke elementer som utgjør systemet som en autonom enhet. Dette kan eksemplifiseres ved forholdet mellom fotballklubben og sponsorer. Sponsorene bidrar ikke med trening av fotballspillere eller å ansette eller avsette trenere, men de bidrar med ytelser (les: kapital) som til en viss grad muliggjør at slike operasjoner kan gjennomføres. Dette leder oss fram til antagelsen om at et systems dannelse og gjendannelse er avhengig av ytelser fra omverdenen. Det vil si at masteroppgavens case, Viking FK, er avhengig av andre system i omverdenen og dets ytelser slik at klubbens virksomhet kan fortsette å vedvare. Det betyr at skal en kunne gi en adekvat beskrivelse av klubbens eksistensgrunnlag og virksomhet, må en søke ut over systemets interne operasjoner for empiri om disse ulike ytelsene. Den gjensidige relasjonen med andre system kommer i stand gjennom strukturelle koblinger.

Begrepet strukturell kobling vil også være et sentralt begrep i forhold til struktureringen og ordningen av det empiriske materialet. Som nevnt dannes det strukturelle koblinger mellom systemer ved at hvert system stiller til disposisjon relevante ytelser for hverandre. Empiri må derfor søkes både fra fotballklubben og fra andre impliserende samfunnssystemer. Fortsatt gjelder tesen om at sosiale systemer ikke kan sees isolert fra sin gjeldende omverdenskontekst, i søken etter sosiale systemers eksistensgrunnlag og virksomhet. Fotballklubbens interne operasjoner, dens virksomhet, er fortsatt mulig på grunn av dens fortidige dannelse ved å skille seg fra omverdenen og dens samtidige gjendannelse gjennom dette skillet. Det som da vil være relevant empiri for å kunne beskrive Viking Fotballklubbens interne operasjoner, vil være empiri som belyser klubbens selvbeskrivelse og hvilke system klubben er koblet til og hva som betegner dette ytelsesforholdet. Hvordan anvendes andre systemers ytelser til klubbens interne operasjoner, slik at klubben til stadighet kan gjendannes? Og hvilke ytelser tilbyr Viking FK overfor andre systemer? Og hvilken betydning har dette for de andre systemene?

Før vi kommer inn på hvilke type av data som utgjør grunnlag for empirien, må en først se nærmere på hvordan data fremtrer som og kan bli forstått som data innenfor Luhmanns systemteori. Med utgangspunkt i Luhmann (2000a) kan en hevde at de empiriske data blir først observerbare ved å trekke opp et skille mellom det ene og det andre. Det er først da en har mulighet for å iaktta noe. Spørsmålet blir da hva det er som fremtrer som observerbart når skille mellom system og omverdenen dannes. Svaret på spørsmålet, og som vil belyses nærmere i kapitlet under, er kommunikasjon og de forventningene som ordner kommunikasjonen internt i systemet. Kommunikasjon og forventninger er hva sosiale systemer består av. Systemteorien utelukker mennesket som en del av sosiale systemer. Skal en analysere et sosialt organisert system som Viking FK, er det forventningene og kommunikasjonen det må ses nærmere på. Men disse er "usynlige" elementer i en organisasjon. Spørsmålet blir derfor hvordan disse kan synliggjøres.

2.3 Når det usynlige blir synlig

Velger en å se på fotballklubben som et sosialt organisert system medfører dette at klubben ikke må ses som bestående av individer, men av kommunikasjon og forventninger. Det vil si at organisasjonen vedvarer fordi om individer i de ulike stillingene går av og andre tiltrer disse stillingene. Kommunikasjonen og de forventningene som blir formidlet gjennom kommunikasjon, består. Men samtidig vil de være usynlige. Kommunikasjon og forventninger er ikke synlige fenomener, men sansbare og observerbare. Som Thyssen hevder (2003:65) forekommer kommunikasjon verken hos avsender eller mottaker, ... *"men mellom dem – i et tomrom, hvor det kun er lys og luft"*. Som et ikke direkte synlig fenomen, må en derfor akseptere dens eksistens. En samtale mellom to personer kan tydeliggjøre dette nærmere. Hvis en person sier *"Jeg håper Liverpool vinner i dag"*, vil den andre personen verken se selve kommunikasjonen eller den uttrykte forventningen. Han kan se at leppene og ansiktet beveger seg og høre hva som sies og forstå og reagere på det som sies, men selve forventningen og kommunikasjonen er og forblir usynlig. Konsekvensene blir da at siden organisasjonen består av kommunikasjon og forventninger, må også organisasjonen være usynlig. En ser ikke selve organisasjon, den kan ikke direkte observeres som en konkret gjenstand. Ansatte og kontorlokalet kan observeres, men ikke selve organisasjonen. Dets ansatte og kontorer kan byttes ut, men organisasjonen vedvarer. Den består verken av

mennesker eller ting (Thyssen, 2003). Hvilke konsekvenser vil påstanden om kommunikasjons og forventningenes, og dermed organisasjonens, usynlighet få for undersøkerens søken etter kunnskap om fotballklubben? Hvordan kan en synliggjøre en usynlig organisasjon og dets relasjonelle forhold til andre samfunnssystemer? Hvor kan man lete etter de kommuniserte relasjonene mellom fotballklubben og andre systemer i samfunnet? Hvordan få innsikt i hvilken betydning som legges til grunn for de ulike relasjonelle forholdene? Hvordan kan en direkte observere noe som er usynlig? Hvordan gjøre det usynlige synlig?

Som sosialt organisert system opererer fotballklubben med mening. Det vil si at klubbens virksomhet og organisering skal forstås og tolkes med utgangspunkt i hva klubben opplever som meningsfullt. For å forstå hvilken meningskontekst en fotballklubb virker i må en se på hva som er det gjeldende symbolske generaliserte medium og hvilken binærkode⁹ som ligger til grunn for fotballklubben. ”Seieren” er det rådende symbolske generaliserte mediet og ”vinne/tape” og ”framgang/tilbakegang” utgjør det som kan kalles den moderne idrettens dobbeltkode. Poenget er at fotballklubbens kommunikasjon og forventninger baserer seg på det etablerte symbolske generaliserte mediet og idrettens dobbeltkode. Helt konkret vil det si at meningsfulle systemiske operasjoner for fotballklubben vil være å sørge for å oppnå de positive verdiene, å vinne og oppnå framgang, ved dobbeltkoden slik at seieren kan oppnås. Ønsket om å seire er kanskje mer forståelig når det er tale om det som foregår på fotballbanen, men at seieren også er sentral utenfor banen, i organisasjonen er mindre tydelig. Men for at seieren skal kunne sikres på banen, må også dobbeltkoden være operativ på organisasjonsplanet. På fotballbanen vinner det laget som skårer flest mål i løpet av 90 minutter. Men for å øke muligheten for at klubbens lag skal vinne, ansetter organisasjonen for eksempel trenere og spillerne som øker sjansen for seier. Og skal det igjen være mulig å hente inn gode nok spillere og trenere, må en skaffe ressurser osv.

Fotballklubben betrakter seg selv i henhold til det symbolske generaliserte mediet og dobbeltkoden. For at fotballaget skal seire, må klubbens virksomhet tilrettelegges på en best mulig måte slik at dette lar seg aktualisere. Organisasjonen må sørge for at det til enhver tid er de beste personene som besitter de viktigste stillingene, både i det sportslige og det administrative apparatet. Både det sportslige og det administrative apparatet er dannet og

⁹ [Mer om medium og koder senere i oppgaven.](#)

kontinuerlig gjendannes for å tilrettelegge for at fotballaget skal oppnå seier. Men for å kunne opprettholde virksomheten og organiseringen av fotballklubben kreves det at klubben strukturelt sett er koblet til andre systemer i lokalsamfunnet. Ved å interagere med andre lokale systemer tilføres blant annet kapital, slik at en kan drive profesjonelt. Det blir mulig å ansette trenere og spillere. Medieoppmerksomheten synliggjør klubben i lokalsamfunnet og skaper lokaltilhørighet. Samarbeid med andre lokale fotballklubber kan sørge for at unge talenter rekrutteres til klubben. Dette er eksempler som bidrar til at en kan hevde at det er en nødvendighet at en fotballklubb oppfattes som attraktiv av andre lokale systemer hvis den skal kunne drives profesjonelt. Spørsmålet vil da være; hva det er andre systemer opplever som attraktivt med fotballklubben som et meningskonstituerende system.

Selve meningen som klubben opererer med vil ikke være en synlig konkret gjenstand eller ting. Meningen er usynlig på grunn av at det sosiale systems kommunikasjon og forventninger, som er bærer av mening, er usynlig. Dette er organisasjonens usynlige operasjoner og som Thyssen (2003) hevder, kun blir mulig å iaktta gjennom dets navn, tekster og fortellinger og fram til dets ledelse. Sosiale systems meningsgrunnlag må søkes i språket, enten i skriftlig eller muntlig form. Ifølge Luhmann (2000a:201) er språket et medium ”... som er kjennetegnet ved bruk av tegn. Det benytter akustiske eller optiske tegn for mening”. Også Arnoldi (2005) tolker Luhmanns systemteori i retning av at mening må søkes gjennom språket, enten i skriftlig og muntlig form. Ifølge Thyssen (2003:66) kan organisasjonen ”... forvandle ting og mennesker til tegn, så de bærer en betydning, som kommuniserer om organisasjonen”. De ulike tegnene henviser til organisasjonen. Thyssen (2003) foreslår derfor at ved å se nærmere på en organisasjons tegn vil en kunne identifisere organisasjonen. Tegnene bidrar til de synlige aspektene ved organisasjonen og gjør det mulig å svare på den aktuelle problemstillingen. Det vil være *navn* som viser til organisasjonens innhold og symboler, *tekst* som forteller hvem organisasjonen er, organisasjonens *selvbeskrivelse* som over tid blir til en *fortelling* og organisasjonens *ledelse* som sitter med ansvaret for den offentlige selvbeskrivelsen og fortellingen. Dette er de synlige forholdene hos fotballklubben som kan observeres og analyseres.

Med et slikt utgangspunkt vil relevant empirisk data kunne søkes blant fotballklubbens navn og symboler, handlingsplan, strategidokumenter, policydokumenter, årsmeldinger osv. Men også fra andre samfunnssystemers planer og avtaler med fotballklubben, som for eksempel sponsorer, kommunen, media etc. Det vil være lokale systemer som interagerer med

fotballklubben. Slike dokumenter vil kunne si noe om rådende relasjoner mellom fotballklubben og andre lokale systemer, hvilke målsetninger de har med hensyn til de relasjonelle forholdene, visjoner og tiltak for nåværende og fremtidige intersystemiske relasjoner osv. I tillegg kan kvalitative intervjuer av ledere og representanter for fotballklubben og andre systemer i lokalsamfunnet, kunne utdype eventuelle funn som kommer fram gjennom en analyse av de overnevnte dokumenter.

2.4 Dokument- og tekstanalyse

I dette kapitlet skal en se nærmere på hvordan Luhmanns systemteori kan anvendes i analysen av ulike tekster og dokumenter. Ifølge Luhmann (2000a:127) vil et skriftlig materiale gjøre det mulig å ”... oppbevare kommunikasjon, uavhengig av interaksjonsdeltakernes levende erindringer, ja sågar uavhengig av interaksjon overhodet. Kommunikasjon kan så nå dem, som ikke er nærværende, og tidspunktet for dens ankomst kan velges omtrent vilkårlig, uten at man må danne interaksjonskjeder (sendebud, ryktesmede, forteller) for å oppnå denne effekt”. Bruken av begrepene tekst og dokumenter benyttes for å skille mellom typer av skriftlig materiale. Der tekster kan være skrift i form av aviser og internettsider. Og hvor dokumenter skal forstås som et formelt skriftlig materiale forfattet av personer tilknyttet enten fotballklubben eller andre sosiale systemer. Analysen vil være den samme hvorvidt det er snakk om tekster eller dokumenter. Av litterære hensyn vil begrepene benyttes om hverandre og ofte stå alene i kapitlet. Formålet med tekst- og dokumentanalysen er å gi en systemteoretisk forankret analyse av ulike tekster, som på den ene siden kan gi en beskrivelse av Viking FK som sosialt organisert system. Og på den annen side å belyse hvorpå klubben med referanse til seg selv strukturelt kobler seg til andre systemer. Relevante dokumenter vil da, som nevnt, være dokumenter forfattet av impliserende personer i Viking FK.

Det er tidligere i masteroppgaven blitt understreket hvordan sosiale systemer konstruerer sin egen virkelighetsforståelse gjennom mening. Virkeligheten som fotballklubben fremstiller, konstrueres altså gjennom mening. Hva som oppleves som mening i sosiale systemer vil komme til uttrykk gjennom kommunikasjon og de språklige tegn som benyttes i kommunikasjonen¹⁰. Sosiale systemer er kommunikasjonssystemer som kommuniserer

¹⁰ Kommunikasjon kan også benytte seg av andre former for tegn. Innenfor de ulike idrettsformene benyttes det blant annet kroppslige tegn for å kommunisere. For ytterligere informasjon om denne kommunikasjonsformen kan arbeidene til Tangen 1997 og 2004 anbefales.

gjennom en systemspesifikk kode(r), som i dette tilfellet vil si vinne/tape og framgang/tilbakegang, og som uttrykker systemets meningsoppfatning. I forrige kapittel ble det hevdet at mening og kommunikasjon, som bærer av mening, er usynlig og manifesteres gjennom språket. Det er hvordan en skal gå fram for å analysere språklige mening i skriftlig form som skal belyses i dette kapitlet.

Ifølge Arnoldi (2005) forstår Luhmann mening som proposisjonell mening, eller som beskrivende mening. Med proposisjoner menes språklige eller logiske enheter som uttrykker bestemte kvaliteter ved fenomener (Arnoldi, 2005). Et konkret eksempel, og som skal belyses i analysen, er hvilke kvaliteter fotballklubbens navn uttrykker. Hva sier navnet om klubben? Og hvilken betydning har navnet for organisasjonen? Navn og begreper generelt innebærer, ifølge Arnoldi (2005), en rekke faktuelle og normative forventninger. En bør derfor i analysen av en tekst belyse nærmere hvordan slike begreper og betegnelser anvendes. I tillegg bør en undersøke hvilke aktører, handlinger, ting og begivenheter begrepene beskriver. Slike enkeltbegreper kan fungere som predikater i proposisjoner (Arnoldi, 2005). Det vil være enkeltbegreper som sier noe om eller tillegges organisasjonen og slik sett bestemmer et eller annet om den. Det interessante å analysere vil da være hvilke predikater som tillegges Viking FK i setninger. Ifølge Arnoldi (2005:260) vil de fleste begreper ikke inneholde konkrete forutdefinerte betydninger, ”... *deres betydninger konstrueres og reproduseres løpende gjennom konkret språklig bruk, hvor begrepene settes inn i bestemte sammenhenger. Alle ord eller konsepter består altså selv av en rekke meningskomponenter, som kan defineres som predikater (...). Begrepers betydninger dannes med andre ord gjennom kombinasjoner av forskjellige karaktertrekk (predikater)*”.

Det som er sagt ovenfor må sees i sammenheng med hvordan vår språklige forståelse kan oppfattes. Der forståelsen kan forstås som todelt basert på begrepenes referanse, henvisningen til noe. Som for eksempel det at ordet Viking FK henviser til Viking Stadion, Stavanger osv. Og på begrepers betydninger som henviser til andre betydninger (Arnoldi, 2005). Der ordet Viking FK ikke bare forstås i forhold til hva det refererer til, men predikater som demokratisk, frivillighet osv.

Arnoldi (2005) betoner forventningenes betydning i forhold til forståelse av virkeligheten. Det er ulike forventninger som bestemmer hvordan vi tolker utsagn. Vi har ”... *forventninger til eller forforståelser av fenomener (ting eller personer) i verden, og vi bruker disse*

forforståelser både til å forstå og beskrive verden” (Arnoldi, 2005:261). Her kan en hevde at undersøkerens forforståelse preges av hans deltakelse i vitenskapssystemet, som anvender koden sannhet/ikke sannhet i møte med virkeligheten. Videre kan en hevde at undersøkeren anvender et systemteoretisk perspektiv for å kunne betegne noe som sant/usant.

Undersøkerens forforståelse vil legge klare føringer på hvordan og med hvilke metoder en analyserer det som undersøkes. Med utgangspunkt i Luhmann (2000a) kan en hevde at forforståelse anvendes i observasjonen (kommunikasjonen om) av virkeligheten.

Forforståelsen eller forventningene preger de ulike systemenes virkelighetsforståelse, de utgjør med andre ord det enkelte systems meningshorisont. I teoridelen har en tydeliggjort hvordan et sosialt organisert system, som en fotballklubb, vil observere virkeligheten (omverden). Her ble det understreket at sosiale systemer struktureres av systemets forventninger, men at dette er skjult for systemet selv. Videre ble det hevdet at den mest konsentrerte formen for forventninger er systemets symbolsk generaliserte medium og kode(r). Det er ved hjelp av annen ordens observasjon det lar seg gjøre å observere hvordan fotballklubben observerer (kommuniserer om) virkeligheten. I tekstanalysen vil derfor fotballklubbens forventninger, som danner en særlig form for observasjon, måtte legges til grunn. I analysen av fotballklubbens tekster vil en måtte søke forståelse av klubbens bruk av proposisjoner i sammenheng med dens forventninger, dens rådende medium og koder. Med andre ord: For å forstå hva enkeltbegreper og proposisjoner som kommer til uttrykk i enkeltsetninger betyr og hva det henvises til, må en legge til grunn fotballklubbens forventninger.

Mening i språklig form må ikke kun søkes i enkeltbegreper og proposisjoner uttrykt i enkeltsetninger, hevder Arnoldi (2005). Teksten som helhet og på måten proposisjoner virker i sammen og i forhold til hverandre, er også meningsuttrykk. En tekststruktur består av ulike deler som inngår i en større sammenheng som må analyseres. På samme måte som med enkeltbegreper og setninger inneholder proposisjoner, hevder Arnoldi (2005), inneholder en teksts struktur hva en kan kalle makroproposisjoner. Og som skal forstås som kombinasjon av enkelproposisjoner. Hvilket tema og emne tas opp? Og til hvem er teksten skrevet? Og hvordan fremstiller sosiale systemer seg selv og eventuelt omverdenen? Teksters, og da særlig offentlige teksters, fremstilling av systemets selv har ofte en idealistisk tilbøyelighet. Ifølge Thyssen (2003) vil en tekst forfattet av en organisasjons ledelse ikke kun fungere som en nøktern beskrivelse av faktiske forhold. En tekst vil samtidig forsøke å forplikte og motivere leseren og vil derfor blande sitt ”... fortidige ”var” med et aktuelt ”er” og føyer

dertil et moralsk "bør" og kanskje et futuristisk "vil gjerne være" (Thyssen, 2003:70). Hva som er "virkelighetsnære" beskrivelser av seg selv og hva som er normative beskrivelser av seg selv skal ikke belyses i denne oppgaven. Det viktigste er at dette er sosiale systemers selvbeskrivelse, selvobservasjon, og at en ved å se nærmere på dette kan forstå hvordan det som sosialt system forstår seg selv og dets strukturelle koblinger til omverdenen.

Kvalitative intervjuer vil foretas for å utdype eventuelle funn som kommer fram gjennom analyse av relevante dokumenter, og spørsmål framkommet gjennom den teoretiske analysen. Og som nevnt tidligere kan organisasjoner, ifølge Thyssen (2005) blant annet forvandle mennesker til tegn som kan kommunisere om organisasjonen. I denne oppgaven vil det være personer som kan si noe om hvorfor andre systemer er strukturelt koblet til Viking FK. Hva oppfatter disse ulike systemene som betydningsfullt og verdifullt i den strukturelle koblingen med Viking FK? De kvalitative intervjuene vil da ta utgangspunkt i de strukturelle koblingene som en har oppdaget i det skriftlige materiale, og de personene som intervjues er representanter for sosiale systemer som er strukturelt koblet til Viking FK.

2.5 Kvalitativ intervjuing

Som nevnt tidligere er det representanter for ulike sosiale systemer, som enten innehar en formell eller uformell strukturell kobling til fotballklubben, som intervjues i oppgaven. Formålet med å intervju representanter for disse systemene er å søke forståelse av betydningen som ligger til grunn for systemets strukturelle kobling til fotballklubben Viking FK. Hvordan observerer de ulike systemene deres strukturelle kobling til Viking FK? Det er tre sentrale tema som strukturerer selve intervjuet. Generelt om samarbeidet med fotballklubben, samarbeidsformen og betydningen av samarbeidet¹¹. Disse temaene tar utgangspunkt i hvilken mening de ulike systemene legger i den strukturelle koblingen.

Som det er blitt understreket tidligere opererer sosiale systemer med mening. Det vil si at de observerer seg selv og omverden med utgangspunkt i mening. Skal en undersøker få tilgang til hva som observeres som meningsfylt, må en se nærmere på hva og hvordan det kommuniseres. For det er gjennom kommunikasjon sosiale systemer observerer seg selv og omverden. Hvilken mening som ligger til grunn for de strukturelle koblingene kan søkes

¹¹ Se vedlegg nr 1.

gjennom skriftlig kommunikasjon, tekster og dokumenter, og muntlig kommunikasjon som kommer til uttrykk gjennom personer¹². Begrepet person innenfor systemteorien forstås som adressant for sosiale systemers kommunikasjon. I tillegg til ulike tekster og dokumenter kan intervju med personer fra de ulike sosiale systemene bidra til å øke forståelsen av hvilken mening som ligger til grunn for de ulike strukturelle koblingene.

Det er representanten eller personen som formidler til intervjueren hva systemet vektlegger som meningsfullt og betydningsfullt med de strukturelle koblingene til Viking FK. Dette må oppfattes som en persons refleksjoner av hva systemet, som personen opererer i, opplever som mening. Den intervjuedes refleksjoner og intervjuerens fortolkning av disse refleksjonene, med utgangspunkt i systemteorien, vil da kunne konstruere nye kunnskap.

2.6 Generalisering

I dette kapitlet skal det sees nærmere på muligheten for å benevne noe fellestrekk, med tanke på fotballklubbens sosiale organisering og dens strukturelle koblinger til omverdenen, som gyldige for norske tippeligaklubber. Er det mulig å generalisere eventuelle empiriske funn fra et case til flere? Er det mulig å foreta en detaljert undersøkelse av et enkelt tilfelle av en klasse av fenomener og på denne måten finne fellestrekk? Som nevnt tidligere representerer de 14 fotballklubbene som befinner seg i den norske eliteserien, kalt Tippeligaen, eliteklubbene innenfor toppidrettsformen fotball. Kan en si noe generelt om disse fotballklubbene ved å se nærmere på en enkel klubb som en gjør i denne masteroppgaven? Generaliserbarhet i kvalitative studier og case undersøkelser er noe som tradisjonelt sett er omdiskutert innenfor samfunnsforskningen. Generalisering innenfor samfunnsforskningen synes å tilhøre denne vitenskapsdisiplinens kvantitative tilnærming.

Ifølge Flyvbjerg (2004) bidrar den konvensjonelle oppfatningen av hva case-studier er og hva som kan oppnås gjennom en slik undersøkelse til en grov overforenkling. Blant annet blir det hevdet at slike studier ikke kan generere solid og pålitelig kunnskap om bredere klasse av fenomener. Case-studier kan kun benyttes i et forstudium, for å produsere hypoteser, av en større undersøkelse. *”According to the conventional view, a case and a case study cannot be*

¹² Ifølge Luhmann (2000a) består, som nevnt, sosiale systemer kun av kommunikasjon og forventninger. Menneske som individ tilhører omverdenen og ikke systemer. Det er først som person individer kan identifiseres og operere i sosiale systemer (Jönhill, 1997).

of value in and of themselves; they need to be linked to hypotheses, following the well-known hypothetico-deductive model of explanation” (Flyvbjerg, 2004:118). I samfunnsforskningen er det hele tatt spørsmål om case-studier er vitenskap. Caseundersøkelser settes opp mot samfunnsforskningens kvantitative tilnærming og dens krav til statistisk representativitet. Ifølge Andersen (1997:14) har ” *Avvisningen av case-studier som uvitenskapelige eller uegnet til å teste ut teorier ... lagt vekt på at de ikke tilfredsstillt krav til statistisk representativitet. Det er så innarbeidet at det ofte slås fast, uten større problematisering”*. Andersen (1997) mener at det ikke er noen grunnleggende forskjeller mellom case-studier og andre former for vitenskap. Det er ikke nødvendigvis slik at samfunnsforskningen må følge en statistisk logikk for at vitenskapelighet skal kunne hevdes. Andersen (1997:14) påpeker, med utgangspunkt i Robert Yin, at case-studie generalisering hviler på ” *... analytisk eller teoretisk representativitet*” og ikke statistikk som i kvantitativ forskning.

Motivet for denne masteroppgaven er å forstå fotballens samfunnsmessige forankring og betydning. Da er det nødvendig å se nærmere på hvordan en fotballklubb, struktureres og organiseres, og hvordan den med utgangspunkt i denne organiseringen strukturelt kobler seg til andre system. For dernest å undersøke hvilken betydning disse andre systemene legger i de strukturelle koblingene til fotballklubben. Viking FK er fotballklubben som er blitt gjenstand for nærmere undersøkelser i denne masteroppgaven. Grunnen til det er undersøgerens geografiske nærhet til denne klubben og at klubben befinner seg i den øverste fotballdivisjonen i Norge. Viking FK er en av toppidrettsklubbene innenfor idrettsformen fotball og kan således sees på som et eksempel på en fotballklubb blant toppidrettens 14 fotballklubber. Det er som nevnt tidligere en teoretisk fortolket case-studie som anvender Luhmanns systemteori ovenfor gjeldende idrettsfenomen. Dette medfører at Viking FK defineres som et sosialt organisert system bestående av mening, kommunikasjon og forventninger. Der mening dannes gjennom kommunikasjon og kommunikasjon struktureres av forventninger som mediet seier og kodene vinne/tape og fremgang/tilbakegang. Selv om denne masteroppgavens case kan sees som et eksempel av en klasse av fenomener skal det samtidig påpekes at det ikke finnes to helt identiske sosiale systemer. Hvert enkelt sosialt system er unikt. Men til tross for dette vil systemenes operasjonsmåte være lik.

2.7 Dokumenttilgang

Den største utfordringen med masteroppgaven har vært å få Viking FK til å utlevere relevante dokumenter. Det har vært en tidkrevende prosess, med diverse kontakter med ulike representanter for Viking FK. Viking FK ble kontaktet i slutten av august 2005. I første omgang var det tale om å få tilgang til klubbens handlingsplan. Klubbens informasjonsmedarbeider, i samråd med markedssjef, avsto denne forespørselen. Jeg og hovedveileder, Jan Ove Tangen, ble da enige om å sende et formelt brev til Viking FK's styreformann om tilgang til ulike dokumenter. Da jeg fortsatt etter noen uker ikke hadde hørt noe fra Viking FK, ble styreformannen kontaktet. Vedkommende beklaget seg over verken å ha lest eller videresendt dokumentet til andre representanter for klubben. Han henvendte meg så videre til markedssjef. Omsider ble vi enige om at markedsjefen skulle sende dokumenter som inneholdt den informasjonen jeg ba om. Det gikk et par tre uker uten at jeg mottok verken dokumenter eller e-post fra ham. Jeg ringte da til vedkommende for å forhøre meg om hva som hadde skjedd. Det markedssjef da sa var at han ikke hadde greid å finne dokumenter med den informasjon som jeg ba om, men at han skulle forsøke uken etter. Jeg ba da om istedenfor å sende dokumentene kunne jeg reise til Stavanger å motta dokumentene direkte og samtidig få møte vedkommende. Min opplevelse av møte den 09.12.05 var at markedssjef svarte unnvikende da jeg ba om handlingsplan, strategidokumenter og policydokumenter osv. De dokumentene jeg fikk med fra markedssjefen var årsberetninger fra år 2000 til 2003, men ble lovet tilsending av årsberetning for 2004, markedsplaner for 2006 og ulike strategidokumenter. Disse ble omsider sendt meg per e-post i slutten på desember 2005. Det er mulig Viking FK ikke utarbeider handlingsplaner og at dette kan forklares med at klubben har en mer utpreget muntlig kultur enn skriftlig. I denne sammenheng må det presiseres at manglende informasjon via denne type dokumenter kan ha bidratt til at mine beskrivelser kan gi feil observasjon.

3.0 Idrett som sosialt system og fotball som form

I det følgende skal det ses nærmere på forholdet mellom idrett og samfunn. Dette mener jeg er nødvendig for å skape en bedre forståelse for hvilken form for idrett fotball er og dens lokale forankring. På mange måter kan en si at dette kapitlet danner et bakteppe for forståelse av masteroppgavens sentrale tematikk; fotballklubbers lokale forankring og betydning. Det skal derfor ses nærmere på hva det er som kjennetegner idretten. Hvordan blir idretten oppfattet i samfunnet? Hva karakteriserer idrettens samfunnsmessige forankring og betydning? En forståelse av dette vil kunne bidra til å gi en mer fullgod besvarelse av masteroppgavens problemstilling. På denne måten vil fotball plasseres inn i en større samfunnsmessig og idrettslig kontekst. Fotball er en form for idrett, og det vil derfor være nødvendig å se nærmere på hvordan idrett kan defineres. Fotballklubben som sosialt system består av ulike elementer som her vil bli gjennomgått. Videre vil det fokuseres på klubben som organisasjon. Hvordan fungerer og virker en slik form for organisasjon? Og hvordan kan klubben som organisasjon forklare fotballens forankring og betydning?

3.1 Samfunnets idrett

Utgangspunktet for Niklas Luhmanns (2000a) teorikonstruksjon er differensen mellom system og omverden. Disse begrepene er nært knyttet til hverandre og kan ikke sees uavhengig av hverandre. Systemet er kun et system i forhold til omverden og omverdenen er kun omverden i forhold til et system. Det vil si at det ikke er mulig i en systemteoretisk analyse å se verken omverden eller system isolert, men at disse må sees relasjonelt. Og da som en forskjell mellom system og omverden. En kan hevde at Luhmann med dette viser til at opprinnelsen til et system eller en omverden nettopp er differensen dem imellom. Det er ikke noe som er til før differensen mellom system og omverdenen. Det er ikke mulig å ytterligere henvise til noe bakenfor denne differensen. For Luhmann (2000a:219) ligger ”*sistereferansen ... i differansen mellom system og omverden*”. Som vi skal se nedenfor, er det denne påstanden som har blitt gjenstand for særlig kritikk, anført særlig av Jürgen Habermas.

Differensen mellom system og omverden kommer i stand gjennom en reduksjon. En redusering av *kompleksitet*¹³. Som forstått ovenfor er alt enten system eller omverden. Men ifølge Kneer (1997) finnes det et unntak og det er verden. Verden omfatter både system og omverden. Verden er således enheten av system og omverden og kan ikke overskrides. Verden fremstår for menneske som noe som er for komplekst til at det overhodet er mulig å erfare eller fatte (Kneer, 1997). Menneskets møte med omfattende naturkatastrofer vil kunne stå som et eksempel på verdens kompleksitet. For å kunne skape en slags menneskelig realitetsforståelse i møte med det komplekse i en naturkatastrofe, må denne kompleksiteten reduseres. Uten en viss form for kompleksitetsfall vil naturkatastrofen fremstå som uvirkelig. Sosiale systemer trer inn mellom verdens ubestemmelige kompleksitet og den menneskelige bevissthet. De overtar oppgaven med å redusere kompleksitet (Kneer, 1997). Sosiale systemer bestemmer kompleksiteten gjennom å redusere den til en eller annen form for mening. Det dannes en intersystemisk meningsform, unikt for hvert enkelt system. Det vitenskapelige systemet gjør naturkatastrofen begripelig ved å peke på mulige årsaksforklaringer for katastrofen. Det religiøse systemet skaper forståelse med utgangspunkt i noe transcendent og numinøst, som for eksempel gud. Selv om det ene systemet betrakter naturkatastrofen ut fra sannhet/ikke sannhet og det andre systemet ut fra tro/ikke tro, bidrar begge systemene til at naturkatastrofen blir mulig å erfare for menneske. *”Sosiale systemer er ... en formidling mellom verdens ubestemte kompleksitet og det enkelte menneskes kapasitet til bearbeiding av kompleksitet”* (Kneer, 1997:45). Før en kommer nærmere inn på hvordan det moderne samfunnet kan forstås og hva det vil si at idretten oppfattes som et system i samfunnet, skal det nevnes noen kritiske bemerkninger i forhold til den systemteoretiske analysen som Luhmann anvender.

Luhmann påstår at det finnes systemer og at disse avgrenser seg fra sine respektive omverdener, ved å redusere denne omverdens kompleksitet. I en og samme bevegelse oppstår både systemet og omverdenen. *”Systemet er overhodet kun system i forhold til omverdenen og er derfor strukturelt rettet mot denne. Omvendt gjelder det naturligvis også, at omverdenen ikke kan tematiseres på annet vis enn systemrelatert”* (Götke, 1997:110). Ifølge Habermas (ifølge Götke, 1997), som er den fremste kritikeren av Luhmann, er denne antagelsen høyst problematisk. For hva er det som kommer først? Systemet? Eller omverden og dens kompleksitet? Hvis det er slik at systemet dannes gjennom å redusere

¹³ Kompleksitet skal forstås som den samlede mengden av mulige begivenheter og tilstander. Noe kan oppfattes som komplekst når det kan anta minst to tilstander eller begivenheter (Kneer, 1997).

omverdenskompleksiteten, vil det nødvendigvis være slik at kompleksiteten eksistere før selve systemet. Og omvendt så kreves det at for at noe kan oppleves som kompleksitet, må det være minst et system som opplever at noe er for komplekst til å kunne håndteres. Og dertil reduserer denne kompleksiteten. Habermas (ifølge Götke, 1997) argumenterer derfor for eksisterende systemstrukturer som ikke kan belyses gjennom en systemteoretisk analyse. Dette bidrar til den teoretiske konsekvens at den systemteoretiske analysen må oppfattes som begrensende. Det må finnes et eller annet system, som ikke kan analyseres med utgangspunkt i at systemet dannes gjennom å skille seg fra en omverden. Luhmann (ifølge Götke, 1997) er klar over at den systemteoretiske analysen har sine begrensninger. Men det er begrensninger i forhold til en uavklart opprinnelsesproblematikk. Men opprinnelsesproblematikk har ingenting å gjøre med sosialvitenskap. Dette er et problemområde for filosofien og teologien og ikke sosiologien. Om Luhmann lykkes med og undra den systemteoretiske analysen enhver form for spørsmål om opprinnelse, skal ikke eller kan ikke problematiseres altfor mye i denne masteroppgaven. Til det er dette problemområde for omfattende og komplekst for en masteroppgave med et slikt omfang som denne. Det en derimot skal se nærmere på er hvordan kritikken fra Habermas kan gjenspeiles i hvordan forfatterne Kneer (m.fl.) og Götke, på ulik vis hevder hva som er utgangspunktet for den systemteoretiske analysen. Som en har sett ovenfor hevder Kneer (1997) at en innenfor et luhmannsk perspektiv må oppfatte verden og dens kompleksitet som utgangspunktet for den systemteoretiske analysen. Verdenskompleksitet skaper en ytre grense. Det som er mulig er kun mulig i verden. Sosiale systemers oppgave blir da å redusere denne kompleksiteten slik at den blir håndgripelig for menneske. Götke (1997) derimot hevder at Luhmanns innføring av samfunnsbegrepet kan være en mulig løsning. Samfunnsbegrepet kan tolkes som et referansepunkt hvor alt som kan karakteriseres som sosialitet referer til. ”*Samfunnet fremstilles som den instans, for hvilket alle andre sosiale delsystemer utfyller funksjoner, men som ikke selv utfyller noen funksjon. Som sådan kan man beskrive samfunnet som en form for substans*” (Götke, 1997:32).

Selv om det råder en viss uenighet i hva som bør være den systemteoretiske analysenes utgangspunkt, kan det tyde på at det er etablert en viss felles forståelse om at samfunnet må sees som et sosialt system og da som det mest omfattende sosiale system. Ifølge Luhmann selv (2000a:470) betegner samfunnet en ”... *enhet som den samlende mengde av sosiale relasjoner, prosesser, handlinger eller kommunikasjon.*” Samfunnet rommer alt det sosiale. Det finnes ingen sosialitet utenfor samfunnet. Samfunnets omverden er ingen sosial omverden (Luhmann, 2000a). Samfunnets omverden er preget av en kompleksitet som overgår andre

sosiale systemers omverden. Måten samfunnet behandler denne kompleksiteten på er å danne en egenkompleksitet ved at systemet internt *differensierer* ut ulike *delsystemer*. Vi kan da gjerne spørre retorisk: Kan ikke også dette oppfattes som en løsning på et problem? Som utfyllende en funksjon overfor de ulike delsystemene? Kan ikke denne formen for redusering av ubestemmelig kompleksitet også oppfattes som en funksjon? En funksjon som begrenser det sosiale til kun å foregå innenfor rammene av samfunnet.

Systemets egenkompleksitet gjør det kapabelt til å reagere på endrende betingelser i omverden, slik at systemet fortsatt kan eksistere. ”*Jo mer komplekst systemet er, desto flere muligheter har det for å reagere på en passende måte på utfordringer fra omverdenen*” (Kneer, 1997:46). Samfunnets interne differensiering vil si at det innenfor dette systemet dannes nye systemer, i form av delsystemer. Med opprettelsen av nye systemer i systemet dannes også nye omverdensforhold, ved at delsystemene utgjør omverden for systemet og omvendt. Delsystemene overtar deler av omverdenskompleksiteten. Denne formen for redusering av kompleksitet kommer til uttrykk ved at de ulike systemene overtar hvert sitt problem og fyller på denne måten en bestemt funksjon i samfunnet. Det er det som kjennetegner det moderne funksjonelt differensierte samfunnet. Det enkelte individ må i økende grad bestemme hvilke systemer det vil ”delta i”. Vi tenker ofte ikke på det, men bare i løpet av en uke eller en dag har vi på ulike måter ”tilsluttet”¹⁴ oss disse ulike delsystemene. Enten det er som student på høyskolen eller universitetet, som lærer eller elev i skolen, som den tiltalte eller den som tiltaler i rettssalen eller som lege eller pasient på legesenteret osv. Vi slutter oss til disse ulike systemene og lar disse systemenes særlige måter å operere og fungere på, prege oss på umerkelig vis. Vi handler og kommuniserer forskjellig avhengig av ulik systemtilslutning. Hvert funksjonelt differensiert delsystem kjennetegnes ”... *ved at det orienterer seg etter en grunnleggende forskjell, som har den magiske egenskap, at den både kan forenkle, motivere og måle suksess og fiasko*” (Thyssen, 2000:49). Hva som oppleves som

¹⁴ ”Tilslutning/avvisning” som begrepspar vil være mer forenlig med Luhmanns teori, enn for eksempel ”tre inn i/tre ut av” eller ”gå inn i/gå ut av” et system. Dette baserer seg på systemteoriens menneske-system-problematikk. Ifølge Luhmann (2000a) består menneske av en flerhet av systemer som alle befinner seg utenfor systemet og fungerer kun som systemets omverden. Som andre systemer kan kun menneskets psykiske system/bevissthetssystem bidra i forhold til systemets interne operasjoner gjennom en særlig form for interaksjon, gjennom det som Luhmann (2000a) betegner som strukturell kobling (mer om dette senere i oppgaven). Det skal samtidig påpekes at det råder en viss usikkerhet blant tolkere av Luhmanns systemteori om det er begrepet interpenetrasjon som skal betegne interaksjonen mellom det psykiske systemet/bevissthetssystemet og sosiale system eller om strukturell kobling, i tillegg til å beskrive system-system-interaksjonen, også kan betegne en slik interaksjonsform. Hvorvidt en skal anvende strukturell kobling som en samlebetegnelse for de ulike interaksjonen eller om en skal gjøre en distinktiv forskjell i bruksmåte dem i mellom, vil ikke problematiseres ytterligere i denne masteroppgaven. Grunnen til det er hensynet til omfanget av masteroppgaven og at undersøgeren ikke vil se nærmere på menneske-system-interaksjon, men heller strukturelle koblinger mellom fotballklubben som sosialt system og andre systemer.

motiverende, suksess eller fiasko vil være forskjellig fra system til system. Det er noe annet som gjøres gjeldende innenfor for eksempel næringslivet enn innenfor det vitenskapelige systemet.

Ifølge Thyssen (2000) lar Luhmann spørsmålet om antall delsystemer være et empirisk spørsmål. Selv om Luhmanns vitenskapelige arbeider er omfattende, foreligger det ikke noen total oversikt over hvor mange delsystemer som lar seg observere. Luhmann selv har heller ikke sett nærmere på muligheten for å karakterisere idretten som system, det er det andre som har gjort med utgangspunkt i hans teorikonstruksjon. I norsk sammenheng er det særlig Jan Ove Tangen som, gjennom blant annet en historisk – sosiologisk analyse, har vist hvordan idretten har utviklet seg fra å være et sosialt system i arkaisk tid til å bli en sosialt moderne delsystem. Men Tangen er ikke den eneste som hevder at idretten kan sees som et delsystem i det moderne samfunnet. I Danmark har Ole Thyssen (2000:49), i en artikkel i det samfunnsteoretiske tidsskriftet *Distinktion*, påpekt muligheten for å beskrive ”sporten” som *”... isomorft med det etablerte funksjonssystemer, både i allmenne trekk og i detaljer”*. Ifølge Thyssen (2000) er sport til forskjell fra idrett, profesjonell og mer utviklet og ren i formen. Artikkelen er ikke, som Thyssen (2000:49) selv hevder, verken en *”... empirisk eller teoretisk analyse av fenomenet ”sport”*. Han søker kun å se sporten ovenfra og på denne måten *”... søke å påtvinge fenomenet ”sport” en semantisk kortlegging ut fra en rekke grunnbegreper hos Luhmann”* (Thyssen, 2000:50). Til forskjell fra Thyssen har Tangen, både i sin dr.philos avhandling og senere arbeider, foretatt både en empirisk og systemteoretisk analyse av den generelle idrettens utvikling. Slik sett kan en hevde at både Tangen og Thyssen, i større eller mindre grad av vitenskapelighet, ser på idretten som et delsystem i det moderne funksjonelt differensierte samfunnet. Og nettopp på grunn av at Tangen, både i omfang og i detaljer og ikke minst forskningsmessig, har befattet seg i større grad med idretten systemteoretisk enn Thyssen, vil hans forskning legges mer vekt på enn Thyssens artikkel om ”Luhmann og sporten” i denne masteroppgaven.

Ifølge Tangen (1997:66) er dannelsen av delsystemer ikke *”... noe annet en gjentakelse av den samme systemdannelsen som fant sted når systemet selv ble dannet”*. Idrettssystemet er et slikt utdifferensiert delsystem i samfunnet (Tangen, 2004). Som nevnt tidligere må samfunnets omgang med ytre kompleksitet på et eller annet vis håndteres. Måten samfunnet håndterer den ytre kompleksiteten på er ved opprettelsen av en egen kompleksitet, gjennom dannelsen av delsystemer. Delsystemene håndterer ulike deler av samfunnets ytre

kompleksitet. Idrettssystemet håndterer det som har å gjøre med det å vinne eller å tape. ”Vinne/tape” er grunnforskjellen i idrettssystemet. Det er med utgangspunkt i denne grunnforskjellen idrettssystemet er forskjellig fra sin omverden¹⁵. Andre eksempel på delsystem som utgjør en eller annen funksjon i samfunnet vil være det politiske, det økonomiske og det vitenskapelige systemet, samt mediesystemet, rettssystemet og oppdragelsessystemet. De vil alle skille seg fra hverandre ut fra den basale forskjellen mellom system og omverden. De vil inngå i hverandres omverden og vil på denne måten ha hver sin distinktiv forskjellige omverden (Gøtke, 1997). For hvert system vil dets omverden være forutsetningen for systemets identitet, ”... fordi identitet kun er mulig gjennom differens” (Luhmann, 2000a:220). Og på grunn av at denne masteroppgaven legger til grunn at idretten er et delsystem i samfunnet, vil det sentrale derfor være å se nærmere på hva det er som skiller idrettssystemet fra omverden og som muliggjør en identifisering av systemet. Hva er det som fremstår som idrettssystemets omverdenskomplesitet? Og hvilke strategier tar idrettssystemet i bruk for å håndtere og redusere kompleksitet?

3.2 Hva skiller idrettssystemet fra dets omverden?

Ifølge Tangen (2004) er det usikkert når det første skillet mellom idrett og omverden oppstod. Muntlige overleveringer og materielle levninger bidrar til å sannsynliggjøre at idretten oppstod for mer enn 5000 år siden. Selv om kildemateriale til å datere det eksakte skille er mangelfullt, kan en ut fra et luhmannsk perspektiv gi en plausibel forklaring på hvordan skillet mellom idretten og omverdenen oppstod. ”*Fra det øyeblikk hvor det ble gjort forsøk på å skille mellom den dyktigste og de andre på grunnlag av kroppslige ferdigheter ved hjelp av konkurranse, var skillet mellom idretten og omverden etablert*” (Tangen, 2004:60). Idrett i dag, som tidligere, er preget av et mangfold av ulike former for idrett. Det som er felles for disse idrettsformene kan sies å være ”... *kroppslig å vise fram og sammenlikne dyktighet ved å konkurrere*” (Tangen, 2004:60). Definisjonen gjør en i stand til å bestemme hva som er og ikke er idrett. Det er en bestemmelse som skiller idrett fra alt annet. Det er idrettssystemets basale skille, den mest grunnleggende forskjellen mellom idretten som system og dets omverden. Det er en systemteoretisk definisjon som kommer i stand gjennom en teoretisk observasjon. En teoretisk observasjon er å forstå som ”... *betegnelse ved hjelp av et skille*” (Kneer, 1997:100). Det vil si at det er først når noe skilles fra noe annet at det kan betegnes og

¹⁵ Mer om ”vinne/tape” under kapitlet 2.2 Hva skiller idrettssystemet fra dets omverden? Systemets medium og kode.

dermed observeres. Det er først når idrett skilles fra dets omverden, idrett lar seg betrakte. Da kan idretten sosiologisk betraktes som noe som skiller seg fra alt det andre, som et sosialt system som skiller seg fra omverden. Innenfor systemteorien taler en om observasjon av først og annen orden (Kneer, 1997). Observasjon av første orden er hvordan det sosiale systemet iakttar seg selv som noe forskjellig fra omverden. Observasjon av annen orden er en observasjon av observasjon. Denne formen for observasjon, vil si at observatøren observerer med en annen operasjon enn det observerende. Det er denne måten å observere på som kan betegnes som en sosiologisk observasjon, og som viser tilbake på at en opererer med utgangspunkt i en teori. I dette tilfellet Luhmanns systemteori. Definisjonen overfor og som skiller idrettssystemet fra omverden hadde ikke vært mulig å observere, hvis det ikke på et eller annet tidspunkt var blitt foretatt et slikt skille (Tangen, 2004). Det vil si en observasjon av første orden som foretok et skille mellom idrett og omverden. Luhmann (2000a) benytter seg av begrepsparet selvreferanse og fremmedreferanse for å betegne sosiale systemers oppfattelse av seg selv og det som er forskjellig fra seg selv. Systemets selvreferanse er systemets refleksjon over seg selv, det er systemets selvobservasjon, det er systemets måte å fungere på. Systemet reflekterer over seg selv som noe forskjellig fra omverden, fremmedreferansen. Som Luhmann (2000a) hevder er identitet kun mulig som noe forskjellig til noe annet, til noe fremmed, til omverden. Dermed kan man hevde at gjennom refleksjon, av seg selv som forskjellig fra noe fremmed, bestemmer systemet sin identitet. Systemet setter en grense, et skille, mellom hva som hører til og ikke hører til systemet, hva som er tillatt og ikke tillatt. Denne grensen er ikke uforanderlig eller statisk. Det skjer en stadig løpende selvrefleksjon, så lenge systemet fortsetter å eksistere, uten at systemet mister sin identitet. Grensen/skillet tilpasses, slik at systemet kan møte utfordringene og hindringene i omgivelsen, i omverden. Det sentrale spørsmålet blir da hvilke operasjoner som gjorde det mulig å danne skillet og som kontinuerlig muliggjør et fortsatt skille mellom idrett, som sosialt system, og omverden. Som vi skal se nedenfor er systeminterne operasjoner basert på forventninger. Disse forventningene bidrar til at elementene i systemet lar seg reproducere med utgangspunkt i seg selv, som noe forskjellig i fra seg selv.

Forventningene i et system strukturerer systemet. Det vil si at de ulike forventningene i et system snevrer inn valgmulighetene. Ifølge Luhmann (2000a:136) kan sosiale systemers struktur defineres som ”... *generaliserende atferdsforventninger*”. Eksempler på slik forventede atferd i idrettssystemet oppdager en når en ser nærmere på hva som foregår i løpet av en treningsøkt. Treningen skjer, som oftest, innenfor et idrettsanlegg. Den blir ledet av

treneren eller en eller annen person som fungerer som en assistent. Utøverne utfører de oppgavene som er gitt dem, med utgangspunkt i deres idrettslige ferdigheter. Til og med utstyret som brukes innenfor en bestemt idrettsform utgjør en form for forventet atferd av de impliserte. For eksempel kaster man med et spyd, mens en fotball sparker man med osv. Forventningene som foreligger i systemet gjør at ”... *man kan orientere seg bedre og fremfor alt hurtigere*” (Luhmann, 2000a:137). På denne måten blir ikke alt tillatt i systemet, noe velges fremfor noe annet. Forventningene forsterker valget av bestemte seleksjoner i et system. Disse forventningene er ikke noe som vi hele tiden går og tenker på, men de vil allikevel påvirke atferden vår når vi, som nevnt ovenfor i forrige kapittel, slutter oss til de ulike samfunnssystemene. Ta for eksempel et legebesøk. Du forventer å få hjelp for det som plager deg og legen forventer at du oppsøker han fordi du har plager. Du oppsøker ikke legen for å snakke om seieren til favorittlaget ditt i helgen, selv om dette kan kommuniseres under legebesøket er det allikevel ikke derfor du oppsøker legen. Dette banale eksemplet belyser hvilken betydning forventningene har i et system. Systemets forventninger gjør visse bestemte valgmuligheter mer tenkelige enn andre. Som system er også idrettssystemet preget av forventninger.

Ifølge Tangen (2004:75) er idrettssystemets ”*mange forventninger ... knyttet opp mot og forankret i det symbolsk generaliserte mediet og den koden som kan avleses i dette mediets struktur*”. Luhmann hevder (2000a:203) at en kan ”... *betegne medier som symbolsk generaliserte medier, hvis de anvender generaliseringer til å symbolisere sammenhengen mellom seleksjon og motivasjon ...*”. Eksempler på slike medier i samfunnet som binder sammen seleksjon og motivasjon kan være makt, sannhet og penger. Når for eksempel fotballspillere aksepterer kroppslig å vise frem og sammenligne sine ferdigheter i en fotballkamp, foreligger det et medium også innenfor idrettssystemet. Det som forbinder seleksjon og motivasjon her er ”*seieren*”. Seieren, som en konsentrert form for forventning, blir benyttet til å opprettholde de ulike idrettsformene selv om det er en distinktiv forskjell mellom dem (Tangen, 2004). Med andre ord: Uavhengig av eventuelle forskjeller mellom de ulike idrettsformene så deler de altså en felles forventning.

Foruten det symbolsk generaliserte mediet vil systemet iakttas selv gjennom en ”... *streng fastholdelse av to verdier i deres binære koder*” (Kneer, 1997:137). Det er her tale om en positiv og en negativ verdi som bidrar til å redusere systemets omverdenskompleksitet. Det vil si at det som ikke tilordnes den *binære koden* utelukkes. Det vil være alt som forekommer

i systemets omverden. Primærkoden innenfor idrettssystemet er ”vinne/tape”. Den positive verdien å vinne utfyller en tilslutningsfunksjon innenfor systemet som motiverer til gjentakelse. Det vil være å fortsette med det som gikk bra, som for eksempel angrepsfotball. Det er jo nettopp det en ønsker innenfor fotball, å vinne. Den negative verdien å tape bidrar til at det reflekteres over hva som gikk galt, hva som kunne ha blitt gjort annerledes. Systemet reflekterer over *kontingens*¹⁶. Det som ble valgt kunne ha blitt fravalgt, og det som ble fravalgt kunne ha blitt valgt. Var strategien feil? Har en trent for mye eller for lite? Burde en kanskje ha valgt en mer defensiv strategi? Var det andre fotballspillere som burde blitt valgt? Denne reflekteringen over prestasjonen, hva som bidro til seieren eller nederlaget, viser at idrettssystemet opererer med en tilleggskode. Sekundærkoden ”forbedring/tilbakegang” bygger på og forutsetter koden vinne/tape, og utgjør til sammen *den moderne idrettens dobbeltkode* (Tangen, 2004).

Det er helt avgjørende for idrettssystemet at det besitter en mulighet for å erklære vinnere og tapere slik at seieren kan oppnås. En konkurrerer ved å sammenligne dyktighet med andre, det være seg mellom lag eller mellom enkeltindivider. For å finne ut hvem som er dyktigst må vinnere fastsettes slik at seieren innhentes. I denne sammenheng må det påpekes at mediet ”seier” ikke er noe som direkte kan observeres. Mediet kommer først til syne som *form*, som for eksempel gjennom idrettsformen fotball. Det som er mulig å se er at det skåres mål i fotball, men ikke det å vinne, selve seieren. Ifølge Tangen (2004:130) virker mediet kun ”... gjennom den konkrete form det har fått i de enkelte idrettene”. Det laget som skårer flest mål i løpet av 90 minutter blir således kåret til det vinnende laget i fotball. Det er først da en direkte kan iaktta det å vinne i fotball. Innenfor idrettssystemet finnes det ulike former for idrett og dermed ulike måter å oppnå seier. De ulike idrettsformene kan, som Tangen (2004) hevder, systemteoretisk forstås som ulike kommunikasjonsformer¹⁷. Fotball skiller seg fra håndball i måten de utfører spillet på, måten de sender ballen til medspiller, hvilke ferdigheter som kreves osv. I tillegg vil det være ulike måter å trene på, forskjellig treningsutstyr, nye øvelser som utvikles, ulike prestasjonskrav og så videre. Felles for disse to idrettene og andre idretter er at de gjennom sin særlige form for kommunikasjon ”*kroppslig viser fram og sammenlikner dyktighet ved å konkurrere*”. For at dette skal la seg gjøre må konkurranser

¹⁶ Kontingens skal forstås som at ”noe” kunne ha vært annerledes. Mer om dette senere.

¹⁷ Forstått innenfor Luhmanns (2000a) systemteori vil kommunikasjon utgjøre en syntese av tre seleksjoner: informasjon, meddelelse og forståelse. For en mer adekvat forståelse av hva som legges i at de ulike idrettene er ulike kommunikasjonsformer anbefales Jan Ove Tangens bok ”Hvordan er idrett mulig? Skisse til en idrettssosiologi”.

eller kamper arrangeres. Konkurranser eller kamper er en form for sosialt system, som betegnes som et interaksjonssystem. Andre former for sosiale system vil være samfunnssystem og organisasjonssystem. Ifølge Tangen (2004:116) skiller interaksjonssystemer seg fra samfunns- og organisasjonssystemer ved at interaksjoner er "... episodiske i den forstand at de er differensierte og diskontinuerlige". For eksempel kan fotballkamper spilles når som helst og hvor som helst. Den har en klar begynnelse og slutt. Det oppstår og opphører som system innenfor ulik tidsperspektiv, innenfor en episode, en begivenhet eller hendelse. En fotballkamp kan spilles på løkka, i gaten, på sandstranden eller på en fotballbane. Kampen kan vare alt i fra en time til flere timer. Mens en tippeligakamp spilles på fotballstadion og varer i 2 ganger 45 minutter, pluss eventuell tilleggstid. Men uansett om det spilles fotball på Solastranden eller Vikingstadion vil det en eller annen gang ta slutt, det vil opphøre å eksistere, til neste gang det arrangeres en fotballkamp. Andre eksempler på interaksjonssystemer kan være fotballag, samtaler blant venner osv. Systemet interaksjon krever at deltakerne er direkte tilstedeværende i form av ansikt - til - ansikt kontakt (Luhmann, 2000a). Den sentrale dikotomien i interaksjonen kan da hevdes å være tilstedeværelse/ikke-tilstedeværelse. Det er episodiske system av tilstedeværende deltakere som oppstår og opphører med utgangspunkt i den nevnte dikotomi.

Til forskjell fra interaksjonssystemer vil organisasjonssystem, som i dette tilfellet vil være fotballklubben, kunne vedvare over lengre tid (Tangen, 2004). I organisasjoner er deltakerne som oftest medlemmer. Det som er viktig for organisasjonen er ikke hvem medlemmene er, men hvordan hvert enkelt medlem fyller bestemte roller definert av organisasjonen. Innfrir deltakeren/medlemmet forventningen som ligger til grunn for den tildelte rollen? For å sørge for dette må systemet operere med visse medlemskapsbetingelser som inkluderer noen og ekskluderer andre. Ifølge Luhmann (2000a:240) regulerer organisasjoner fortrinnsvis sine grenser "... ved medlemskapsroller og tillatelse til medlemskap, og som behandler temaer som noe som kan forventes av systemets medlemmer på grunn av deres medlemskap". Organisasjonssystemer dannes og gjendannes ved at det fattes beslutninger. Klarer ikke systemet å ta noen beslutninger opphører det som system. Systemet må hele tiden foreta beslutninger, for på denne måten å håndtere det kontingente. Noe må besluttes framfor noe annet. På denne måten oppheves kontingens, men da kun temporært. De fravalgte mulighetene forsvinner ikke samtidig så vil nye hendelser oppstå, dette krever at nye beslutninger må foretas (Jönhill, 1997). Både interaksjons- og organisasjonssystemer hører til under samfunnet. Samfunn er det mest omfattende sosiale system, hvor all sosial

kommunikasjon foregår (Kneer, 1997). Det er ingen kommunikasjon utenfor samfunnet. Ifølge Tangen (2004) er interaksjoner og organisasjoner kun mulige fordi samfunnsmessig kommunikasjon har funnet sted før disse systemene.

Som nevnt ovenfor har man mange forskjellige idrettsformer og dermed mange ulike måter å oppnå seier på innenfor idrettssystemet. Å vinne brukes innenfor breddeidretten og toppidretten, blant barn og voksne, innenfor individuelle idretter og kollektive idretter, selv om måten å vinne på er forskjellig (Tangen, 2004). Nye regler og øvelser har oppstått, ferdighetskravene forandres og prestasjonskravene økes. Ny kunnskap om teknologi og kropp kan anvendes for å øke prestasjonene, prestasjonsfremmende preparater benyttes, det utvikles nye måter å trene på og nytt utstyr osv. Idrettens utvikling mot mer avanserte former for idrett og idrettskonkurranser (interaksjoner), bidrar til å øke idrettssystemets kompleksitet.

Organisering, arrangering, overvåking av regelbrudd, gjennomføring og evaluering av de mange idrettene, bestemmes ved og gjennom kommunikasjon. Det er kommunikasjonsformer som vil overbelaste idrettskonkurransens kommunikasjon (Tangen, 2004). Mediet presenterer systemet for store variasjonsmuligheter. Denne variasjonen i det symbolsk generaliserte mediet, representerer således en usikkerhet og et problem for systemet. Idrettssystemets kompleksitetsreducerende strategi er å differensiere ut organisasjoner som tar hånd om disse usikkerhetsmomentene (Tangen, 2004). Organisasjonene vil gjennom sin særlige form for kommunikasjon sørge for å tilrettelegge, planlegge, organisere, gjennomføre og evaluere de ulike formene for idrett. Organisasjonene overtar deler av idrettssystemets kompleksitet.

Tangen (1997) hevder at organisasjoner overtar oppgaven med å begrense variasjonen og å sikre framvisningen og sammenligningen. Organisasjoner som forbund og klubber, bidrar til å sette grenser ved at bestemte forventninger fastholdes. Et konkret eksempel er hvordan fotballspillet opprettholdes ved at det er dannet forventninger om at de som skårer flest mål går av med seieren. Måten seieren nås på innenfor fotballen skiller denne idretten fra de andre idrettsformene. Klubber og forbund utgjør stabiliteten, mens mediet representerer variasjonen. Organisasjoner sikrer at bestemte idrettsformer realiseres og opprettholdes, og på denne måten hindrer at fellessystemet idrett ikke blir overbelastet (Tangen, 2004). Det denne masteroppgaven søker å besvare er hvordan fotballklubben som organisasjon, bidrar med å realisere og opprettholde den binære koden gjennom å sørge for at klubbens fotballag skårer flest mulig mål.

De ulike idrettsformene opprettholdes og vedvares ved at det produseres elementer i henhold til koden. Dette skjer ved at organisasjonene bidrar til å realisere primær og sekundærkoden blant annet gjennom inkludere det som bidrar til forbedring og ekskludere det som hindrer denne progresjonen. Som en blant annet skal se senere i oppgaven kan en forbedring av A-laget sikres gjennom operasjoner som salg og kjøp av spillere, ansettelse av trenere og ledere, rekruttering, trening og gode anlegg. Dette er nødvendige forbedringer som kan øke mulighetene for at laget vinner slik at seieren kan oppnås. Masteroppgavens påstand er derfor følgende: Fotballklubben organiserer, finansierer, forbereder og gjennomfører sin virksomhet med utgangspunkt i idrettens dobbeltkode. Fotballklubben tar del i idrettssystemets dobbeltkode og anvender koden på sin særlige måte. Med andre ord så kan en hevde at innen en idrettslig organisasjon, som eksemplifisert gjennom en eksisterende fotballklubb i denne masteroppgaven, er idrettens dobbeltkode operativ på to plan; både på og utenfor banen. Det sentrale vil da være å belyse nærmere på hvilken måte dette gjøres.

Det som er blitt gjennomgått så langt er hva som er betegnet med det moderne samfunnet, hva som skiller idrettssystemet fra omverdenen og hvordan idrett defineres i oppgaven. Det er blitt gjort forsøk på å plassere idretten i en samfunnsmessig kontekst, der idrettssystemet er et delsystem blant flere. En har sett at idrettssystem betrakter seg selv i forhold til et medium og en dobbeltkode, og at dette mediet kommer til syne gjennom idrett som form. Det er blitt sett på hvordan idrettssystemet differensierte ut organisasjoner for å sørge for at stabilitet opprettholdes, og at de på ulike måter utfyller en funksjon innenfor idrettssystemet. Gjennom å se nærmere på en enkelt fotballklubb, Viking Fotballklubb, vil det bli gjort forsøk på å belyse hvilken funksjon en fotballklubb har i forhold til idrettssystemet (og samfunnet generelt). Men før en kommer så langt, vil det innenfor en systemteoretisk tilnærming være nødvendig å se både teoretisk og empirisk på hvorfor og hvordan en kan betrakte fotballklubben som et sosialt system. Sentrale spørsmål vil her være hvordan sosiale system som fotballklubb produseres og reproduseres, og hvilke elementer og komponenter de består av.

4.0 Fotballklubbens eksistens

I det følgende vil det sees nærmere på fotballklubben og hvordan den som noe eksisterende fremtrer for en observatør. Det som er ønskelig er, blant annet, å vise hva som er identifiserbart med Viking FK for en observatør (i dette tilfelle meg) og hva den som klubb kan assosieres med. Hva det er som er Viking FK, og fotballklubbens generelt, interne logikk. Og hva som oppleves som meningsfullt innad i fotballklubber og hva det er som gjør at noe velges framfor noe annet. En slik tilnærming krever en analyse blant annet av hva som legges i navnet Viking, hvilke symboler bruker Viking og hvilket meningsinnhold som legges i disse. Og hvordan kan bruken av navn og symboler forstås. Hvordan beskriver klubben selv sin virksomhet gjennom ulike tekster? Målet er å identifisere organisasjonen Viking FK og gi en beskrivelse av klubbens virksomhet. Sagt på en annen måte: Hva er det som skiller Viking FK fra dets omverden?

4.1 Fotballklubbens autopoiese, kommunikasjon og forventninger

Bruk av navn og symboler skal forstås som distinksjoner. I utdifferensieringen av organisasjoner må organisasjonen ha et navn og symboler som markerer den som noe særegent. Navn og symboler skaper et uttrykk for en organisasjons enhet, de rommer alt det som er organisasjonen samtidig som den er "noe" som skiller seg fra omverden. De uttrykker det som organisasjonen er, dets identitet om en vil, og som noe forskjellig fra omverden. En organisasjons navn og symbolbruk vil samtidig bidra til å synliggjøre organisasjonen som et sosialt fenomen som lar seg observeres sosiologisk. Navn og symboler blir som Thyssen (2003:69) hevder noe som "... *trer i stede for og inkarnerer det usynlige*¹⁸ ...".

Viking FK - dets navn og symboler

En måte å identifisere en organisasjon på vil derfor blant annet være å se nærmere på dens navn og symboler (Thyssen, 2003). Betegnelsen som brukes om masteroppgavens case er Viking Fotballklubb. Bruken av fotballklubb i betegnelsen viser at det er tale om en form for idrett, fotball. Det vil si at Viking FK er et særiddrettslag der den eneste formen for idrett som blir drevet i klubben er fotball. Men det har ikke alltid vært tilfellet. Viking FK ble stiftet som et fleridrettslag den 10. august 1899 med følgende navn, Idrettslaget Viking. Idrett som ble

¹⁸ For mer informasjon om hva som menes med organisasjoners usynlighet se kapittel 2.3.

drevet i Stavanger på den tiden var, turn, roing og sykling med egne klubbdannelser. Rundt 1900-tallet oppstod det en rekke friidrettsforeninger i Stavanger og blant dem Idrettslaget Viking. Fotball stod ikke i noen særstilling til å begynne med, fotballen var kun en blant flere idretter som ble drevet av idrettslaget. De første årene var det særlig friidretten som fikk mest oppmerksomhet og det var innenfor denne idretten ”Vikingene” satte rekorder og vant sine mesterskap. Fram til 1919 var alle idrettene administrativt underlagt en felles avdeling. Det var ikke før 1925 at idrettslaget dannet en egen fotballavdeling (Lund, 1963). Når navnet Idrettslaget Viking skiftes til Viking Fotballklubb og fotball blir den eneste idrettsformen, har til nå ikke latt seg dokumentere¹⁹.

Det har heller ikke lyktes meg få tak i eventuelle kilder som sier noe om hvorfor navnet Viking ble valgt i 1899. Og ifølge Bernhard Lund, forfatter av boken *”Idrettslaget Vikings historie. Fra 1899 til 1963”*, er det heller ikke ført noen protokoller fra 1899 til 1908. Den eneste primærkilden er ifølge Lund (1963) en kladdebok som var blitt ivaretatt av en person med navnet Thore Aasland. Dette er nok forklaringen på at undersøgeren ikke fant noen dokumenter av særlig betydning om etableringen av Idrettslaget Viking, under sine besøk i henholdsvis Statsarkivet og Byarkivet i Stavanger. Om det står noe som kan forklare valget av navnet Viking i denne kladdeboken er uvisst. Men siden det ikke står beskrevet noe om dette verken i Lunds bok eller i boken *”Drømmen om de mørkeblå”* av Ole J. Askeland m.fl., kan det tyde på at det vil forbli uvisst. Jeg vil derfor i det følgende søke en forståelse av navnet ut fra ulike oppfatninger om ordet viking. Den leksikalske betydningen av ordet ”viking” er som følger: *ord brukt om nordisk handelsmann, landnåmsmann eller sjøkriger som ca. 800-1050 deltok i handelsferder, landnåm eller plyndringstokter til en rekke land i Vest- og Øst-Europa* (Aschehoug og Gyldendal, 1998). Ifølge Bjorvand (2000) er ordet viking grundig behandlet etymologisk uten at det råder en enighet om dets opprinnelse. Noen mener det er en betegnelse på et stedsnavn, andre at det er en betegnelse på et folkenavn eller innbyggernavn. De fleste av oss assosierer nok ordet viking med den leksikalske betydningen. En person som holdt til i Skandinavia og som levde under det en kaller for Vikingtiden ca. 800-1050. Sannsynligvis er det nok også dette grunnleggerne av Idrettslaget Viking har tenkt når forslag om navnet Viking ble valgt, og som også jeg tenker på med navnet Viking. Det at det er gjennomført en rekke utgravinger av utstyr og bosteder fra Vikingtiden i Stavanger og i

¹⁹ For å få svar på dette har jeg blant annet skrevet et innlegg på vikingforum.no, der jeg ble oppfordret til å ta kontakt, noe som også ble gjort, med Reidar Goa, tidligere spiller (404 kamper for Viking FK) og senere engasjert Vikingmedlem.

regionen styrker også denne oppfattelsen. Men selve betydningen, det vil si både den etymologiske forklaringen og den leksikalske definisjonen, vil med tiden miste sin betydning for organisasjonen Viking FK. Hva ordet Viking betyr blir uinteressant, det blir i stedet viktigere hva ordet henviser til. Det er som Thyssen (2003) hevder at navnet vil med tiden erobre sitt eget innhold. Navnet vil "smelte" sammen med det betegnede, selve organisasjonen. Slik å forstå vil navnet viking kunne henviser til ulike situasjoner, hendelser og fenomener avhengig av kontekst. Navnet Viking vil i en idrettslig kommunikasjon og kontekst forstås som fotballaget og fotballklubben Viking.

Ovenfor ser en Viking FK's offisielle flagg. Flagget kan systemteoretisk forstås som en del av klubbens selvbeskrivelse. Symbolbruken i flagget er uforståelig. Hvorfor valgte de å bruke disse symbolene? Og hvilke symbol er det? Er det blitt benyttet av noen andre? Og av hvem? Det finnes ingen skriftlig dokumentasjon om dette noe sted. Og ifølge arkeolog Olle Hemdorff ved Arkeologisk museum i Stavanger er ikke dette et symbol som han vet er brukt tidligere. En kunne kanskje tenke seg til at det hadde noe med vikinger og vikingtiden å gjøre på grunn av det kan se ut som en hjelm og organisasjonens navn. Dette avkreftes av Hemdorff. Hemdorff sier blant annet "... jeg ser ikke hvor inspirasjonen fra hjelmen kommer fra. Den har ikke noe med vikingtiden å gjøre..."²⁰. Foruten dette symbolet i midten på flagget kan en hevde at flagget gir klare assosiasjoner til klubben historiske dannelsen både i forhold til tid og sted. I tillegg til navnet Viking FK har en årstallet til den historiske dannelsen av klubben, navnet på stedet der selve dannelsen fant sted og hvor klubben hører til. Den sterke tilknytningen til byen Stavanger blir her fremtredende. En kan hevde at flagget knytter sammen både en fortidig og nåtidig dimensjon med en romlig dimensjon. Bruken av året for dannelsen og navnet på byen Stavanger knytter Viking FK sammen med byen Stavanger historisk, og viser på denne måten klubbens lokalhistoriske forankring. Den synlige lokale tilknytningen i Viking FK's bruk av symboler bidrar sterkt til at klubben assosieres med byen Stavanger. Dermed blir deler av Viking FK's beskrivelse av seg selv nært knyttet til byen Stavanger. Både navn og symbolske virkemidler danner synlig aspekt ved Viking

²⁰ Sendt til meg på e-post.

Fotballklubb. Ifølge Thyssen skaper organisasjonens navn en ”... *helhet i en uoverskuelig mangfoldighet av kommunikasjon, som i nuet kan forbindes med fortidens og fremtidens åpne horisonter*” (Thyssen, 2003:68). Men dette forutsetter samtidig at en organisasjon kan identifiseres gjennom oppleves av kontakt med organisasjonen via dens ansatte. For at dette skal la seg gjøre kreves det at organisasjonen har opprettet ulike kommunikasjonsmedier som for eksempel telefonlinjer og internettilgang, samt en bygning hvor man kan gå inn en dør å møte representanter for organisasjonen. Dette er konkrete elementer som skiller organisasjonen fra dets omverden. Men det er samtidig flere ting med Viking FK som skiller seg fra omverden.

Fotballens og idrettens selvdanning

Ifølge systemteorien finnes det ulike system som utgår fra forskjellen mellom system og omverden. Felles for disse systemene er at de er *autopoietiske* system. Begrepet autopoiesis²¹ henter Luhmann fra Francisco J. Varela og Humberto R. Maturana, to chilenske biologer og nevrofysiologer. Varela og Maturana benyttet begrepet til å beskrive levende veseners selvfrembringelse og selvoppretholdelse, men ifølge Luhmann er det ikke bare levende vesener som er organisert autopoietisk. Ifølge Luhmann (2000a:51) kan ”... *enhver sosial kontakt bli forstått som system, hele veien opp til samfunnet som blir forstått som den samlede hensyntagen til alle mulige kontakter*”. Også sosiale system er, organiserte autopoietiske systemer. Bruken av autopoiesisbegrepet til også å omfatte sosiale hendelsesforløp og sammenhenger, bidrar til at en må forstå det sosiale som en autonom enhet som skaper seg selv og opprettholder seg selv. Spørsmålet blir da hvordan vi kan forstå Viking FK som et sosialt system som produserer seg selv og opprettholder seg selv. I Årsberetningen for 2004 er det laget en organisasjonskart som kan fremstå som et godt eksempel på nettopp denne egenprodusering som Luhmann (2000a) hevder kjennetegner sosiale systemer. Denne egenproduseringen kommer som en følge av redusering av kompleksitet. Kompleksitet mestres gjennom å produsere en intern kompleksitet. Den uttrykker derfor hva som oppleves og velges som relevant for klubben og danner operasjoner som kan håndtere utfordringer fra omverden. Organisasjonen består av Viking FK og Viking Fotball ASA, av et årsmøte, generalforsamling, ulike typer styre som Styret i Viking FK og Styret i Viking Fotball ASA, ulike roller som administrerende direktør og trener og hva vi kan betegne som ulike operasjoner som breddefotball, toppfotball, anlegg, marked og økonomi og administrasjon.

²¹ Begrepet autopoiesis er sammensatt av de greske ordene autos (selv) og poiein (å skape).

Det er hvordan Viking FK observerer seg selv og som organisasjon selv har besluttet er den beste måten å organisere seg selv på. Det en her observerer skiller seg fra Viking FKs omverden. Denne organisasjonsstrukturen kan endres, noe som også ble gjort av Viking FK i løpet av året 2005. I et presseskriver²² fra klubben kan en blant annet lese følgende: "... *Viking Fotball fortsetter med to-leder modellen. Det opprettes en ny stilling: Sportslig Administrativ Leder. Organisasjonene styrkes med totalt 4,5 årsverk totalt og noen roller endres (sportslig adm. leder, assistentrener, banemester, prosjektledere)...*". Dette viser også at Viking FK gjendanner og omdanner seg kontinuerlig. Denne organisasjonsformen gjendannes og omdannes kontinuerlig. Ifølge Luhmann (2000a) benytter sosiale systemer seg av kommunikasjon som elementer i sin operasjonelle dannelses-, gjendannelses- og omdannelsesprosess. De gjendannes og omdannes kun som kommunikasjon. Operasjoner/organisasjonsformer fungerer kun som kommunikasjon i sosialt organiserte systemer og gjendannes og omdannes derfor også som kommunikasjon. Slike systemer benytter seg av de samme elementene, i denne sammenheng er det da tale om elementene kommunikasjon, som de består av til å gjendanne og omdanne seg selv kontinuerlig. Slutter sosiale systemer, som Viking FK, å reproducere seg selv ved og gjennom kommunikasjon, opphører også dets eksistens. En konsekvens av sosiale systemers konstituering av seg selv gjennom kommunikasjon blir at mennesket ekskluderes fra systemet. Mennesket befinner seg i sosiale systemers omverden. Og menneskelige bidrag kan kun skje gjennom en strukturell kobling med sosiale system.

Fotball som kommunikasjon

Ifølge Luhmann (2000a:184) er "... *kommunikasjon kun (...) mulig som en selvreferensiell prosess*". Dette baserer seg på Luhmanns forståelse av kommunikasjon som en tredelt seleksjonsprosess, som knytter sammen informasjon, meddelelse og forståelse. Det er først når disse tre komponentene er føyd sammen at en kan tale om kommunikasjon. Det er snakk om å velge blant et repertoar av muligheter både med tanke på informasjon, meddelelse og forståelse. Informasjonen som skal meddeles må velges blant et stort spekter av informasjonsmuligheter. Måten informasjonen skal meddeles på må velges blant flere muligheter for meddelelse som for eksempel skriftlig eller muntlig form eller en kan skrike, hviske eller bruke kroppsspråk osv. Til slutt vil det også være tilgjengelig flere muligheter for forståelse av den meddelte informasjonen (Kneer. 1997). Mulighetene begrenses, som vi skal

²² <http://www.viking-fk.no/newsread/news.asp?docid=10219&wce=nyhet>

se, gjennom systemers særlige form for koding av kommunikasjonen²³. Mulighetene begrenses, men oppheves ikke, av systemers medium og koder. Først når det foreligger en forståelse kan kommunikasjon bidra med en ny tilslutningskommunikasjon. Først da blir et sosialt system til. Ved at kommunikasjon kontinuerlig produseres, gjendannes det som et sosialt system. Sosiale systemer gjendannes ved og gjennom en reproduksjon av nye kommunikative tilslutninger. Dette er sosiale systemers sirkulære og lukkede prosess, og som skiller systemet fra dets omverden. En kan således hevde at det er et kommunikativt skille mellom hva det kommuniseres om i Viking FK og hva det kommuniseres om i dets omverden. Det kommuniseres om fotball og hva som er relevant for å spille fotball, ikke om politikk, juss, oppdragelse, utdanning osv. På viking FKs hjemmeside (www.viking-fk.no) dreier alt seg om fotball. På hjemmesiden kan en gå inn å lese om Viking FKs historikk²⁴, A-laget, rekrutteringslaget, juniorlaget, sponsorer, aktuelle nyheter osv. De neste spørsmålene blir da hva det er som bestemmer hva det kommuniseres om? Hva som bidrar til hvert systems interne koding av kommunikasjon. Hva fotballkommunikasjonen dreier seg om? Hva det er som innenfor et sosialt system sørger for den nødvendige seleksjon blant flere valgmuligheter for informasjon, meddelelse og forståelse.

Forventninger

Innenfor et sosialt system kan det ikke kommuniseres om alt mulig, noe må begrense kommunikasjonen til å omfatte det som oppleves som meningsfull kommunikasjon for hvert enkelt sosialsystem. Alle sosiale systemer anvender kommunikasjon som en særlig form for meningsfull operasjon, men selv om formen er den samme er det en distinktiv forskjell mellom dem i forhold til det kommunikative innholdet. Det er sosiale systemers forventninger som sørger for å begrense hva det tillates å kommunisere om innad i systemet.

Kommunikasjonen i hvert enkelt sosialt system ”... *bekrefter sin gyldighet til bestemte forventninger som er etablert ut fra den første grunnleggende distinksjonen*” (Tangen, 2004:75). Forventningene strukturerer kommunikasjonsprosessen ved å foreta en (selektert) innsnevring av valgmulighetene for hva som er potensiell kommunikasjon innad i systemet. Denne innsnevringen eller begrensningen av kommunikative valgmuligheter foretas med utgangspunkt i sosiale systemers fundamentale skille mellom seg selv og det som er

²³ Mulighetene begrenses, men de oppheves ikke, av sosiale systemers medium og koder. Se avsnitt: Medium og binærkoder – serier og den moderne idrettens dobbeltkode.

²⁴ På Viking FKs hjemmeside har Viking FK selv mulighet til selektivt å velge ut hvordan de ønsker å fremstille seg selv både i fortiden og i nåtiden. Det er systemet selv som bidrar med dets selvobservasjon. Hvordan de ønsker å fremstille seg selv for observatører i omverden.

forskjellig fra seg selv. Derfor kan man tale om en idrettslig, en rettslig og en politisk kommunikasjon. Forventninger utgjør de eneste mulige strukturer i sosiale systemer. Hvis ikke man vet hva som er forventet, hva kommuniserer man om da? Hva er det som oppleves som meningsfullt? Forventningsstrukturer vil alltid være en bestemmelse av hva som er mulig. Som nevnt tidligere kan ikke alt være mulig i sosiale systemer, kompleksitet må mestres gjennom seleksjon. Noe velges og noe annet velges vekk. Trening er en form for forventningsstruktur. Bare man uttaler ordet trening så foreligger det en forventning om hva som skal skje. Det skjer ikke det samme hver gang. Kanskje møter det opp 10 spiller den ene gang, mens det er 20 spillere på neste trening. Dette påvirker hva man trener på og hvordan, men det trenes. Det kan gjøre at forventningene må endres og reguleres for treningen her og nå. Men allikevel bidrar trening, som forventningsstruktur, til å gi de kommunikative handlingene mening. En trener på tekniske, taktiske og fysiologiske egenskaper som skal sørge for at prestasjonene til enkeltspillere og som lag gjør at neste kamp, eller kampen deretter, vinnes og på denne måte oppnår seier. Man kommer ikke på trening og setter seg ned og leser en god bok, man trener fordi det er noe som er forventet at man gjør når man er på trening. Det samme kan sies om stadion, stadion uttrykker forventninger om hvilke handlinger som gir mening når man befinner seg der. På fotballstadion gir det å skåre mål i fotball mening fordi det dreier seg om å skåre flere mål enn det andre laget.

Medium og binærkoder – seier og den moderne idrettens dobbeltkode

Den mest konsentrerte formen for forventninger i et system er dets symbolsk generaliserte medium og den binære koden som kan leses ut av dette mediet (Tangen, 2004). I kapittel 3 ble det hevdet at "seieren" og "vinne/tape" og "forbedring/tilbakegang" er idrettssystemets symbolsk generaliserte medium og dobbeltkode. Fotballklubben som et utdifferensiert sosialt organisasjonssystem deler det samme mediet og koden som idrettssystemet. Ifølge Tangen (2004:41) er forventninger og kommunikasjon "... strukturer og operasjoner²⁵ som definerer og regulerer hva som skal foregå i[sosiale system]". En kan hevde at disse to til sammen skaper en felles forståelses- og tokeningsramme innad i systemet. Alt som skjer i systemet Viking FK relateres til hva som oppleves som meningsfullt, hva som tilegnes dobbeltkoden. Hva og hvordan det kommuniseres i systemet relateres til dobbeltkodens to logiske verdier, enten positiv (vinne) eller negativ (tape) (Tangen, 2005). Den positive verdien motiverer til gjentakelse, til å fortsette å vinne. Den negative verdien bidrar til at det reflekteres over hva

²⁵ Operasjoner skal forstås kun som kommunikasjon i sosiale system. Det er altså tale kommunikative operasjoner.

det var som gikk galt og hva som kunne og burde ha blitt gjort annerledes. Det reflekteres over kontingens. Vinne/tape er ikke den eneste koderingen av kommunikasjonen i fotballklubben. Fremgang/tilbakegang preger også kommunikasjonen både ved seier og tap. Presterte laget bedre nå enn tidligere? Hva medvirket til seieren eller tapet? Valgte man riktig formasjon, de rette spillerne? Hva burde man gjort annerledes? Det reflekteres over hva det var som bidrog til fremgang eller tilbakegang. Det reflekteres over kontingens (se nedenfor) Vant laget, men presterte dårligere enn ved forrige seier må noe gjøres. Tapte laget, men presterte bedre enn forrige gang kan man fortsette som man har gjort. Det er med utgangspunkt i det som er sagt ovenfor en kan forstå hvorfor det dannes interne operasjoner og hvordan Viking FK organiserer disse operasjonene.

Interne operasjoner

Det er mange ulike interne operasjoner i sosiale system. I det følgende vil de mest sentrale operasjonene trekkes fram. Trening er en operasjon som dannes for å sørge for at spillerne kan utvikle sine ferdigheter for på denne måten å prestere bedre for laget. Ifølge Laglederhåndboken til Viking FK skal klubben ”... sørge for å ha best mulig treningsforhold til [sine] spillere” og ” [a]lle i Ungdomsavdelingen skal ha eget treningsopplegg, samt eget mål for sesongen”. Behovet for spillere gjør at det dannes operasjoner som rekruttering. Der det uttalte målet blant annet er å ”... skape et godt grunnlag for rekruttering av medlemmer til Viking FK” og legge vekt på ”... å rekruttere, utvikle og skape spillere til vårt A-lag og toppfotball generelt” (Laglederhåndboken til Viking FK). Og for å kunne gjennomføre disse operasjonene må det skapes områder der det kan spilles og trenes fotball. Det produseres derfor anleggsbygging som skal sørge for treningsbaner, stadion og andre treningsfasiliteter. I denne sammenheng kan det nevnes at Viking FK åpnet ny stadion 1. mai 2004. For å drive og administrere disse operasjonene dannes det derfor i tillegg operasjoner som administrasjon. Administrasjonen tar seg igjen av operasjoner som økonomi og marked som skal sørge for å skaffe et økonomisk grunnlag for å drive og styre organisasjonen Viking FK (Årsberetningen 2004). Operasjonene produseres med utgangspunkt i Viking FKs unike koden, og bidrar dermed med å danne, gjendanne omdanne systemet selv (Tangen, 2004).

En begrenser valgmulighetene og den medfølgende risikoen av å velge, ved at kommunikasjonen innenfor fotballklubben dreier seg om ”vinne/tape” og ”forbedring/tilbakegang”. Fotballklubben benytter seg av forskjellen ”vinne/tape” og ”forbedring/tilbakegang” til å referere til seg selv (selvreferanse) som noe forskjellig fra noe

fremmed, dvs. omverden. Skillet mellom selvreferanse og fremmedreferanse er systemets interne skille. Begrepet selvreferanse må sees i sammenheng med begrepet selvobservasjon og betydningen av det å skille og betegne. Det å betegne noe som forskjellig i fra noe annet. Det å betegne selvet som forskjellig i fra noe fremmed, er en forutsetning for at et system skal kunne operere. Systemet betrakter sine interne operasjoner gjennom å markere disse operasjonene som sine egne til forskjell fra noe fremmed som tilegnes omverden (Luhmann, 2000b). I denne sammenheng kan en hevde at det er systemet selv som konstruere sin livsverden, sin realitetsforståelse, gjennom den interne forskjellsettingen mellom seg selv som system og omverden. Systemet frembringer både seg selv og omverden. Slik sett vil hvert systems omverden være forskjellig fra andre systemers omverden.

Kompleksitet- og kontingenshåndtering

Foruten begreper som forventninger, medium, koder og kommunikasjon er også begrepene kompleksitet og kontingens helt sentrale for å forstå dannelsen, gjen- og omdannelsen i systemers som Viking FK. I det følgende vil disse to begrepene ikke tilknyttes Viking FK dannelsen, men kun sees i sammenheng med dets gjen- og omdannelsesprosess. Dette fordi masteroppgaven vektlegger analyse av Viking FKs i samtiden mer enn dets fortidige dannelsen.

Som nevnt tidligere dannes differensen mellom system og omverden gjennom en redusering av kompleksitet. Det å oppfatte kompleksitet er opplevelsen av uoversiktighet i ulike valgsituasjoner. Det er å erfare mengden av valgmuligheter. Det finnes ikke kun en mulighet, men alltid flere muligheter. Det finnes ikke bare en begivenhet, men flere begivenheter. Og det samme gjelder i forhold til tilstander, det finnes flere enn en mulig tilstand osv. I møte med kompleksitet er en derfor nødt til å velge. En er dømt til å foreta valg, fordi det å avstå fra å velge også oppfattes som et valg. En kan derfor hevde at det innenfor en systemteoretisk tolkningsramme ikke finnes sosiale system som ikke er nødt til å foreta valg. Valg foretas hele tiden. Eller sagt på en annen måte: System som ikke er nødt til å foreta valg, kan heller ikke oppfattes som sosiale system. Kompleksitet medfører dermed nødvendigheten av å foreta en seleksjon. En må selektere ut en begivenhet, tilstand eller et valg blant flere. Slik sett kan seleksjon oppfattes som sosiale systemers kompleksitetsreducerende strategi. En søker å skape en oversikt over det uoversiktige. En velger noe framfor noe annet. Men i det en foretar et valg, velger en samtidig vekk noe annet. En velger vekk alt det andre, de andre valgmulighetene. De fravalgte mulighetene forsvinner ikke, men fortsetter å vedvare som

fremtidige potensielle muligheter som kan aktualiseres. Spørsmålet blir da: valgte en riktig? Burde en heller ha valgt det som ble valgt vekk? Det valgte fravalgt og det fravalgte valgt. Også håndteringen av kompleksitet og kontingens må ses i sammenheng med Viking FKs anvendelse av medium og koder. Valg og den medfølgende refleksjonen over valget skjer alltid med henvisning systemets Viking FKs anvendelse av mediet seier og dobbeltkoden vinne/tape og framgang/tilbakegang.

Hvordan kan dette observeres i en fotballklubb som Viking FK? Hvilke valg er det som hele tiden foretas og hva er det som setter tvil om akkurat det valget klubben gjorde var det riktige? Kanskje kan en søke en forklaring gjennom motspørsmål. Hvorfor avsettes og ansettes det nye trenere, administrerende direktører osv? Hvorfor selger og kjøper klubben spillere? En kan, som sagt, hevde at disse valgene tas med utgangspunkt Viking FKs binære koder. Valgene som foretas i Viking FK relateres til primærkoden vinne/tape og sekundærkoden forbedring/tilbakegang. Viking FK reflekterer over seg selv med utgangspunkt i disse kodene. Det at andre lag presterer bedre enn Viking FK. Det at andre lag vinner Tippeligaen er en kompleksitet Viking FK må mestre. Noe må velges, det må velges annerledes. Spiller selges og nye kjøpes, sponsorinntekter økes, talentutvikling forbedres, stadion bygges osv. Dette er seleksjoner som gjøres for å mestre kompleksitet og som blant annet resulterer i sportslige mål (Kommunikasjonsstrategi for Viking) som å bli ”[b]lant de tre beste i norsk toppfotball, deltagelse i e-cup...”. For å oppnå dette kreves det blant annet forsterkninger i spillerstallen. I Årsberetningen 2004 kan en lese at Viking FK har inngått kontrakter med nye spiller som; Peter Kovacs og Egil Østenstad. Mens spiller som Frode Olsen ikke får forlenget kontrakt. Hvordan kan dette forstås? Kovacs og Østenstad kjøpes for at laget skal prestere bedre og med dette øke muligheten for seirer slik at målsetningen kan nås. Olsen oppfattes ikke som god nok og får derfor ikke kontrakt videre. Slike valg kan direkte knyttes til det som skjer på fotballbanen. Viking FK foretar slike spillerkjøp for at tippeligaen skal kunne prestere best mulig. Men hvordan kan avsettelsen av administrerende direktør Bjarne Berntsen forstås? Også dette må forstås med utgangspunkt i at klubben struktureres etter binær koden. Ifølge Årsberetningen (side 2-3) 2004 kan en lese følgende: ” I 2004 gjorde styret en evaluering av oppnådde resultater, organisasjonens nåsituasjon og framtidsutsiktene for Viking – i lys av målsetningen om å utvikle Viking som en toppklubb i Norge. Et resultat av denne evalueringen ble blant annet at Bjarne Berntsen fratrådte som administrerende direktør den 31. oktober”. Og en ny person trer inn i rollen som Administrerende direktør. Reflekteringen over vinne/tape og forbedring/ får

konsekvenser både på det som skjer ute på banen og utenfor banen. Valgte en riktig da klubben ansette Frode Olsen? Nei. Klubben kjøper nye spillere, men muligheten for at en valgte feil også denne gang foreligger. Var det rett å ansette Bjarne Berntsen som administrerende direktør? Nei, kanskje ikke. Slik jeg tolker Årsberetningen 2004 kom klubben fram etter evaluering av oppnådde resultater i 2004 at tidligere valg måtte omgjøres. Bjarne Berntsen fratrer sin stilling til fordel for en annen person som tre inn i rollen som administrerende direktør og som kan bidra i forhold til binær koden.

Opplevelsen eller snarere konstateringen av det risikofylt ved enhver valgforetakelse er en konsekvens av Luhmanns (2000a) innføringen av kontingensbegrepet. En kan si det slik at kontingens innebærer risiko. Ifølge Luhmann (2000a:146) er noe kontingent ”... når [noe] verken er nødvendig eller umulig; når det altså kan være sådan som det er (var, vil bli), men også kunne være mulig på en annen måte”. En sådan kontingenserfaring av at det også kunne ha vært annerledes, bidrar nettopp til det risikofylte i valgsituasjonen. Opplevelsen av risiko og dens alltid tilstedeværelse i valgsituasjoner (og i verden som sådan), kan ikke unndras nødvendigheten av å foreta seleksjon. For nettopp gjennom seleksjon håndteres det kontingente. Det skjer gjennom at det selekterte gis mening. Tapte laget, oppnådde ikke klubben målsetningene for inneværende sesong, går den økonomiske driften av klubben med underskudd osv. må noe gjøres. Valg må foretas. Nye spillere kjøpes, økt bruk av ressurser på rekruttering og talentutvikling, flere ansettelse i det administrative personalet, bygging av ny stadion osv. Noe selekteres framfor noe annet og det selekterte tilegnes mening, for eksempel det at klubben avsetter en trener og skaffer en ny. Det er mindre risikofylt enn å si opp 22 spillere. Den meningsfylte seleksjonen danner muligheter for ytterligere tilslutningsmuligheter. Ytterligere seleksjoner må foretas, nye tilslutningsmuligheter velges og andre velges vekk, hvis ikke opphører det som sosialt system. Sosiale systemer må som sagt kontinuerlig gjendannes for å kunne eksistere. Hvis ikke seleksjoner til stadighet foretas vil ikke det sosiale systemet kunne gjendannes. Det må hele tiden sørges for at mening reproduseres med utgangspunkt i systemets fundamentale skille fra omverdenen. Og hva er det som skiller Viking FK fra dets omverden? Dets medium og koder og som utgjør systemets meningshorisont. Det er gjennom anvendelse av koden fotballklubben håndterer kompleksitet og kontingens (Tangen 1997). Et konkret resultat av denne typen håndtering er norske fotballklubbers stadig økende profesjonalisering.

Profesjonalisering og kommersialisering

Viking FK er en profesjonell fotballklubb, med det menes at det utdifferensieres ulike systemkonstruerte roller og at de personene som tilslutter seg disse rollene mottar kompensasjon, i form av lønn, for deres kommunikative handlinger. Utdifferensieringen av et aksjeselskap i fotballklubben er et uttrykk for økt profesjonalisering²⁶. I Viking Fotball ASA blir personene som tilslutter seg en eller annen systemspesifikk rolle, som markedsfører, trener, fotballspiller, administrerende direktør, lønnet (Årsberetning 2004). Ikke dermed sagt at dugnadsarbeid ikke finnes i klubben, for en del av det å være medlem av klubben innebærer nettopp dugnadsarbeid. ”*Dugnaden er obligatorisk for alle, og regnes som en del av kontingenten* (Laglederhåndbok Viking FK). Men det er hovedsakelig Viking FK som tar seg av dugnadsarbeidet i samarbeidet mellom Viking FK og Viking Fotball ASA²⁷. ”*Klubben har [...] ved sitt dugnadsarbeid vært sentrale og viktige ved gjennomføringen av kamparrangementene på Viking Stadion...*” (Årsberetning 2004). Slik jeg observerer forholdet mellom Viking FK og Viking Fotball ASA så er det aksjeselskapet som ansetter personer og lønner disse. Personene arbeider da også formelt sett i aksjeselskapet. Med dette kan en hevde at for denne organisasjonen er det, det utdifferensierte²⁸ aksjeselskapet som er den profesjonelle delene av organisasjonen. Det er Viking Fotball ASA som lønner personer for å utføre systemspesifikt arbeid. I tillegg til å betale 23 fotballspillere lønner de også personer i rollene som administrerende direktør, sekretær, markeds konsulent, leder for Viking konferansesenter, driftssjef, banemester osv. (Årsberetning 2004). Generelt kan en hevde at profesjonaliseringen av fotballen ikke er noe nytt fenomen. Fotballklubbene begynte relativt tidlig å betale kompensasjonen for tapt arbeid. Ifølge Goksøy (2002) måtte fotballklubbene tidligere forholde seg til amatørbestemmelser som skulle hindre klubbene å betale fotballspillere for å delta i fotballidretten. Men det var gjerne forskjell på bestemmelser og det som ble praktisert i de ulike klubbene. Etter hvert blir det gradvis åpnet for profesjonalisering. I 1984 vedtok fotballtinget non-amatørregler for fotballidretten (Goksøy, 2002). En fotballspiller som ble regnet som non-amatør ”... skulle fremdeles ha sin ”hovedbeskjeftigelse” utenfor fotballen, men kunne tjene inntil ”det beløp som fastsettes av forbundsstyret” på å spille fotball” (Goksøy, 2002:297). Men det er allikevel en spesiell

²⁶ I denne avhandlingen skal begrepet profesjonalisering forstås som en prosess der: A) utdifferensiering av systemdefinerte roller øker og de personene som fyller de ulike rollene blir lønnet for det arbeidet som utføres. B) de ulike rollene krever en formell utdannelse eller en kompetanse. C) profesjonaliseringen er knyttet til toppfotballen.

²⁷ Hvordan fordelingen mellom aksjeselskapet Viking Fotball ASA og Viking FK foregår, skal det ses nærmere på i kapittel 4.3

²⁸ Mer om organisasjonen Viking FKs utdifferensiering under kapittel 4.3.

historisk periode som gjør at vi i dag kan betegne de fleste tippeligaklubbene som profesjonelle organisasjoner.

Ifølge Goksøyr (2002) øker profesjonaliseringen av fotball fra 1970- og 80-årene. Media har vist interesse for fotballen allerede ved dens begynnelse²⁹, men ” fra 1970-årene kom [det] inn en tredjepart i forholdet mellom fotball og media (Goksøyr 2002:339). Det er derfor Goksøyr (2002:283) hevder at ”... kombinasjonen fotball-media er blitt til en trekant der kommersielle interesser er kommet som en viktig ny partner og ingrediens”. Slik jeg tolker både Helland (2003, 2004) og Goksøyr (2002) deler de samtidig den samme oppfatningen om at det er 1990-tallet som står som det tiåret da fotballens kommersielle merverdi, og med de inntektene dette bidrog med i klubbsammenheng, ble benyttet til å øke profesjonaliseringen blant de norske tippeligaklubbene. En annen faktor som også har bidratt i denne sammenheng er at Norges Fotballforbund i løpet av 1990-årene fullt ut aksepterte profesjonaliseringen av norsk fotball. Profesjonell fotball ble tillatt i 1991 gjennom et vedtak i NFF. Fra og med 1. januar 1993 var det kun de fotballklubbene med godkjent profflisens som ble regnet som toppfotballklubber (Goksøyr, 2002). En kan da hevde systemteoretisk at klubber og NFF er bevisst sin rolle i relasjonsforhold mellom mediasystemet, idrettssystemet og det økonomiske systemet. Idretten og særlig fotball får en kommersiell merverdi. Fotballen blir noe som er salgbar. Penger tilføres idretten som i neste omgang kan kompensere personer for utført systemspesifikke roller. En kan hevde at kommersialiseringen er en forutsetning for profesjonaliseringen av idretten. Bare TV-avtalen³⁰ for perioden 2006-2008 gir tippeligaklubbene 200 millioner, mens forrige avtale ga klubbene 50 mill (VG 30.01.08). Spørsmålet blir da om den neste avtalen gir tippeligaklubbene enda større beløp? Det er derfor en grunn til å tro at det TV-selskapet som får tv-rettighetene til den neste perioden vil måtte betale enda mer. I tillegg vil sponsorinntektene mest sannsynlig også fortsette å øke. Ifølge Viking FK (Årsberetning 2004, Markedsplan 2006) øker sponsorinntektene fra år til år. I 2003 var de på 15 millioner, 2004 over 25 millioner, mens sponsorinntektene var på 33,5 millioner kroner i 2006. Dette må ses, som Helland (2003, 2004) og Goksøyr (2002) hevder, i sammenheng med relasjonene (strukturelle koblinger³¹) mellom fotball, media og

²⁹Se blant annet Goksøyr og Olstad: *Fotball! Norges Fotballforbund 100 år* (2002), Helland: *Sport, medier og journalistikk. Med fotballandslaget til EM* (2003) og artikkelen: *Sport som attraksjon: Symbiosen mellom fotball og medier* (www.idrettsforum.org utlagt 20. juni 2004).

³⁰ Avtalen forhandles mellom Norges Fotballforbund og Norsk Toppfotball og ulike TV-selskaper. For TV-rettigheten i perioden 2006 - 2008 måtte TV2 og Telenor betale 1 milliard norske kroner (VG 30.01.08).

³¹ Hva som kjennetegner strukturelle koblinger mellom Viking FK og mediasystemet og det økonomiske systemet vil belyses i de siste kapitlene i avhandlingen.

næringslivet. Disse inntektene, og flere med som publikumsinntekter, konverteres til operasjoner i fotballklubben. Det dannes nye operasjoner og personene som fyller rollene tilknyttet disse operasjonene ansettes på heltid. I sosiale systemer må personer forstås som ”... konstruerte enheter ... de er på ingen måte psykiske systemer eller komplette mennesker” (Kneer, 1997:99). Før vi ser nærmere på systemets systemdefinerte roller skal vi nedenfor klargjøre menneskets rolle i forhold til kommunikasjonsprosessen i sosiale systemer som Viking FK.

Menneskets plass i Luhmanns systemteori

Noe av det mest kontroversielle med Luhmanns systemteori er at sosiale systemer ikke består av mennesker, men kun av kommunikasjon og forventninger som ordner og regulerer kommunikasjonen. Flere har påpekt at Luhmann med dette har konstruert en teori uten plass for menneske. Menneske hører ikke til i Luhmanns teoretiske univers. Jeg, og sikkert flere med meg, vil hevde at dette er en misforståelse eller i beste fall en grov overforenkling. Menneske er kanskje ikke det mest sentrale i teorien, men uten bidrag fra menneske kan ikke sosiale systemer oppstå eller vedvare. Bidrag fra mennesket skjer, som vi skal se nedenfor, gjennom strukturell kobling mellom menneskets psykiske system og sosiale system.

Derfor kan vi si at Viking FK ikke består av mennesker, men av kommunikasjon og forventninger. Viking FK består verken av Roy Hodgson, Tom Prahll, Tom Nordli, Uwe Rösler³² osv. Dette er personer som er ansatt og avsatt i henhold til hva Viking FK mente disse personene kunne bidra med eller bidrog med, eller personene selv valgt å avslutte sitt forhold til Viking FK. Poenget er at de bidrar i forhold til klubben, de er ikke en del av den. Hvis det siste var tilfellet ville jo ikke organisasjonen kunne fortsette å eksistere ved deres avgang. Viking FK har sine ønsker og målsetninger og de ansetter eller avsetter personer etter hva disse personene kan eller bidrar med. I årsberetning 2004 kan en lese følgende ” *I 2004 gjorde styret en evaluering av oppnådde resultater, organisasjonens nåsituasjon og framtidsutsiktene – i lys av målsettingen om å utvikle Viking som en toppklubb i Norge. Et resultat av denne evalueringen ble blant annet at Bjarne Berntsen fratrådte som administrerende direktør den 31. oktober*”. Berntsen går av eller avsettes på grunn av manglende resultater i forhold utviklingen av Viking FK som toppklubb. Relasjonen mellom organisasjon og person avsluttes på grunn av uinnfridde forventninger. Viking FK kan skifte

³² Alle de som er nevnt i teksten har vært trenere i Viking FK, sistnevnte er Viking FK nåværende trener.

ut hvem som helst, men vil fortsatt bestå. Men dette er bidrag fra menneske som omverden. Det er bare det at Luhmann (ifølge Kneer, 1997) ikke ser på menneske som en helhet, men en flerhet av systemer der psykiske systemer tilfører sosiale systemer det nødvendig for dets dannning, omdanning og gjendanning. Den hverdagslige oppfatningen er at det er individer eller mennesker³³ som samhandler og som kan betegnes som noe sosialt. Luhmann (2000:149) avstår fra ”... enhver substansialisert oppfattelse av individer eller aktører som bærere av bestemte egenskaper [som] muliggjør dannelsen av sosiale systemer”. Det psykiske systemet har en sentral betydning i forhold til sosiale systemers kommunikasjonsprosess. Dette går blant annet ut på at det kreves bidrag³⁴ fra to eller flere psykiske systemer i forhold til sosiale systemers kommunikasjonsprosess, men da ikke fra menneske forstått som et subjekt eller en enhet (Kneer, 1997). Noen ytterligere avklaring om psykiske systemers betydning i forhold til det kommunikative, vil ikke belyses nærmere. Dette fordi det er andre systemer i fotballklubbens omverden som vil vektlegges i denne masteroppgaven. Men for ikke å gå i den fellen at teorien blir fremstilt feil eller kan tolkes feil, vil jeg anvende et begrep som kan bidra med en forståelse for hva som muliggjør dannelsen av sosiale systemer. I tråd med Luhmanns teorikonstruksjon vil begrepet ”person” brukes om psykiske systemer, som kan iakttas av andre psykiske systemer eller sosiale systemer (Luhmann 2000a). Ifølge Luhmann (2000a:149) vil den begreplige forskjellen mellom psykiske systemer og personer være viktig for å få fram hva som er relevant når en taler om ”... at det kommunikative sosialsystems reproduksjon er avhengig av de implisertes personale attribusjoner”. En person skal, i enhver kommunikativ sammenheng, forstås som en adressat for kommunikasjon og videreføring av kommunikasjon.

Systemdefinerte roller

De ulike systemdefinerte rollene, som en kan hevde tidligere ble fylt av fotballinteresserte og dugnadsvillige personer, er i dag i langt større grad profesjonsroller. Personene som fyller de ulike rollene utøver en profesjon, et yrke. Fotballspillerne blir regnet som heltidsutøvere med kamper i helger og flere treningsøkter pr dag. Det er fotballspilleren som har ”hovedrollen” i fotballklubben. Det er fotballspilleren og laget som danner systemets hovedhendelser gjennom kampen. Det er fotballspilleren og laget som skal prestere gjennom kampen og på

³³ Her skal nevnes at ifølge Kneer (1997) kan menneskets flerhet av selvstendige systemer bestå av for eksempel det organiske system, immunsystemet, det neurofysiologiske system og det psykiske system. Sistnevnte vil være det systemet som kan bidra med å forstyrre, pirre eller irritere kommunikasjonen innen sosiale systemer. Men disse er kun omverdensbidrag og har ikke en kausal innvirkning eller innflytelse på kommunikasjonen.

³⁴ Psykiske systemer kan kun bidra gjennom en særlig form for interaksjon, det som Luhmann (2000a) betegner som strukturell kobling.

denne måten sørge for at klubben vinner. For å vinne må det presteres. Prestasjoner må forbedres og gjennom trening kan prestasjonsnivået utvikles for den enkelte spiller og lag.

Viking FK hadde før sesongen i 2003 sesongen 23 spillere som var ansatt av klubben (Årsberetning 2004). Tangen (2005) hevder med rette at det innebærer at kravene til de personene som skal bidra med relevante ytelser skjerpes. ”*Da kan ikke lenger oppgavene og rollene fordeles til velvillige personers frivillige innsats. Da må andre, kvalitativt bedre ytelser, inkluderes* (Tangen 2005:8). Kvalitativt bedre ytelser kan sikres ved å ansette personer med utdanning eller relevant arbeidserfaring i forhold til den rollen som de skal utøve. Dette kan en anta er mest relevant i ansettelsesprosessen av administrativt ansatte, mens det vil være andre kriterier som vil gjøre seg gjeldende ved ansettelse av en førstelagsspiller. Hva spilleren kan vise til av meritter, det vil si hva spilleren har prestert tidligere, vil her være avgjørende.

Det interne prestasjonsfokus i fotballklubber som Viking FK må ses i sammenheng med at også de andre tippeligaklubbene forsøker å bedre sine prestasjoner. Hvordan mestrer en denne formen for indre omverdenskompleksitet? Hvordan løser en kravet til stadig å forbedre prestasjonene? Det å prestere bedre enn andre klubber? En løsning vil da være å trene mer. Men så kam man jo spørre hvordan klubben får det til. Ved at klubben produserer heltidsutøvere. Da kan man i neste omgang hevde at ved frigjøring av tid til å drive med fotball på heltid øker også prestasjonskravet ytterligere, både for enkelt spillerne og laget. Med økende prestasjonskrav øker også kravet til de enkelte fotballklubbene om å skaffe seg de beste fotballspillerne som kan bidra til å heve lagets prestasjoner. Å sikre de beste fotballspillerne og lønne disse spillerne krever ressurser i form av kapital. Men også bygging, utbygging og vedlikehold av stadion, drift og administrering av klubben osv. krever kapitalressurser. Ifølge Viking FK (Årsberetning 2004:4) var de viktigste motivene for å bygge ny stadion følgende: ”*Å øke publikumstilstrømningen ... og å oppnå et driftsgrunnlag hvor Viking er uavhengig av spillersalg for å gå med økonomisk overskudd*”. Gjennom å øke publikumskapasiteten skapes det mulighet for å øke publikumsinntektene, og andre inntekter som blant annet er tilknyttet utleie av lokaler gjennom Viking Konferansesenter osv. På denne måten kan Viking FK gjøre seg uavhengig av salg av spillere for å kunne drive den økonomiske driften av klubben og samtidig betale utbytte til eventuelle investorer. En kan hevde blant annet at høye spilleroverganger og lønninger, bygging og vedlikeholde av stadion bidrar til nye klubbstrategier i retning av økt bevissthet om klubbens kommersielle

muligheter. Dette krever kvalitative ytelser fra personer som kan bidra med å utvikle klubbens kommersielle potensial, som i neste omgang stiller krav til kvalifiserte administrativt ansatte. Organisasjonen Viking FK har ca 40 ansatte, en heltidsansatt dagligleder for Ungdomsavdelingen, 16 administrativt ansatte i Viking Fotball ASA og 23 fotballspillere (Årsberetning 2004). I tillegg til lønnet arbeid, krever klubben at medlemmer av klubben må utføre dugnadsarbeid i forbindelse med blant annet kamparrangementer (Laglederhåndbok Viking FK). Ifølge Tangen (2004) er det misvisende, som en rekke forskere gjør, å betegne dugnadsarbeid som frivillig innsats fra enkeltindivider. *”Frivillig innsats må etter min mening i første rekke forstås som en systemspesifikk ytelse gitt og betinget av den kobling som er etablert mellom systemet og det enkelte mennesket...”* (Tangen, 2004:193). Det er altså systemet som definerer hva som er relevante ytelser. I Viking FK vil slike ”dugnadsytelser” være tilknyttet ulike kamparrangementer. *”Før sesongen deles det ut dugnadsliste for de enkelte lagene. Her fordeles kamper og arrangementer på de enkelte lagene”*. For eksempel er *”Gutt 16 ... ansvarlig for løssalget på Viking Stadion + foreldre til bodene”* (Laglederhåndbok Viking FK). Dugnaden er ikke frivillig i Viking FK. *”Dugnaden er obligatorisk for alle, og regnes som en del av [medlems-] kontingenten”* (Laglederhåndbok Viking FK).

Selektiv inkludering

Mediet og koden legges til grunn for alt det som skjer i Viking FK også for selekteringen av de personene som skal fylle de ulike rollene i Viking FK. Personer som fyller de ulike rollene og som på denne måten bidrar med relevante ytelser til de ulike operasjonene blir som nevnt ovenfor i all hovedsak ansatt av fotballklubben³⁵. I Årsberetningen 2004 står det at *”Gjennomsnittlig antall ansatte i Viking Fotball ASA utgjør 16 personer. I tillegg er det 23 spiller som er ansatt i Viking FK, men hvor lønnskostnadene er belastet Viking Fotball ASA”*. Tippeligaklubber som Viking FK er i dagens samfunn profesjonelle systemer som betaler personer for å spille fotball, trene laget og for å administrere ulike deler av organisasjonen. En trenger personer som vil kommunisere innenfor fotballklubben, men for en profesjonell fotballklubb er ikke dette tilstrekkelig for ansettelse. Det er viktigere hva de kan kommunisere (Tangen, 2005). Det vil si, hvilke ytelser den enkelte person kan tilføre klubben. Som nevnt ovenfor stilles det krav til at ytelsene kommer fra kvalifiserte personer for på denne måten å bidra med mer kvalitativt bedre ytelser enn en kan anta frivillige personer kan bidra med. For

³⁵ Som vi skal se nedenfor samarbeider Viking FK med Viking Fotball ASA. Lønnet arbeid kan man anta er mer utbredt i ASA enn i selve klubben som administrerer breddefotballen.

en fotballspiller vil det si hvor god han/hun er. Dens meritter. For en som ansettes som markedsfører vil utdanning, kompetanse og arbeidserfaring bidra til eventuell ansettelse av klubben. Generelt kan en hevde at organisasjoner benytter seg av en inklusjon-eksklusjonsmekanisme som en kan betegne som selektiv inklusjon. Hva de forskjellige organisasjonene selektivt inkluderer på grunnlag av, varierer. Ifølge Tangen (2005) er det de ulike delsystemene som selektivt inkluderer personer i det funksjonelt differensierte samfunn. Delsystemer som organisasjoner vil alle henvende seg forskjellig til personer som adressater for systemets interne kommunikasjon. Skal systemets gjendannelse sikres, dvs. dets elementer og operasjoner, må systemet inkludere hva som er relevante ytelser og ekskludere andre. Hvilke personer som kan bidra med relevante ytelser reguleres av systemets egendefinerte inkluderingskriterier. I en fotballklubb som Viking FK bestemmes inklusjonskriteriene, som nevnt ovenfor, på grunnlag av systemets medium og dobbeltkode. Med andre ord: de personene som kan produsere ytelser til de ulike operasjonene for å sikre at tippeligaen oppnår fremgang og vinner, inkluderes.

Et sentralt inkluderingskriterium som benyttes av idrettsorganisasjoner, som fotballklubber og organisasjoner generelt i samfunnet, er knyttet til medlemskap (Tangen, 2005). ”*Alle spillere, trenere og ledere skal være medlem*” (Laglederhåndbok Viking FK). Det er fotballklubben som bestemmer hvem som skal få bli medlem og hvilken rolle de skal ha i klubben. Fotballklubbens ulike roller og operasjoner dannes for å bidra med fremgang og forbedring av A-laget slik at laget kan hevde seg i tippeligaen. I det følgende skal en derfor se nærmere på hvilke operasjoner som har en mer direkte innflytelse på dette og hvordan fotballklubben selektivt inkluderer personer med de ytelsene som klubben anser som mest relevante. Fokuset vil være på rollen som fotballspiller og hvilke operasjoner som sikrer at det til enhver er de personene med de mest relevante ytelsene som blir inkludert. En må være medlem av klubben for å kunne spille på et av klubbens mange lag. Det er totalt 20 registrerte lag i organisasjonssystemet Viking FK (Laglederhåndbok Viking FK). Viking Fotball ASA, som er ansvarlig for toppfotballen i klubben, har av disse lagene ansvaret for A-laget, rekrutteringslaget og juniorlaget³⁶. Medlemmene må være villige til å kommunisere, det vil si villige til å drive med fotball. Med økende alder stilles det strengere krav til utøverens ferdigheter. Det blir viktigere med hva de kan kommunisere, hvor gode de er. Det er ikke nok å være medlem av klubben. Fotballspilleren må oppfylle visse kriterier, det vil si at han/hun

³⁶ <http://www.viking-fk.no/newsread/news.asp?N=5017&wce=index>

blir målt ut ifra hva han/hun kan prestere. Det kreves gode ferdigheter for å kunne prestere fotballmessig. Et eksempel på måling av ferdigheter er å gjennomføre såkalte ferdighetsmerker. Viking FKs ungdomsavdeling opererer med ulike typer ferdighetsmerker der målene oppsummeres slik: (1) ”*Øvingene skal vektlegge sentrale teknikker som vil være med å utvikle fotballferdighetene til barn og unge*”. (2) ”*Merketakerne skal måtte trene seriøst for å komme oppover på merkeskalaen*”. (3) ”*Merketakerne skal kunne måle fremgangen og dermed oppdage at trening gir resultater*” (Laglederhåndbok Viking FK).

Det er kun de fotballspillerne som kan prestere det som blir ansett som vesentlige ytelser for laget, som blir tatt ut. Gjennom operasjoner som laguttak sørges det for at de beste fotballspillerne til enhver tid spiller. Laguttaket baserer seg på hva fotballspilleren har prestert tidligere og hva spilleren har prestert i nyere tid. Det er kun de som har meritter å vise til som har muligheten til å bli tatt ut på tippeligaen. Rekruttering av fotballspillere er en annen intern operasjon i klubbammenheng som vil ha stor betydning for å kunne hevde seg i Tippeligaen. Det må sørges for at det til enhver tid er god tilstrømning av spillere med de relevante fotballferdigheter. Et av hovedmålene til Viking FK (Laglederhåndbok Viking FK) er derfor å sørge for å ”... *ha et tilbud til alle som vil spille fotball...*”. Disse spillerne skal få et ”... *best mulig treningsforhold*” og på denne måten skal klubben ”... *rekruttere, utvikle og skape spillere til [klubbens] A-lag og toppfotball generelt*”. Det legges opp til at spillerne skal få gode muligheter til å utvikle sine ferdigheter som kan bidra til videre muligheter innen klubben. *Talentspeiding/talentutvikling* er en annen måte. Fotballklubbene sørger for å gi fotballtilbud for flest mulig, slik at de på denne måten kan plukke ut de spillerne som har de nødvendige ferdighetene. I Viking FK, som vi skal belyse senere i masteroppgaven, skilles det klart hvilke deler av klubben som befatter seg med breddefotball og hvem som tar seg av elitefotballen. En annen måte vil være å spore opp unge talenter i de lavere divisjonene, og tilby de gode utviklingsmuligheter i klubben. I Årsberetningen 2004 (side 3) påpekes betydningen og satsingen på slike operasjoner ”... *[u]tviklingen av unge spillere både fra egen klubb og øvrige klubber i vår region blir et stadig viktigere satsingsområde, derfor ble det ansatt spillerutvikler på heltid fra 01.10.2000. Erfaringen med denne stillingen har vært meget gode, og vi har fått svært gode positive tilbakemeldinger fra klubber i vår region på det samarbeidet vi har med disse*”. Ved å bruke mer ressurser på roller som spillerutvikler, juniortrener og på strukturelle koblinger med St. Svithun videregående skole, ønsker Viking FK at ”... *dette skal sikre et best mulig tilbud til lokale talenter som kan ta steget opp i A-gruppa vår*”. *Salg/kjøp og lån/ utlån* av spillere vil også være en form for inklusjon og

eksklusjon. Som nevnt tidligere inkluderes spiller som Kovacs og Østenstad, mens Olsen ekskluderes. Denne praksisen er velkjent blant eliteseriekubbene i Norge. En kjøper spillere med de ferdighetene som kan bidra til at laget presterer best mulig, og selger de som ikke lenger bidrar med de nødvendige ytelsene.

Et organisasjonssystem består av mange ulike operasjoner som på ulik vis realiserer dobbeltkoden³⁷. Noen operasjoner bidrar med å utvikle både spillerens og lagets fotballferdigheter, andre bidrar med å kjøpe spiller, andre med å etablere strukturelle koblinger med andre samfunnssystem og andre med å vedlikeholde bygg og anlegg osv. Det er systemdefinerte roller, som for eksempel driftssjef, trener, fysisk trener, markedssjef osv., til å håndtere disse operasjonene. For å kunne danne, gjen- og omdanne interne operasjoner kreves det ulike former for ressurser. Det kreves ressurser som ikke fotballklubben produserer selv, men som kun kan tilføres, gjennom strukturelle koblinger, fra omverden.

Ressursbehov

Trening, rekruttering og talentutvikling er operasjoner som bidrar med å utvikle både de individuelle og kollektive ferdighetene som skal til for at laget skal kunne prestere best mulig slik at seieren innkasseres. Profesjonaliseringen av fotballen har imidlertid skapt behov for ulike former for ressurser for å kunne betale personer som fotballspillere, trenere, markedsførere, administrerende direktører osv. Profesjonaliseringen brer om seg i større deler av organisasjonen ved at også administrasjonen profesjonaliseres. Hvordan løser Viking FK de økende behovene for ressurser slik at dobbeltkoden kan realiseres på en profesjonell måte? Hvordan skaffe midler til bygging og vedlikehold av stadion og treningsfasiliteter? Til å kjøpe og lønne de beste spillerne? Ansette de beste trenerne? Og lønne de administrativt ansatte osv.? I tillegg til den årlige søknaden om klubbisens. NFF stiller krav til klubbisens for klubber som skal spille i eliteserien i Norge. For å få den nødvendige klubbisens må sportslige, økonomiske, personrelaterte- og administrative og ulike lov- og reglements kriterier oppfylles. Eliteseriekubber som Viking FK må søke å oppfylle slike kriterier for hver kommende sesong³⁸. Klubben har behov for ressurser som ikke produseres av systemet selv og må derfor skaffes hos systemer i omverdenen som produserer slike ressurser.

³⁷ Noen er nevnt her, men det er lagt flere som ikke er nevnt. Det ville vært for omfattende å belyse mer inngående hvilke operasjoner som bidrar med hva. Målet er å belyse nærmere hvordan Viking FK gjøres operativ med utgangspunkt i hva som oppfattes som meningsfylt, og vise at den med utgangspunkt i egen selvreferanse er strukturelt orientert mot omverden.

³⁸ <http://www.fotball.no/t2.aspx?p=58633&cat=51832>

Gjennom strukturelle koblinger kan slike ressurser tilføres systemet. Fotballklubben danner derfor operasjoner som administrasjon som etablerer nye strukturelle koblinger, opprettholder de allerede etablerte strukturelle koblingene og fordeler ressursene internt i systemet som fremkommer gjennom de strukturelle koblingene. Til å håndtere slike operasjoner har organisasjonssystemer differensiert ut egne roller. Trenerrollen, rollen som styreformann og som markedsfører er eksempel på slike roller. Hvilke personer som skal fylle de ulike rollene selekteres ut fra følgende: (a) ønske om å realisere dobbeltkoden og (b) kompetanse til å realisere dobbeltkoden (Tangen, 2004).

Ved at ressurser som blant annet kapital ikke produseres av systemet selv og at systemet derfor må søke etter dette i omverden, utvides omverden for Viking FK. Omverden blir mer omfattende. Ressursene som tilføres fra omverden er ikke noe som er direkte overførbart, men må konverteres til noe indre anliggende. Det vil si at ressursene må gjøres om til noe som er relevant for å sikre seier og forbedre prestasjonene (Tangen, 2004). For eksempel må kapital gjøres om til spillere eller trenere for å prestere bedre. Behovet for ressurser som skapes gjennom kommersialiseringen og profesjonaliseringen av fotballidretten fører i neste omgang til å øke klubbens eksterne kompleksitet. Det blir flere interessante omverdenssystemer, flere interessante strukturelle koblinger, flere systemer som det må tas hensyn til. Dette er eksempler på kompleksitet som utfordrer systemers gjendannelse og omdannelse av seg selv. Det er problemer som må løses intern i systemet. De ulike problemene som er nevnt ovenfor er knyttet til klubbens realisering av toppidretten. Viking FK er nødt til å håndtere kompleksitet skal det som system kunne gjen- og omdannes som en profesjonell klubb i eliteserien. Hvor og av hvem kan ressursene skaffes? Og hvordan organisere sin interne struktur for på en best mulig måte å møte disse utfordringene?

En måte sosialt organiserte system kan redusere kompleksitet er ved å differensiere ut delsystemer som kan håndtere deler av denne kompleksiteten (Tangen, 2004). Møte med eksterne kompleksitet løses ved å øke den interne kompleksiteten i systemet selv gjennom slike utdifferensieringer. Disse typer kompleksitet er selvfølgelig ikke ekvivalente, utvidelsen av intern kompleksitet må ses på som en nødvendig reduksjon av ekstern kompleksitet. Ekstern kompleksitet reduseres og håndteres gjennom en utvidet intern kompleksitet (Luhmann, 2000a). Viking Fotball ASA er et eksempel på et slikt delsystem som dannes gjennom en strukturell kobling mellom Viking FK og et investorsystem (Årsberetning 2004).

4.2 Viking FKs organisasjonsform

Nedenfor skal forholdet mellom Viking FK og aksjeselskapet Viking Fotball gjøres rede for. Hvordan organiseres forholdet mellom klubb og aksjeselskap? Systemteoretisk er utdifferensiering av delsystemer som, i dette tilfellet, Viking Fotball ASA, en måte å håndtere kompleksitet ved å konstruere større interne kompleksitet. Hvordan kan dette observeres internt?

Viking FK og Viking Fotball ASA

I 1999 ble deler av Viking FKs virksomhet overtatt av et allmennaksjeselskap. Dette er en direkte observerbar omdannelse av Viking FK systeminterne organisering av egen kompleksitet i møte med det som ovenfor ble betegnet som ekstern kompleksitet. Viking FK har ansvaret for breddefotballen, mens Viking Fotball ASA administrerer toppfotballen for Viking FK. *”I forbindelsen med overtakelsen av elitesatsingen fra Viking Fotballklubb er det inngått en samarbeidsavtale mellom Viking Fotball ASA og Viking Fotballklubb”* (Årsberetning 2004:15). Ifølge Norges Fotballforbund sine bestemmelser må spillerne være medlem av klubben og ha kontrakt med klubben etter NFF’s bestemmelser. Noe som formelt gjør at det er fotballklubben som ansetter spillerne og ikke ASA. Det er også klubben som skal ha avgjørende myndighet i forhold til spillernes rettigheter og plikter. Eventuelle beslutninger om spillernes rettigheter og plikter som medlem og/eller arbeidstaker i klubben skal avgjøres av klubben. Utbetalinger av lønn og godtgjørelse, lønnsforhandlinger, arbeidsforhold, klubbovergang og øvrig forpliktelser er klubbens ansvarsområde som arbeidsgiver. Men selskapet kan utføre denne typen operasjoner etter fullmakt fra klubben. Det er heller ikke tillatt fra selskapets side å inngå avtaler med spiller eller andre om forhold som direkte eller indirekte berører rettigheter eller forpliktelser mellom spiller og klubb. Det selskapet kan gjøre er å drive hele eller deler av klubbens økonomiske virksomhet³⁹.

³⁹ <http://www.fotball.no/t2.aspx?p=22078&cat=51832>

Viking Fotball ASAs selvbeskrivelse

Viking Fotball ASA beskriver selv sin virksomhet på følgende måte:

- 1) ”... å fremme sportslig utvikling av elitesatsingen i Viking Fotballklubb og lønnsom drift av selskapet gjennom å kjøpe rettigheter til kontrakter med fotballspillere, å inneha slike rettigheter og forvalte disse for videresalg til norsk eller utenlandsk klubb.
- 2) ”... å kommersielt utvikle og utnytte Viking Fotballklubbs markedsrettigheter knyttet til Viking fotballklubbs elitesatsing og å forvalte disse for videresalg i markedet”.

Med utgangspunkt i bestemmelsene og selskapets selvbeskrivelse av dets virksomhet har Viking Fotball ASA fått fullmakt fra Viking FK til å drive både den sportslige, økonomiske og kommersielle siden ved Viking FKs toppfotball. Denne oppfatningen blir ytterligere forsterket av organisasjonsmodellen som er forfattet av Viking Fotball ASA (Årsberetning 2004). Systemteoretisk kan en hevde at denne organisasjonsmodellen også gjenspeiler hvordan både klubb og selskap mener de overnevnte formål kan oppnås. Formålene synliggjør selskapets og klubbens satsing på den elitære siden ved fotballen. Sentrale spørsmål vil da være: Hvordan kan en tolke begrepet elite? Hvem utgjør eliten i Viking FK? Og hvordan kan selskapets formål med å fremme utviklingen av elite forstås systemteoretisk? Begrepet elite betegner som oftest en gruppe av utvalgte, noen som er best i forhold til noe eller noen eller en gruppe med særlig makt eller innflytelse (Aschehoug og Gyldendal, 1998). Begrepet forstått i en idrettslig kommunikasjonskontekst vil da være den gruppen/laget eller de enkeltindividene som representerer de beste idrettsutøverne innenfor den idrettsformen som de deltar i. Det vil si det som innenfor den moderne idretten betegnes som toppidrett. Gruppen/laget eller enkeltindivider som er en del av toppidretten kan således betegnes som eliten innenfor den moderne idretten. Hva som oppfattes som toppidrettens elite vil selvfølgelig måtte ses i sammenheng med hvilken idrettslig kontekst det er tale om toppidrett, her må en skille mellom en lokal, nasjonal og internasjonal toppidrett. Viking Fotball ASAs bruk av begrepet elite henviser da til de fotballspillerne i klubben som oppfattes som de beste og som lag utgjør eliten innenfor fotballklubben. Dette vil blant annet omfatte spillerne i A-lagsgruppen, men også spillere som inngår i deler av selskapets talentutvikling. Det vil da særlig være unge spillere utpekt av klubben og selskapet, med fotballferdigheter som klubben ønsker å ivareta og utvikle. Hvordan sørger så selskapet og klubben for ”å fremme sportslig utvikling” av eliten i klubben? Her må en skille mellom klubb og selskap og hvordan ansvarsforholdet mellom klubb og selskap fordeles?

Breddefotball og toppfotball en systemintern differensiering

Utgangspunktet er selektivt å inkludere personer som ønsker å kommunisere fotball, som er villige til å spille fotball. Men som hevdet tidligere vil den selektive inkludering innenfor toppfotball stille ytterligere krav til personer enn at de er villige til å spille fotball. Det å inkluderes i A-lagsgruppen, det å tas ut til å spille for A-laget i en tippeligakamp stiller strengere prestasjonskrav til personene. Hva kan de prestere? Hvor gode er de? Er de bedre enn andre? Eller er det noen andre som bør inkluderes? Noen må velges og andre velges vekk. Noen inkluderes og andre ekskluderes. For å kunne spille fotball må det samtidig være noen som tilrettelegger for denne kommunikasjonsform. Fotballklubben må sørge for at det kan spilles fotball. Noen må arrangere kamper og turneringer, klippe gresset og organisere treningstider for de ulike lagene osv. Alle de aldersbestemte lagene opp mot juniornivå er det klubbens ungdomsavdeling som organiserer og administrerer⁴⁰. I Laglederhåndboken⁴¹, som er forfattet av representanter for Ungdomsavdelingen, er noen av hovedformålene i klubben å (1) ”... å ha et tilbud til alle som vil spille fotball etter våre retningslinjer”, (2) ”... skape et godt grunnlag for rekruttering av medlemmer til Viking”. Foruten slike generelle retningslinjer for klubben er det fastsatt sportslige mål der klubben skal legge vekt på ”... å rekruttere, utvikle og skape spillere til vårt A-lag og toppfotball generelt”. Videre kan en lese at for å oppnå dette velger klubben å ”toppe” alle lag der utøverne er fylt 14 år. Det å ”toppe” må her forstås som å anvende de beste spillerne på lag der utøverne er fylt 14 år. Dette bekrefter det som er nevnt tidligere at med økende alder vil fotballspillere bli selektivt inkludert ikke kun i forhold til om de ønsker å kommunisere, men hva de faktisk kan kommunisere, det vil si hvor gode de er. I tillegg til å samle de beste spillerne på et lag fra og med dette alderstrinnet skal klubben blant annet sørge for gode treningsforhold og fokusere på sportslige utvikling fremfor resultater⁴². Ved at det på denne måten skapes muligheter for ”alle” som ønsker å spille fotball, dannes det samtidig et bredt utvalg av fotballspiller som kan rekrutteres, selektivt inkluderes, til selskapets ”elitesatsning”. De fotballspillerne som selskapet og klubb anser som potensielle A-lagsspillere tas opp enten i juniorlag, rekrutteringslaget eller A-laget. Disse tre lagene er det Viking Fotball ASA som har ansvar for. Ifølge Årsberetningen for 2004 er utviklingen av egne og andre lokale klubbers unge fotballtalenter et økt satsingsområde for selskapet. Selskapet har ansatt en spillerutvikler og juniortrener på heltid til å ta ansvar for spillerutviklingen. I tillegg er det inngått et formelt

⁴⁰ <http://www.viking-fk.no/newsread/news.asp?n=5040>

⁴¹ <http://www.viking-fk.no/newsread/news.asp?wce=dokument&n=5040&d=3&l=1>

⁴² <http://www.viking-fk.no/newsread/news.asp?wce=dokument&n=5040&d=3&l=1>

samarbeid med St. Svithun videregående skole der selskapet har ansvaret for den fotballfaglige undervisningen. Selskapet håper med dette å ”... sikre et best mulig tilbud til lokale talenter som kan ta steget opp i A-gruppa ...”. På den ene siden kan dette bidra til å utvikle talenter til å bli tippeligaspillere som kan bidra med å øke A-lagets prestasjoner, på den andre siden kan klubben og selskapet tilføres kapital ved ”videresalg” av disse spillerne til andre fotballklubber. Nedenfor skal en se nærmere på hvordan selskapet organiserer de ulike operasjonene som er dannet for å opprettholde dobbeltkoden, og ledelsesforholdet mellom Viking FK og Viking Fotball ASA.

Organisert kompleksitet

Gjennom å redusere kompleksitet, ved å utdifferensiere et delsystem som Viking Fotball ASA, dannes det samtidig en indre organisert kompleksitet⁴³. Denne organiserte kompleksiteten gjør systemet i økende grad mer operativt handlingsdyktig i realiseringen av dobbeltkoden, samtidig som systemet samsvarer bedre med dets omverden. Hva menes med dette? Systemet gjøres mer handlingsdyktig ved at det differensieres ut forskjellige operasjoner som tar seg av ulike sider ved dobbeltkoden, og roller som skal bidra i sammenheng med disse operasjonene. Det dannes operasjoner for å vedlikeholde og drifte idrettsanlegget, som vil si stadion og ulike treningsbaner og fasiliteter. I forhold til vedlikehold og drift differensieres det ut roller som banemester og driftssjef (Årsberetning 2004). Selskapet har også et eget konferansesenter som har ansvar for ”... alle møter og samlinger som foregår utenom kamparrangementer, konserter og spesifikk sponsor arrangementer...” (Viking Konferansesenter, markedsplan 2006:2). I sammenheng med slike operasjoner dannes det roller som leder for kurs og konferanse og konferansevert. De økonomiske og administrative operasjonene skal blant annet sørge for balanse mellom inntekter og utgifter, lønne personalet, skaffe ressurser gjennom strukturelle koblinger, fordele disse ressursene innad i klubben, danne nye strukturelle koblinger og opprettholde allerede etablerte strukturelle koblinger osv. Rolledifferensieringen i denne sammenheng er roller som administrerende direktør, markedsdirektør, salgssjef, sponsorsjef etc. I tillegg til de nevnte operasjonene produseres det operasjoner som trening, laguttak, talentutvikling osv. innenfor kategorien toppfotball. Viktige roller innen denne typen operasjoner er de ulike trenerrollene, A-lagstrener, assistenttrener, spillerutvikler, juniortrener, fysisk trener osv. Det dannes et støtteapparat som utfører operasjoner som sørger for utstyr som trengs både under trening og kamp, behandling

⁴³ Sosiale systemers håndtering av kompleksitet er blant annet, som Tangen (2004) hevder, å differensiere ut et delsystem for å behandle deler av den opplevde kompleksiteten.

av skader osv. Systemdefinerte roller vil her være rollen som materialforvalter og lege (Årsberetning 2004). Slike systemdefinerte operasjoner bidrar til, om enn på ganske så forskjellig vis, å opprettholde idrettens moderne dobbeltkode.

Ovenfor ble det også hevdet at systemdefinerte operasjoner og måten disse organiseres på bidrar til at systemet er mer i samsvar med dets omverden. Operasjoner som laguttak, trening, talentutvikling, kjøp og salg av spillere osv., det vil si fotballidrettslige operasjoner er noe som er særegne operasjoner og som ikke finnes i andre systemer enn fotballklubber. Før profesjonaliseringen av fotballen og fotballklubbene kan en hevde at slike operasjoner ble ivaretatt hovedsakelige gjennom dugnadsarbeid. Profesjonaliseringen av fotballidretten og fotballklubbene har imidlertid bidratt til økende behov for ressurser i form av kapital. Disse ressursene, er som understreket gjentatte ganger tidligere i avhandlingen, kun mulige å innhentes gjennom strukturelle koblinger med andre systemer i omverden. Fotballklubber, som eksemplifisert ved Viking FK i denne avhandlingen, produserer derfor operasjoner og roller som kan håndtere slike strukturelle koblinger og forvalte ressursene innad i systemet. Med andre ord så dannes det økonomiske-, administrative- og markedsføringsoperasjoner og roller som samsvarer bedre med omverden.

Ledelse og beslutning

Konflikter og usikkerhet på det operative planet som følge av flere valgmuligheter (kompleksitet) og kontingens, skaper en seleksjonstvang i systemet. Noe må velges og noe annet velges vekk. Slike valgmuligheter observeres av systemet når det for eksempel er tale om utformingen av treningen, utvelging av spillere foran hver kamp, hvilket utstyr som skal benyttes, hvilken taktikk en skal velge, hvilke spillere en skal kjøpe eller selge, hvem som skal ha ansvar for unge talenter, hvordan organisasjonen skal organiseres og administreres osv. Det er nødvendig beslutninger som må foretas. Et fotballag må tas ut. 11 spillere må velges framfor noen andre spillere foran kampen. Forventningene som ligger i fotballkampen tvinger systemet til å ta beslutninger. En må ta en beslutning av noe framfor noe annet, og på denne måten håndtere det kontingente. I sosialt organiserte systemer er det en ledelse som foretar beslutninger (Jönhill, 1997). Som Tangen (2005) hevder vil beslutninger innenfor systemteorien være operasjonsmåten organisasjoner dannes, gjen- og omdannes og organiserer seg selv på. Beslutninger danner grunnlaget for sosialt organiserte systemers autopoiese. Og som alt annet internt i systemet må også beslutninger bli utført som kommunikasjon. ”Beslutninger er altså ikke noe som er knyttet til det enkelte individs

bevissthetstilstander og valg mellom alternativer. Beslutninger reduserer kontingens, det forholdet at "noe annet kunne også være tilfelle" (Tangen 2005:7). Ledelsens evne til beslutningstaking håndterer valgmulighetenes kontingens midlertidig. Som vil det si at når en først har valgt en type utstyr, har en fravalgt en annen type utstyr. Utstyret som ble fravalgt gjenstår fortsatt som en potensiell valgmulighet som kan velges en annen gang behovet for nytt utstyr kommer opp som tema. Hvilke fotballspillere som skal spille neste kamp besluttet av treneren gjennom laguttak, den eller de spillerne som ikke ble valgt til å spille denne kampen kan velges til kampen etter. Et annet eksempel kan være å bestemme hvem som skal være hovedsponsor for kommende sesong, de sponsorene som ikke ble valgt for denne sesongen kan velges til neste sesong. Slik kan en fortsett, poenget er at innenfor enhver operasjon vil seleksjoner måtte foretas som beslutninger i organisasjonssystemer. Selv om det hovedsakelig er ledelsen som foretar beslutninger, kan beslutningsansvar og medbestemmelsesrett delegeres fra høyere til lavere nivå i organisasjonsnivåer (Jönhill, 1997). Nedenfor skal en se nærmere på hvordan ledelsesansvaret mellom Viking FK og Viking Fotball ASA fortoner seg i organisasjonen.

Den daglige ledelsen av selskapet styres av en administrerende direktør. Ledelsen av toppfotballen er det en trener som har ansvaret for og som jeg tolker som hovedtrener for A-laget. Både administrerende direktør og treneren er underlagt styret i Viking Fotball ASA. Styret velges av eierne som i dette tilfellet vil si aksjonærene og Viking FK. Klubben og selskapet er ifølge Rugland blitt enige om at styre i selskapets skal bestå av 3 representanter fra styret i Viking FK, som velges på årsmøtet, og 5 fra de øvrige aksjonærene som velges på generalforsamlingen (Intervju med Rugland 15.03.06, Årsberetning 2004). Denne måten å lede klubb og aksjeselskap på og evnen til å foreta beslutninger med utgangspunkt i denne ledelsesformen fremheves da også i Årsberetning 2004. På grunn av at styret i Viking FK består av de samme tre personene som er i selskapets styre vil samarbeidet få "*... en effektiv beslutningsform og ... samtidig sikret en best mulig informasjon og åpenhet mellom selskapet og klubben*" (Årsberetning 2004:2).

Selvreferanse og fremmedreferanse

Viking FKs organisering, dannelse og gjen- og omdannelse av de ovenfor nevnte operasjoner, er produsert av systemet selv gjennom sine egne elementer; forventninger og kommunikasjon. Ifølge Luhmann (1992:14) medfører det "*... i sin logiske konsekvens teorien om den operasjonelle lukking av denne slags systemer*". Det vil si at operasjoner produsert av

systemer i omverden ikke kan bidra til Viking FKs operasjonsdannelse og -gjendannelse, eller at Viking FKs operasjoner på noen som helst måte kan produsere operasjoner for andre omverdenssystemer. Sosialt organiserte systemer, som Viking FK, er autopoietiske og selvrefererende systemer. Som vil si at de danner og organiserer seg selv og sine operasjoner gjennom referanse til seg selv. De opererer lukket. Luhmann (1992) hevder i denne sammenheng behovet for noe annet, noe fremmed, for å kunne tale om og betegne et selv. På denne måten trekker Luhmann inn fremmedreferansen som en nødvendighet for å kunne referere til et selv. Forskjellen mellom selv og fremmed, skille mellom system og omverden som dermed blir en grunnleggende forskjell og som bidrar med systemers dannelse og gjendannelse. System – omverden – grensen kopieres internt i systemet. Når da systemer reflekterer over seg selv og sine interne operasjoner foregår dette alltid med referanse til dets omverden. ”Selvreferens og fremmedreferens virker ... bestandig og nødvendig sammen i kommunikasjons måte å fungere på” (Luhmann, 1992:17).

Sosialt organiserte systemer reflekterer (observerer) over sin egen virksomhet gjennom kommunikative tematiseringer. ”Kun det som gjøres til tema i systemets kommunikasjonsprosess, har gyldighet som intern iakttakelse (selviakttakelse); for systemet er kun tilgjengelig for seg selv gjennom kommunikasjon” (Luhmann 2000a:223). Dette er viktig å være klar over skal en forstå Viking FKs profesjonalisering og kommersialisering av toppfotballen, og ikke minst dets utdifferensiering av toppfotballen til et annet delsystem. For når Viking FK reflekterer over seg selv; hvordan bygge ny stadion, hvordan skaffe nok ressurser til den daglige driften, hvordan skaffe seg de beste spillerne osv. er det samtidig en refleksjon over seg selv som noe forskjellig fra omverden (fremmedreferanse). Med andre ord vil selvrefleksjonen bidrar til å reflektere over bidrag fra omverdenen som kan være relevante og viktige for systemets interne operasjoner. Men hvordan kan man systemteoretisk forstå tesen om sosiale systemers operasjonelle lukking og omverdensbidrag? Viking FK er avhengig av bidrag fra omverden for å kunne gjendannes, dvs. å realisere kodene vinne/tape og framgang/tilbakegang. Klubben har behov for kapital til å lønne personalet, til å kjøpe fotballspillere og personinkluderinger for å fylle de ulike rollene osv. Luhmann (1992:14) benytter begrepet strukturell kobling for å ”... angi, at og hvordan enhver form for omverdensavhengighet er kompatibel med [...] operativ lukking”. Omverdenen bidrar ikke til Viking FKs interne operasjoner, ”... men den kan forstyrre, irritere eller, som Maturana sier, perturbere systemoperasjonene, når (og kun når) omverdenens virkninger opptrer i systemet som informasjon og lar seg bearbeide som sådan i systemet (Luhmann, 1992:15).

Økonomiske forhold

Før vi i neste kapittel skal se nærmere på hvorfor og hvordan Viking FK strukturelt kobler seg til omverden for å kunne gjendannes som profesjonell tippeligaklubb, skal vi se nærmere på hvorledes omverdenskomplesiteten presser fram et økonomisk behov som må løses.

Tidligere er det hevdet at profesjonelle fotballklubber må skaffe seg ressurser for å kunne danne, gjen- og omdanne interne operasjoner. Dette, ble det hevdet, er ressurser som ikke produseres av sosiale system som fotballklubber, men av andre systemer som befinner seg i omverden og som dernest i konverter form bidrar til prestasjonsforbedring og for å sørge for seier. Ulike interne operasjoner som lønning av personalet, bygging og vedlikehold av treningsfasiliteter og stadion krever ressurser i form av kapital. I det følgende vil derfor klubbens økonomiske forhold tas opp. Forholdet mellom utgifter og inntekter. Hvor stor omsetning klubben har. Hva som er private og offentlige midler. Profesjonaliseringen av fotballklubber er nært knyttet opp mot klubbens økonomi. Utdifferensieringen av nye organisasjonsinterne roller og operasjoner bidrar til at økonomiske midler trengs for å lønne de personene som innehar de ulike rollene og operative oppgavene. Hovedkilden som er benyttet for å kunne si noe om Viking FKs økonomi er årsberetningen for 2003/2004.

Ifølge årsberetningen (2004) har den samlede omsetningen for klubben i 2004 økt med 21,2 mill. kroner fra 29,9 – 51,1 mill. kroner. Sponsor og publikum utgjør de to største inntektskildene til klubben. *”Sponsorinntektene ble økt med 10,6 mill. kroner og publikumsinntektene ble fordoblet fra 9 til 18 mill. kroner...”* (Årsberetning 2004:5). Andre inntektsbringende tiltak som overskudd fra konserter og driften av Viking konferansesenter *”... økte med 3 mill. kroner, dvs. fra 3,8 mill. kroner i 2003 til 6,8 mill. kroner i 2004”* (Årsberetning 2004:5). Dugnad og medlemskontingent er en annen form for inntektskilde i klubben. Ifølge årsberetningen (2004:2) har ungdomsavdelingen i klubben *”... ved sitt dugnadsarbeid vært sentrale og viktige ved gjennomføringen av kamparrangementer på Viking Stadion...”*. *”Dugnaden er obligatorisk for alle, og regnes som en del av kontingenten”* (Laglederhåndbok Viking FK, s. 4) Alle spillere, trenere og ledere må være medlem av klubben og må derfor betale medlemskontingent (Laglederhåndbok Viking FK). Andre økonomiske operasjoner som enten kan være inntekts- eller utgiftsbringende er, salg og kjøp av spillere. *”Gevinsten på salg av spillere var 1,3 mill. kroner lavere enn 2003”* (Årsberetning 2004:5). Viking FK kanskje viktigste utgifter går til å drive administrasjon, anlegg og fotballaktiviteter og arrangementer. *”I forhold til 2003, er lønnskostnadene økt med 3,4 mill., og er på samme nivå som i 2002. Andre driftskostnader er økt med 7. mill. kroner,*

blant annet pga. nye kostnader vedr. VIP-fasiliteter og drift av stadion...” (Årsberetning 2004:5). Årsresultatet for 2004 viser at Viking FK gikk med et overskudd på kr 2.386.264 (Årsberetning 2004).

I tillegg til inntekter som produseres av organisasjonen Viking FK selv tilføres klubben økonomiske midler fra eksterne systemer, som sponsorer, investorer og kommune. En så ovenfor at sponsormidler er en av de viktigste inntektene til klubben. Men også ikke ubetydelige private midler kommer fra investorer. I årsberetningen 2004 ser en at klubben disponerer en egenkapital på kr 55.469.656, tilført klubben fra investorene gjennom selskapet Viking Fotball ASA. Også offentlige midler er tilført klubben. Stavanger Kommune har tilført Viking FK 50 mill. kr i kontanter og en tomt verdsatt til 20 mill. kr. i forbindelse med bygging av Viking Stadion. En betydelig del av Viking FKs økonomiske midler tilføres fra systemer som befinner seg i Viking FKs omverden. Tilførselen av denne typen midler til tippeligaklubber som Viking FK skjer gjennom det som en i systemteoretiske termer betegner som strukturelle koblinger. Slike strukturelle koblinger er nødvendige for at Viking FK skal kunne gjen- og omdannes innenfor elitenivå i norsk fotball. I de følgende kapitler skal en derfor se nærmere på hvorfor og hvordan Viking FK strukturelt kobler seg til omverdenen.

5.0 System og omverden

Viking FKs interne organisering reguleres av forventningene om at jo mer forberedt laget er jo større sannsynlighet har det for vinne fotballkamper, og på denne måten å oppnå seier. Dette er de mest konsentrerte forventningene i systemet, dets symbolske generaliserte medium ”seier” og medfølgende dobbeltkoden ”vinne/tape” og ”framgang/tilbakegang”. Det er forventningsstrukturer som er skapt gjennom kommunikasjon og som regulerer kommunikasjon. Kommunikative handlingsmuligheter internt beror alltid på sosiale systemers forventningsstruktur. Det er forventningene som danner grunnlaget for hva det er det skal kommuniseres om i klubben, og forventningene kommer til uttrykk gjennom klubbens kommunikative operasjoner. Disse to elementene danner klubbens meningsgrunnlag, dets interne logikk om en vil. Det er gjennom forventninger og kommunikasjon klubben som system dannes, omdannes og gjendannes. De produserer operasjoner som trening, administrasjon, talentutvikling, rekruttering, ulike roller etc. Operasjoner som klubben observerer som nødvendig innenfor toppfotballen i Norge. Systemets forventninger og kommunikative operasjoner definerer systemet som noe egent, men ifølge Luhmann (2000a) vil en slik forståelse nødvendigvis måtte sees i forhold til noe annet, noe distinkt og forskjellig. Med andre ord: en forskjell mellom system og omverden. Omverden fungerer kun som omverden, det vil si at omverden ikke kan øve direkte innflytelse på hvordan systemer organiseres internt. Systemer er operativt lukkede og kan ikke styres fra utsiden. Systemet styres som nevnt ovenfor av egenproduserte forventninger og kommunikasjon, som uttrykker disse forventningene. Samfunnet skal, som nevnt tidligere, forstås som sosiale systemers mest omfattende omverden. Selv om samfunnet ikke øver direkte innflytelse på sosiale systemer, som fotballklubber, vil samfunnet allikevel danne forutsetningene for sosiale systemers overlevelse. En kan hevde at på den ene siden er samfunnet nødt til å anse fotballklubber som relevante hvis ikke mister disse sin betydning. Fotballklubbers samfunnsmessige relevans er en forutsetning for dannelses-, gjen- og omdannelsesprosessen. På den andre siden kan ikke fotballklubber gjen- eller omdannes som profesjonelle eliteserieklubber uten bidrag fra omverden. Det er ressurser som ikke fotballklubber kan produsere selv, mens som i konvertert form er nødvendige for opprettholdelsen av dets medium og koder. Det vi skal se nærmere på nedenfor er hvordan systemet forholder seg til sin omverden, og hvordan kontakt, relasjoner, det som betegnes som strukturelle koblinger mellom systemer kan oppstå og fungere.

5.1 Fotballklubbers omverdensforhold

Den mest grunnleggende forutsetningen for et systems dannelse og gjendannelse er at det skilles mellom systemet og omverden, og at dette skillet opprettholdes. Skillet skaper en intern realitetsoppfatning i systemet om hva som hører til systemet, dets selvreferanse, og hva som hører til omverdenen, dets fremmedreferanse. Det er sosiale systemers operative lukkethet, som vil si at sosiale systemer danner, gjen- og omdanner seg selv med utgangspunkt i seg selv. Slik sett kan dannelses-, gjen- og omdannelsesprosessen oppfattes som en sirkulær og lukket prosess. Sirkulær, i den forstand at det hele tiden skjer en reprodusering av de samme systemelementene (her: forventninger og kommunikasjon) og lukket, på grunn av det er systemet på egenhånd som produserer de elementene som det består av. Dette må ikke forstås som om sosiale systemer er uavhengig av omverden, samfunnet. For som nevnt ovenfor må det ligge til grunn noen samfunnsmessige forutsetninger for deres overlevelse. Fotballklubber som Viking FK eksisterer i samfunnet og er åpent for informasjon eller impulser (irritasjoner) for å utvikle seg og forandre seg, altså gjen- og omdanne seg. Men det er systemet selv som bestemmer hva disse bidragene, informasjonene skal konverteres til. Opplevelsen av kompleksitet medfører konsekvensen om nødvendigheten av at "noe" må velges framfor alt det andre. Det komplekse må reduseres til noe håndterlig og realiserbart. En kan derfor hevde at systemet alltid er enklere enn omverdenen.

Fotballklubben realiserer fotball og aldri politikk, vitenskap etc. Og det skjer ved hjelp av fotballklubbens interne kommunikative operasjoner. Men dette må ikke oppfattes som om omverdenen, som for eksempel politikken og vitenskapen, ikke har noen betydning for realisering av fotballen. For det har den. Men det er ikke tale om en kausal innvirkning, men påvirkning gjennom strukturelle koblinger. Det er en grense mellom hva som tilhører systemet og hva som tilhører omverden, og den kan ikke overskrides. Det er kun gjennom strukturelle koblinger omverdenen får betydning for realiseringen av fotball. Og da gjennom bidrag som defineres av systemet selv og som konverteres til dets interne operasjoner.

Fotballklubben som et sosialt organisert system dannes og videreutvikles gjennom sin unike kommunikasjonsform som det består av og defineres ved. Denne formen for kommunikasjon skiller seg fra sin omverden ved at den er forskjellig fra andre systemers kommunikasjon. Ved at fotballklubbens kommunikasjonsform skiller seg fra omverdenen ved å trekke grenser mellom seg selv og omverdenen, dannes det samtidig en unik *indre* omverden. Denne indre

omverdenen består av idrettssystemet og andre delsystemer i samfunnet som media, politikk og økonomi. I tillegg til den indre omverden har systemet også en *ytre* omverden som det må forholde seg til, som for eksempel mennesker og økologiske forhold (Tangen, 2004). Sistnevnte vil også omfatte uorganiske forhold som fotballstadion.

De kommunikative elementene som er nødvendige for å realisere fotball, det vil si realisere mediet og dobbeltkoden, produseres av fotballklubben selv med referanse til seg selv. Som det er blitt nevnt tidligere er det innenfor fotballen snakk om å avgjøre hvilket lag som vinner eller taper. Det vinnende laget er det laget som har skåret flest mål i løpet av interaksjonen fotballkamp. Skal fotballklubbens tippeligaen hevde seg innenfor den norske tippeligaen, må fotballklubben sørge for å produsere elementer som muliggjør dette. Det må produseres elementer som trening, treningsanlegg, trenere, fotballspillere, rekrutteringsprogrammer, materialforvalter, dagligleder osv. Fotballklubben produserer dette selv. Det er klubbens interne operasjoner. Det er operasjoner som kun finner sted innenfor fotballklubben. Klubbens interne operasjoner kan ikke bidra til andre systemers reproduksjon, på samme måte som andre systemer interne operasjoner ikke kan bidra til å reproducere fotballklubbens elementer. Fotballklubben og andre systemer opererer lukket i henhold til hverandres reproduksjon. Som nevnt ovenfor har de ulike systemene ingen kausal innvirkning på hverandres gjendannelse, men kan stille til rådighet ulike former for informasjonsbidrag gjennom strukturelle koblinger. Ifølge Luhmann (1992:15) taler man om ”... *strukturelle koblinger for å betegne, at og hvordan omverdensavhengigheter er kompatible med en autopoietisk selvreproduksjon.* Omverdens innvirkning på systemet, kommer i stand gjennom forstyrrelser, irritasjoner og eventuelt perturbasjon. Dette er innvirkninger i form av informasjon og som lar seg bearbeide av systemet som relevante eller irrelevante informasjon for systemets interne operasjoner. Relevant informasjon fra vitenskapssystemet kan da være fysiologisk kunnskap som kan være relevant for trening og forbedring av fotballspillere. Informasjon i form av kapital fra økonomiske systemer som kan benyttes til å lønne spillere og administrativt ansatte. Det er informasjon i form av ytelse/ressurser som kan bidra til å endre og utvikle fotballklubbens interne operasjoner gjennom systemintern konvertering.

På ett eller annet tidspunkt blir fotballklubben bevisst på at de ikke kan drive sin virksomhet uten bidrag fra omverdenen. Viking FK opererer med utgangspunkt i dets medium og koder. Klubben produserer og reproducerer operasjoner og organiserer disse operasjonene internt i organisasjonen med utgangspunkt i ønske om å prestere best mulig slik at A-laget oppnår

seier. For å kunne forfølge dets medium og koder, reproducere sine interne operasjoner og organisasjonsform kreves det ressurser som systemet selv ikke produserer, men som kun kan skaffes gjennom relasjoner med andre systemer. Et eksempel på ressurser som ikke systemet Viking FK produserer selv er penger. Penger må da skaffes gjennom relasjonen strukturell kobling. Relasjoner med andre systemer krever samtidig at Viking FK kan tilby ytelser til disse andre systemene, ytelser som disse ikke kan produsere internt i sin egen gjendannelse.

Fotballklubben er bevisst det forhold at samfunnet og dets systemer må akseptere og anerkjenne fotballklubben, hvis den skal sørge for at fotballaget vinner og stadige prestere bedre. Den må gjøre seg selv attraktiv for andre delsystemer i samfunnet. Den må kunne tilby noe som ingen andre delsystemer kan tilby. Den må skape en interesse for fotballklubben, som bidrar til at ulike delsystemer strukturelt sett velger å koble seg til fotballklubben. Den må være attraktiv på ulike måter, avhengig av hvem den søker å skape en relasjon til. Disse ulike bidragene skaper muligheter for fotballklubben å forfølge den idrettslige dobbeltkoden.

De ulike strukturelle koblingene mellom fotballklubben og andre samfunnssystemer er avgjørende for fotballklubben på to måter. For det første bidrar det til at klubben får de ressursene den trenger for å realisere toppfotballen. For det andre vil disse strukturelle koblingene danne grunnlaget for samfunnets aksept for og anerkjennelse av fotballklubbens eksistens. Vi skal derfor se nærmere på Viking FK og dets omverden.

5.2 Viking FK og dets omverden

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for hvilken betydning Viking FK har i lokalsamfunnet. Som nevnt tidligere observerer systemer seg selv med utgangspunkt i et grunnleggende skille mellom seg selv og omverden. Dette egendefinerte skille benyttes også i observasjonen av omverden. Spørsmålet blir da hva systemer som Viking FK observerer i omverden og som kan være av interesse for systemets interne organisering?

Strukturelt orientert mot omverden

Den viktigste forutsetning for dannelsen og gjendannelsen av et sosialt system er at det settes en forskjell mellom systemet og omverden. Forskjellsettingen blir kontinuerlig opprettholdt

gjennom systemets observasjon⁴⁴ av seg selv og omverden. Differansen utgjør sosiale systemers eksistensgrunnlag. Opprettholdes ikke differansen opphører systemets eksistens. ”Derfor er systemer ikke bare tilfeldigvis og adaptivt orientert mot omverdenen – de er strukturelt orientert mot omverdenen, de vil ikke kunne bestå uten den” (Tangen 2004:136). En slik teoretisk antagelse bidrar til at undersøkelser av enkelt caser ikke kan belyses uten også å belyse dets forhold til noe annet, som da vil være omverden.

Omverden for sosialt organiserte systemer er omfattende. Antallet og variasjonene er for store og kompleks til at de kan omtales og utdypes i denne avhandlingen. Omverden reduseres derfor til kun å omfatte andre sosiale systemer i klubbens omverden. Skal Viking FK kunne realisere dobbeltkoden på eliteserienivå i norsk fotball må den søke relasjoner med andre sosiale delsystem i lokalsamfunnet. I et systemteoretisk perspektiv vil slike relasjoner betegnes som strukturelle koblinger. Det funksjonelt differensierte samfunnet består av mange ulike delsystemer som utgjør omverden for hverandre. Man taler da gjerne om et økonomisystem, et politisk system, oppdragelsessystem, vitenskapssystem, idrettssystem osv. Fotballklubber befinner seg blant disse systemene, de utgjør en del av omverden for andre systemer på samme måte som de andre systemene er omverden for fotballklubben. Av de ulike systemene er det ikke alle som inngår i en form for strukturell kobling med fotballklubben, men det er flere strukturelle koblinger enn de som vil bli belyst nedenfor. Noe må velges og da velges samtidig noe bort. De strukturelle koblingene som er blitt gjenstand for nærmere undersøkelse i denne avhandling er de som undersøkeren anser som mest relevante for gjendannelsen av denne oppgavens case.

Observasjon av seg selv og omverden

Det grunnleggende spørsmålet denne masteroppgaven søker et svar på er følgende; hvordan er fotballklubben mulig? Og svaret er: Fordi fotballklubben er strukturelt orientert mot omverden. I resten av oppgaven skal jeg forsøke å utdype dette svaret. Så langt har en sett nærmere på hva en fotballklubbs virksomhet består av, hvordan denne organiseres og hvordan de operative kommunikasjonskodene skaper en form for realitetsforståelse. Observasjonen av seg selv som system preges av disse kodene. Alt hva systemet foretar seg har utgangspunkt i disse kodene. En kan hevde at forbedringene av A-laget sikres gjennom operasjoner som salg og kjøp av spillere, ansettelse av trenere og ledere, rekruttering og talentutvikling, trening og

⁴⁴ Som understreket tidligere observerer sosiale systemer gjennom kommunikasjon.

gode anlegg. Det er nødvendige forbedringer som kan øke mulighetene for at laget oppnår framgang og vinner slik at seieren kan oppnås. Klubben organiserer, finansierer, forbereder og gjennomfører sin virksomhet med utgangspunkt i de operative kommunikasjonskodene vinne/tape og framgang/tilbakegang. Med andre ord er den moderne idrettens dobbeltkode operativ på to plan; på og utenfor banen. Hvordan skaffer Viking FK ressurser for å opprettholde kodene?

Som nevnt ovenfor observerer systemer seg selv med utgangspunkt i en egen intern kommunikasjonskode. Denne koden blir også benyttet i observasjonen av omverdenen. Den eneste måten systemet kan observere på er gjennom denne koden, det er det som gir mening i systemet. Det er ulike former for ressurser som ikke produseres internt i systemet, men som allikevel kan bidra til dets gjendannelse og eventuelle omdannelse. Ressurser i form av kapital bidrar til å skape evnen til å investere i anleggsbygging, kjøp av spiller osv. Evnen til å betale, til å investere kan bidra til ytterligere inntekter. Ser en nærmere på Viking Fotball ASAs årsberetning for 2004 har publikumsinntektene doblet seg etter bygging av ny stadion. ”*Det vesentligste av selskapets inntekter blir betalt på forskudd eller kontant*” (årsberetning 2004). Dette krever blant annet tilskudd av kapital. Men det er ikke bare materielle ressurser som kreves i realiseringen av koden. Personlige ressurser må også skaffes, dvs. en må knytte til seg personer som kan bidra med relevante ytelser. Som nevnt ovenfor vil slike personer bli selektiv inkludert på basis av hva de kan yte i forhold til kodene. Det må blant annet ansettes trener og andre administrativt ansatte. Det denne oppgaven skal se nærmere på er hvordan klubben skaffer seg personlige ressurser i form av talent. Som vi skal se nedenfor er dette også noe som på en eller annen måten kan sikres gjennom strukturelle koblinger. Samarbeidet mellom St. Svithun og Viking FK er en form for strukturell kobling som det kan hevdes er etablert med det formål å skaffe seg talenter.

Relasjoner til andre system i omverden gjennom strukturelle koblinger

Relasjoner med andre systemer oppstår gjennom strukturelle koblinger. Den gjensidige forståelsen for strukturelle koblinger mellom systemer skapes gjennom observasjon og irritasjon. Irritasjoner i et system er en tilstand i systemet som er en konsekvens av at systemet ikke klare å løse ulike problemer på egenhånd (Tangen 2004). Slike relasjoner oppstår i det Viking FK blir bevisst behovet for ressurser. Hva må til for å øke lagetets prestasjoner? Hvordan skal man finansiere bygging av ny stadion? Hvordan skal man skaffe økonomiske midler til å drive lønnsomt? Osv. Måten å løse slike ressursproblemer på kan observeres

gjennom hva for eksempel andre fotballklubber gjør og gjennom observasjon av hvilke ytelser andre systemer i samfunnet har å tilby. ”Systemene irriteres til å ta kontakt og utnytte hverandres ytelser...” (Tangen 2004:141). I det en strukturell kobling mellom Viking FK og et annet system er etablert overføres ikke ytelsene direkte til hvert system. De impliserte systemene bestemmer selv hvordan ytelsen tas opp i systemet. Ytelsene må konverteres til informasjon som i neste omgang kan benyttes i den systeminterne kommunikasjonen og eventuelt benyttes i utvikling av systemets organiserte kompleksitet. Det er mange mulige strukturelle koblinger, og derfor må seleksjoner foretas. Systemene kobler seg strukturelt til systemer med de meste relevante ytelsene, dvs. ytelser som kan bidra til å løse systemets problemer. I siste del av masteroppgaven vil jeg beskrive noen av de meste relevante system – system – koblingene mellom Viking FK og andre lokale systemer, hvilke ytelser kan Viking FK tilby og hvilke ytelser har de andre lokale systemene gjort tilgjengelige?

5.3 Viking FKs strukturelle koblinger til andre lokale delsystemer

I dette kapitlet skal vi se nærmere på Viking FKs strukturelle koblinger med investorsystemet Viking Fotball ASA, sponsorsystemet Lyse, mediasystemet Stavanger Aftenblad, det kommunale systemet Stavanger kommune og oppdragsessystemet St.Svithun videregående skole. Hva er det som er karakteristisk for de ulike strukturelle koblingene? Og hvilken betydning har de for de impliserte systemene?

Investerings- og sponsingsystemene

I det funksjonelt differensierte samfunn er det ulike delsystem som utfører en eller annen form for funksjon for samfunnet. Økonomisystemet er et av flere delsystem, det politiske systemet og vitenskapssystemet er andre system som utfører en funksjon. Hvilken funksjon disse systemene utfører kan ikke og skal ikke ses nærmere på i denne oppgaven. Det er hvilke ytelser økonomisystemer stiller til rådighet for Viking FK gjennom strukturell kobling og hvilke virkemiddel som benyttes, som er relevant. Som idrettssystemet har også økonomisystemet differensiert ut delsystemer for å håndtere omverdenskompleksitet. Viking FK er strukturelt koblet med to slike delsystem. Den ene er et investorsystem, gjennom den strukturelle koblingen investering, og det andre er et sponsorsystem, gjennom den strukturelle koblingen sponsing. For Viking FK sin del dreier det seg som å oppnå fremgang og vinne. Oppmerksomheten rettes derfor mot delsystemer i omverden som kan bidra med ytelser som

kan realisere dette. Begge de ovenfor nevnte delsystemene kan bidra med ytelser i form av penger, både gjennom investering og sponsing, som internt i Viking FKs operasjoner vil kunne forbedre A-lagets prestasjoner slik at muligheten for seieren øker.

Den første strukturelle koblingen som skal beskrives er den som allerede er blitt omtalt i kapittel 4, koblingen mellom Viking FK og Viking Fotball ASA. Viking Fotball ASA består av en rekke investorer med ulik antall aksjer i selskapet. Eierandelen er fordelt på rundt 60 aksjonærer, der 20 aksjonærer fremstår med en betydelig større aksjeandel enn de gjenstående 40. Av de 20 aksjonærene er det Viking FK som, gjennom Stiftelsen Viking Fotballklubb, er den største aksjonæren med 16,7 % av den totale aksjebeholdningen. Den nest største, og som er intervjuet, er Ole Rugland. Rugland, gjennom Stavanger Investering AS, har vært med fra starten av i 1999. Ifølge Rugland er formålet med å danne et aksjeselskap å støtte Viking FK økonomisk. På denne måten skaffer Viking FK seg nødvendige ressurser til å gjendanne og eventuelt omdanne den interne organiseringen av sine operasjoner. *”Det er jo det som er hele hensikten med dette. Så når ikke fotballklubbene greier det selv, så har de etablert aksjeselskaper, fått inn investorer som da spytter inn penger og de pengene blir brukt i fotballklubben. Det er bare et verktøy. Vi må ha inn penger for å kunne drive rundt toppfotball”*. Rugland hevder at den første emisjonen ved opprettelsen av Viking Fotball ASA i 1999, var nødvendig for å kunne nedbetale deler av gjelden til Viking FK. Hvis ikke *”... hadde ikke [Viking FK] mulighet til å kjøpe spillere som var en del av det som vi var nødt til den gang i 1999”*.

Den andre emisjonen som bidrog med 37 millioner kroner var avgjørende for bygging av ny stadion, Viking Stadion. Hvordan samarbeidet fungerer mellom Viking FK og Viking Fotball ASA er det gjort rede for i kapittel 4. Som nevnt er det fotballklubben som har ansvaret for breddefotballen og aksjeselskapet som har ansvaret for toppfotballen. Men ifølge NFF skal klubbene i samarbeid med aksjeselskaper ha det sportslige ansvaret for både bredde- og toppfotball. Dette innebærer at det er fotballklubben som skal ansette og lønne fotballspillerne og trenere i klubben. Dette er, ifølge Rugland, de formaliserte avtalebetingelsene i denne samarbeidsformen. I praksis fungerer det på en annen måte. Rugland hevder at i Norge har ikke aksjeselskaper lov til å spille fotball, som for eksempel er lov i England. *”Så alle våre spillere er ansatt i klubben og ikke i aksjeselskapet. Trenerne har heller ikke lov til å være ansatt i aksjeselskapet, men må være ansatt i klubben. Trenerne og alle som har med det sportslige, er ansatt i Viking FK. Det bare fremstår ikke sånn for vi kompenserer lønnen.”...*

det er 19 millioner som vi gir til fotballklubben, mens det er fotballklubben som lønner spillerne”.

Ifølge Rugland fungerer samarbeidet mellom klubb og investorer godt. Dette fordi Viking FK og Viking Fotball ASA opererer med et felles styre bestående av tre representanter for Viking FK og fem representanter for Viking Fotball ASA. Ifølge Rugland bidrar dette til et tettere og mer effektivt samarbeid. *”Alle vet jo det at hvis det sitter to på hver side av en mur, så blir det krig. Men får du disse til å snakke sammen, i et fora, møtes, så får du ... ikke den splittelsen mellom klubb og ASA”.* Men en kan hevde at for å bidra til et godt samarbeid mellom to ulike systemer som Viking FK og investorsystemet kreves det tross alt også en forståelse om at de har ulike behov og utbytte av en slik strukturell kobling. De stiller begge til rådighet ulike ytelser til hverandre. Investorer investerer penger i aksjeselskap med utgangspunkt i å få avkastning på sine investeringer. Dette er også noe som påpekes av Rugland. *”Jeg får ikke folk til å putte inn mer penger i Viking hvis de ikke ser de får avkastning på dem. Så derfor er vi nødt til å betale avkastning til aksjonærene. Og det tror jeg er positivt, fordi at det vil gjøre at neste gang vi skal hente penger vil folk si ”jøss det er ikke dumt å sette penger i Viking for vi får i alle fall avkastning for dem””.*

For investorsystemet er det forutsetning at utbytte utbetales. Ifølge Rugland er det beskrevet i prospektet at *”... dersom selskapet går med et så og så stort overskudd og dersom salg av spillere osv., så skal 40 % gå som utbytte og 60% føres tilbake til selskapet”.* Spørsmålet blir når det skal betales et eventuelt utbytte. Penger som betales ut til aksjonærene kan brukes internt i organisasjonen for å skape fremgang for laget både på kort- og langsikt. Penger konverteres, som nevnt, til anvendelse i systemets interne organisering. En kan kjøpe bedre spillere til neste sesong, ansette flere trenere og bruke mer penger på utstyr og operasjoner som rekruttering, talentutvikling osv. Dette er rasjonelle valg internt i en fotballklubb. Penger benyttes til å skape størst mulig fremgang for laget slik at de kan hevde seg best mulig i tippeligaen og i nasjonale og internasjonale turneringer. Etter sesongen 2003 – 2004 ble spørsmålet om utbytte tatt opp. Ifølge Årsberetningen 2004 (side 6) *”... anbefaler styret overfor generalforsamlingen at det ikke utbetales utbytte for 2004”.* Rugland hevder at dette skapte en konflikt om hvorvidt det var forsvarlig å ta ut utbytte eller ikke. *”Vi hadde en veldig diskusjon i fjor rundt utbytte. Og der var det jo folk i styre og investorer ikke minst som ringte meg opp og sa at de skulle ha utbytte. For da hadde vi jo det resultatet her, ja du ser jo her”.* Rugland henviser til Årsberetning 2004 (side 5) hvor en kan lese at *”... årsresultatet viser et*

overskudd på 2.386.264". Rugland på sin side mente det var feil å ta ut utbytte blant annet på grunn av dårlig resultater i tippeligaen og på grunn av at de mislyktes å kjøpe spillere. *"For meg blir det helt rivruskende galt å ta utbytte. For det første så gjorde vi det dårlig fotballmessig, vi greide oss så vidt, vi kom jo på niende plass. Og vi hadde mislykkes med spillerkjøp"*. Dette viser klart hva som kjennetegner hva de to ulike systemene vektlegger av betydning for en slik form for strukturell kobling. Viking FK kobler seg strukturelt til et investorsystem for å få kapitalressurser som kan benyttes til forbedring av tippeligaen, gjennom ulike operasjoner som er beskrevet i kapittel 4. Investorsystemet på sin side kobler seg strukturelt til fotballklubber som Viking FK med ønske om avkastning på investert kapital.

Profesjonelle fotballklubbers behov for kapitalressurser har bidratt til etablering av slike aksjeselskaper. Viking FKs strukturelle kobling til investorsystemet bidrar med nødvendige ytelser i form av penger som internt konverteres til ulike operasjoner som er nødvendige for opprettholdelsen av systemets medium og koder. Ifølge Rugland bidrar denne strukturelle koblingen til at den ordinære driften i Viking går med overskudd, og har i tillegg bidratt til bygging av ny stadion og at klubben har gjort seg uavhengig av salg av spillere. *"Vi måtte få en økonomi som gjorde oss uavhengig av å måtte selge spillere og der er vi i dag"*.

Et annet økonomisk delsystem som Viking FK er strukturelt koblet til er sponsorsystemet Lyse. Lyse er hovedsponsor for Viking FK. Lyse er et *"... energi og kommunikasjonsselskap organisert som et konsern. Virksomheten omfatter bygging og drift av infrastruktur, produksjon og salg av energi- og telekomprodukter. Produktene som tilbys er strøm, naturgass, varme, kjøling, telefoni og bredbånd"*. Eierne av selskapet er 16 kommuner i Sør-Rogaland⁴⁵. Også denne strukturelle koblingen tilfører Viking FK eksterne ytelser i form av kapital, men til forskjell fra investorsystemet får ikke sponsorsystemet noe direkte avkastning for anvendte penger. I det følgende skal det ses nærmere på hvordan Viking FK attraktiverer klubben overfor allerede etablerte og fremtidig potensielle sponsorer. Hva som kjennetegner den interne kommunikasjonen angående slike strukturelle koblinger. Og hvordan sponsorsystemet Lyse Energi oppfatter den strukturelle koblingen med Viking FK. Og hvilken betydning som vektlegges i et slikt relasjonelt forhold.

⁴⁵ <http://www.lyse.no/category.php?categoryID=5263>

I markedsplan for 2006 (Viking sponsor markedsplan 2006:6) kan en lese at de overordnede målsetningene overfor sponsorer er å gi "... sponsorene til Viking et fantastisk totalprodukt og inspirere dem til å legge igjen mest mulig av deres budsjett innen sponing, kurs/konferanse og interne "kick offs" på Viking Stadion". Viking FK har blant annet opprettet ulike former for sponsorprodukter som Sponsorklubben, Sponsorklubben Pluss, Viking ambassadør, Team Viking og Viking Partner. Viking markedsfører blant annet produktet "Sponsorklubben Pluss" på følgende måte: "Sponsorklubben er samarbeidspartnerens markeds plass. En arena for relasjonsbygging og eksponering overfor andre partner i sponsornettverket. Viking legger forholdene til rette for deg og din bedrift"⁴⁶. Bedrifter kan da betale kr 115.000 for 1 års kontrakt eller kr 110.000 per år for en 2,5 års kontrakt. I tillegg må det betales ut bonuser for blant annet serie- og cupmesterskap m.m. Ved inngåelsen av en slik strukturell kobling tilbyr Viking FK bedriftene blant annet 4 plasser på VIP tribune, 4 plasser ved bord i VIP-restaurant m.m. Slike jeg tolker det utgjør disse ulike sponsorproduktene det som benevnes med fellesbetegnelsen, sponsornettverket. Ved å tilrettelegge for ulike sponsorprodukter håper Viking FK å oppnå følgende sponsorinntekter: "Øke inntektene fra 2005 med ca. 1 mill. kroner innen det nye produktet "Supporter VIP"" (Markedsplan for sponsor 2006:6). "Supporter VIP" er en mulighet som bedrifter som ikke har ønske om å delta i sponsornettverket kan benytte seg av. "Øke inntektene innen nåværende sponsornivået med ca. 1,5 mill. kroner, blant annet ved å markedsføre det nye produktet "Sponsorklubben Pluss", øke omfanget av samfunnsrettede prosjekter samt å etablere sponsoravtale med en ny Viking Partner" (Markedsplan for sponsor 2006:6). I tillegg til å etablere nye strukturelle koblinger med nye sponsorsystemer gjennom blant annet sponsorprodukter som "Sponsorklubben pluss" og "Viking Partner", skapes det nye områder for reklame som kan selges gjennom såkalte "samfunnsrettede prosjekter". Viking FK prøve kontinuerlig å få de ulike sponsorsystemene til å anvende mer penger i løpet av sesongen gjennom å produsere nye produkter som kan selges. Dette er også noe som fremheves av administrerende direktør Erik Forgaard i intervju med Rogaland Avis angående utvidelsen av VIP-losjer. "Vi må hele tiden finne nye forretningsområder som skaper større inntekter"⁴⁷.

I Markedsplan for Viking Konferansesenter (2006:7) står det at "Sponsorene til Viking er vår viktigste målgruppe" og at Viking Konferansesenter skal samarbeide med markedsavdelingen i forhold til spesifikke sponsor arrangementer. Dette er også en form for strukturell kobling

⁴⁶ <http://www.viking-fk.no/newsread/news.asp?n=5450>

⁴⁷ <http://www.rogalandsavis.no/sport/viking/article3187695.ece>

der systemene, både Viking FK og sponsorene, møtes gjennom sponsorarrangement og der begge parter benytter seg av hverandre ytelser. Viking FK får presentert seg selv som attraktiv sponsorobjekt og kanskje få solgt flere sponsorprodukter, samtidig som representanter for de ulike sponsorene får møtt andre gjennom ansikt – til – ansikt – interaksjoner, og muligheten det skaper for kobling økonomisystemer imellom. Blant annet hevder Viking FK at de har et konkurransefortrinn i forhold til andre konkurrenter ved at de har et ”stort sponsornettverk som er eksiterende og potensielle K/K kunder” og ved at ”spillere/trenere/administrativt personell kan bidra med aktuelle tema i form av foredrag og/eller lagbygging (spesialpris for sponsorer – eller eksklusivt for sponsorer)”. I tillegg til et konferansesenter som kan tilby ulike arrangementer i regi av Viking FK og utleie av lokaler, arrangeres det konserter og samfunnsrettede prosjekter der reklameplass tilbys de ulike sponsorene (Viking sponsor 2006, Viking Konferansesenter 2006) ”Det er viktig ... å markedsføre Vikings helhetlige tilbud overfor sponsornettverket. Det viktigste kombinasjonsproduktet er sesongkort/enkeltbilletter og samfunnsrettede prosjekter. Dernest kommer kurs og konferansearrangementer, inkl. konserter/evener” (Markedsplan 2006:2). De ulike økonomisystemene som utgjør sponsornettverket kan velge hvilken type sponsor de ønsker å være og på den måten hvor mye penger de ønsker å bruke på sponing. Det differensieres på grunnlag av hvor mye penger enkelte sponsorer velger å bruke på Viking FKs sponsorprodukter. Den som er hovedsponsor bruker mest penger, mens andre bedrifter kan kjøp seg inn i sponsornettverket gjennom de andre sponsorproduktene, ”Sponsorklubben Pluss, Team Viking, Viking Partner osv.. Sponsorinntektene for 2005 viser bl.a. at Viking FK fikk 3,5 millioner av hovedsponsor, Lyse Energi, mens Viking Partner, som består av flere enkeltbedrifter, tilførte klubben ca. 5,6 millioner.

Viking FK tilrettelegger, som nevnt ovenfor, også for muligheten for å betale for reklame blant annet i sammenheng med samfunnsrettede prosjekter, konserter osv. ”Vennskap og entusiasme” er et av flere slik samfunnsrettede prosjekter som Viking FK kan tilby. ”Gjennom prosjektet vennskap og entusiasme gir Viking ungdommer en dag på Viking Stadion i den hensikt å blant annet skape gode holdninger, forebygge mobbing og skape et inkluderende nærmiljø”⁴⁸. Et slikt prosjekt som retter seg mot ungdommer i lokalsamfunnet må en anta bidrar med å gi klubben positivt omdømme blant folk flest. Og på grunn av nettopp slike positivt tiltak vil det også kunne være mulig å selge disse ”samfunnsretta prosjektene” som

⁴⁸ <http://www.viking-fk.no/newsread/news.asp?n=5447>

sponsorprodukt til andre systemer i lokalsamfunnet. Viking FK mottar på denne måten penger i bytte mot å la ulike økonomiske system bli assosiert med slike nevnte prosjekt i lokal sammenheng. ”Lyse, Subsea 7, Norsk Tipping og Aftenbladet spanderer billettene. Før hver kamp inviteres 7. klassinger til Viking Stadion, og Rogaland Taxi sørger for gratis busstransport. Hver skole får også to mini fotballmål fra Norsk Tipping og Viking...”. Inntekter fra samfunnsretta prosjekter, kurs og konserter osv. kommer i tillegg til inntekter fra sponsor- og publikumsinntekter, som er ifølge Administrerende direktør i Viking FK Erik Forgaard⁴⁹ ”... våre to største inntektsposter...”.

Ifølge markedsplan 2006 (side 6) regner Viking FK med at sponsorinntektene vil øke med 2,5 millioner, slik at omsetningen vil bli på ”... 35,8 mill. kr inkl. sesongkort og samfunnsrettede i 2006”. For å kunne oppnå slike resultater kreves en bevisst og strategisk forhold til aktuelle økonomisystemer i dets omverden. Derfor blir følgende spørsmål hvilken strategi Viking FK benytter seg av overfor allerede etablerte og mulige strukturelle koblinger til sponsorsystemene?

”Med utgangspunkt i de overordede målsetningene vil Viking legge til grunn følgende markedsstrategi for år 2006:

Viking skal ha fokus på trivsel og forretningsmessig effekt! Vår viktigste oppgave er å få folk til å møtes – og at de aldri glemmer verken møtet eller møteplassen.

Fasilitetene, teknikken og personlig service skal være på topp og vi skal forsterke merkenavnet VIKING.

Vi skal kontinuerlig ta initiativer til tiltak og prosjekter som øker våre sponserers trivsel og forretningsmessig effekt ved å være i Vikings sponsornettverk.

Overordnet for nåværende sponsorer

Gjenkjøp av eksisterende sponsorpakker, men med mulighet for å øke engasjementet.

Redusere ekstraplasser i VIP området for å gi kapasitet til nye sponsorer.

⁴⁹ <http://www.rogalandsavis.no/sport/viking/article3187695.ece>

Spesielt vedr. Viking Partner

Det sportslige nivået i Viking har blitt vesentlig bedre i 2005 sammenlignet med 2003 og 2004. Det øker muligheten til å få en eller to ekstra Viking Partner-bedrift for 2006 (Markedsplan 2006:7).

Her kan en blant annet se at Viking FK ønsker å tilrettelegge for, samtidig som de fremhever muligheten for, en form for forretningsmessig effekt gjennom møte mellom sponsorer i sponsornettverket. Hvordan kan dette forstås? Det kan hevdes at gjennom møte mellom ulike sponsorene på Viking Stadion kan nye strukturelle koblinger dem i mellom etableres. Uformelle møter mellom representanter for de ulike økonomisystemene kan resultere i videre forretningssamarbeid. De impliserte økonomiske systemene kan tjene på sponning av Viking FK, fordi møte med andre økonomisystemer kan danne nye strukturelle koblinger dem i mellom. Viking Stadion blir en møteplass for representantene for de ulike sponsorsystemene. En annen ting er profileringen av bedriften gjennom reklame på drakt og skilt på Viking Stadion. Ifølge Viking FK er en av deres styrker at de har *”Høy oppmerksomhetsverdi i profilering av sponsorer på drakt og skilt. Viking er jevnt over på en 4. plass, målt i forhold til de øvrige TL-klubbene”* (Markedsplan for sponsorer 2006:4). Jo mer synlig Viking FK er i media, jo mer synlig blir sponsorene. Viking FK trekker også fram den betydningen de selv mener klubben har i lokalsamfunnet, og som gir dem fordel i sponsormarkedet. *”Viking Fotballklubb har status i markedet: Patriotisme, tilhørighet, stolthet, en del av byen, status, særstilling i forhold til konkurrentene”* (Markedsplan for sponsorer 2006:4). Dette er måten Viking FK observerer hvordan omverden ser på klubbens betydning i lokalsamfunnet. Viking FK kan derfor hevde at de kan tilby de ulike sponsorsystemer å bli assosiert med en slik oppfatning av Viking FK gjennom reklame og profilering i media. Med andre ord kan Viking FK tilby sponsorsystemene en reklamering av deres bedrift gjennom drakt- og skiltreklame, mediaprofilering og nettverksbygging gjennom sponsornettverket til Viking FK. Dette er hva Viking FK hevder de kan tilby ulike økonomisystemer gjennom den strukturelle koblingen sponning. I det følgende skal en se nærmere på hva hovedsponsor Lyse Energi mener de får igjen av å strukturelt koble seg til Viking FK gjennom sponning. Hvorfor sponse Viking FK?

Ifølge Lyse er formålet med deres sponning og samfunnsstøtte og *”... støtte opp om konsernets profil og bidra til at konsernet når sine overordnede mål. Samarbeidet skal*

markedsføre Lyse og vi skal spre vår sponsorvirksomhet i hele regionen”⁵⁰. Ifølge Rolf Waldow (intervju), som er markedsfører i Lyse og den personen med særlig ansvar for relasjonen med Viking FK, bidrar Lyse med klart mest penger i sponsorrelasjonen med Viking FK enn i forhold til andre organisasjoner og institusjoner i lokalsamfunnet. ”Lyse har vært Viking sin hovedsponsor siden 1994. ”Viking er et lag for hele regionen, det samme er lyse”⁵¹. Det er tydelig at Lyse ønsker å assosieres med den samme lokale forankringen som de opplever Viking FK har. Dette bekreftes også under intervjuet med Waldow. ”I og med at Viking FK er et lag i regionen, og Lyse er et selskap i regionen, så føler vi Viking er Lyse og Lyse er Viking. Vi har brukt det som er forankra i regionen og det ser vi på som veldig veldig viktig”.

Som det ble nevnt ovenfor fremhever Viking FK at bedrifter gjennom å strukturelt koble seg til klubben gis mulighet til å markedsføre bedriftens navn gjennom reklameprofilering i media og relasjons- og nettverksbygging med andre sponsorer gjennom sponsornettverket deres. Dette er også noe Waldow (intervju side 4-5) trekker fram som noe bedriften tjener på og ser verdien av gjennom den strukturelle koblingen. ”Det er da de tre kategoriene som ligger i bunn. Det ene er at vi markedsfører et navn og du har dette med å bygge opp relasjoner, knytte kontakter med andre firmaer som da er med som sponsor. Og i tillegg til at vi kan dra kunder inn, som og er veldig viktig for der kan vi gjerne se at det kan ha en virkning på at en kunde bruker oss som leverandør”. En side ved markedsføring av navnet Lyse er det som de får gjennom drakt- og stadionreklame, en annen side er gjennom Viking FKs ”samfunnsrettede prosjekter”. Som nevnt ovenfor er Lyse med som sponsor for prosjektet ”Vennskap og entusiasme”. Angående dette prosjektet sier Waldow følgende: ”Det får jo og en positiv tilbakemelding til Lyse at de ikke bare tenker strøm, men at de også tenker samfunnsmessig og gjerne da overfor ungdom”. Det andre Waldow trekker fram som viktig med sponsingen av Viking FK er muligheten dette gjør i forhold til å etablere relasjoner med andre bedrifter, organisasjoner og institusjoner. ”Vi er da bevisst på hvem vi inviterer, det er mye beslutningstakere i bedriftene som vi inviterer på stadion. Pluss vi da har eiere som da er kommunene som vi og må pleie fordi det er viktig fordi de har overlatt veldig mye til administrasjonen til å foreta større finansielle ting...” (intervju side 5). Det han henviser til i forbindelse med kommunene er at Lyse er et aksjeselskap bestående av flere kommuner og der Stavanger kommune er den største eieren med en eierandel på ca. 44%. Og der

⁵⁰ <http://www.lyse.no/category.php?categoryID=11231>

⁵¹ <http://www.lyse.no/category.php?categoryID=11231>

administrasjonen til Lyse har overtatt store deler av driften i aksjeselskapet. Viking FK tilrettelegger for møter mellom sponsorene, ifølge Waldow.

I forhold til kontakter med andre sponsorer og andre bedrifter sier Waldow at det er mulighet å foreta forhandlingsmøter med middag og kamp på Viking Stadion. I tillegg er det også "... sponsortreff og sponsormesse i regi av Viking FK. Det er sponsorturer. Vi hadde nå senest en til Manchester nå i november og da var det selgere hos oss som var med. De hadde en oppgave og det var å knytte kontakter med andre firmaer som ... kunne levere gass og bredbånd til. Så de knyttet kontakter der og fikk bukket inn møter da de kom hjem. Så verdien av det..." (intervju side 5). Det er klart at Lyse ser en merverdi i å inngå som sponsor med Viking FK selv om det er vanskelig å henwise til konkrete tallbeløp. Waldow hevder også at konsernledelsen ser verdien av muligheten til relasjonsbygging gjennom Viking FKs sponsornettverk. Ifølge Waldow besitter Lyse en av flere VIP-losjer som "... blir brukt til konsernledelsen sitt nettverk. Hvor vi både har tilreisende gjester, vi har politikere sentralt og lokalt. Vi har gjerne ordføreren som er med på dette. De⁵² er ikke sportsinteresserte, men de ser nytteverdien i det. De ser nytteverdien i det i og med at du trekker inn så pass sentrale personer som Lyse kan nyte godt av ved en senere anledning" (intervju side 7).

En annen ting som kommer fram under intervjuet med Waldow er den betydningen sponsingen av Viking FK har for de ansatte i Lyse. Angående de ansattes forhold til sponsing av Viking FK sier Waldow følgende: "Vi kan ta litt historie da vi var et kommunalt eid E-verk. Et E-verk var nærmest et skjellsord. Folk var ikke stolte av sin arbeidsplass, for dem var det en belastning nesten. Den gang var det en forvaltningsbedrift, nå er det jo noe helt annet. Nå etter at vi knyttet Viking FK inn, så er de ansatte stolte av selskapet. Både de ansatte og familiene til de ansatte ser dette forholdet Lyse Viking som veldig positivt. Nå er det ikke slik at de skjemmes med å ha en logo med det firmaet som de arbeider i, men nå er de stolte av det" (intervju side 7).

En ser av det som er beskrevet ovenfor at to slike ulike sosialt organiserte delsystem som, Viking FK og Lyse er, ser betydningen av sponsorrelasjonen på ulik vis. Viking FK trenger penger til sin interne virksomhet. En kontinuerlig selvrefleksjon over hvordan seieren kan sikres og prestasjonene forbedres bidrar samtidig til fremmedrefleksjon over systemer i

⁵² Waldow henviser her til konsernledelsen.

omverden som kan bidra til å muliggjøre dette. Viking FK må kunne selge produkter de må skape noe som er attraktivt for andre systemer. Som vi har sett ovenfor produseres det derfor blant annet sponsorprodukter og samfunnsrettede prosjekter som kan bidra til en interesse fra andre systemer i samfunnet og da hovedsakelig fra de økonomiske delsystemer som for eksempel Lyse. Penger som tilføres klubben bidrar til å opprettholde og utvikle Viking FK som en profesjonell tippeligaklubb. Pengene benyttes til ulike operasjoner i klubben for å sørge for at laget vinner og presterer bedre. Lyse på sin side ser verdien i muligheten for profilering av navnet Lyse gjennom eksponeringen via Viking FK i media. Det å bli assosiert med Viking FK og Viking FKs forankring i lokalsamfunnet kan bidra til at selskapet selger flere produkter, etablerer relasjoner med andre bedrifter, institusjoner og organisasjoner i lokalsamfunnet og virker positivt på de ansattes opplevelse av egen arbeidsplass.

Strukturelle koblinger mellom investerings- og sponsorsystemer og Viking FK kjennetegnes ved en gjensidig interesse for hverandre. De utveksler ytelser gjennom strukturelt å koble seg til hverandre. Slike koblinger må fra Viking FKs side forstås som en løsning på, det som jeg har belyst tidligere, behovet for ressurser i form av kapital. Kapital kan, i konvertert form, benyttes i realiseringen av mediet og kodene. Det vil si; sørge for at seieren sikres og at fotballaget forbedres. Fotballspillere kjøpes, anlegg bygges, trenere ansettes. Kapital er noe både investeringssystemer og sponsorsystemer har og som de kan tilby Viking FK.

Forskjellen mellom investeringssystemers og sponsorsystemers strukturelle koblinger med Viking FK er (1) hvorfor de stiller slike ytelser tilgjengelig for Viking FK, og (2) hvilke ytelser de utveksler med Viking FK. En investor investerer kapital i fotballklubben med ønske om avkastning på det han investerer. Går Viking FK med overskudd, selger de spillere med fortjeneste eller kvalifiserer de seg til europacupene osv. vil en del av dette gå tilbake til investoren. For sponsorsystemer vil Viking FK kunne yte reklame og profilering gjennom media. Sponsorens logo og navn assosieres med klubben og dens spillere gjennom drakter og reklameskilter, ulike samfunnsretta prosjekter osv.

Slike koblinger uttrykker at delsystemer i lokalsamfunnet har en interesse for Viking FK. Det at Viking FK er en eliteserielubb og at den befinner seg i Stavangerregionen har betydning for andre lokale delsystemer. Teoretisk kan en derfor hevde at disse systemene bidrar til å legitimere Viking FKs eksistens gjennom strukturelt å koble seg til Viking FK. Og empirisk gjennom hva representantene for disse systemene hevder Viking FK har betydning for systemene, gjennom kvalitative intervjuer.

Mediesystemet Stavanger Aftenblad

En forutsetning for den strukturelle koblingen sponsing er interessen fra et annet delsystem i samfunnet, det en kan betegne som mediesystemet. En kan hevde at den gjensidige interessen mellom fotballklubber, eller idretten generelt, og næringslivet forutsetter eksponering av fotballidretten gjennom media. På denne måten rekker reklame av næringslivsbedrifter ut til flere og i et større omfang enn kun de som er på Viking Stadion hver gang det er kamp. Det at ulike mediesystemer interesserer seg for fotball bidrar samtidig til sponsorenes⁵³ navn og logoer profileres i avis-, internett- og fjernsynsmediet. Det vi skal se nærmere på nedenfor er hva som danner grunnlaget for denne forutsetningen. Hva det er som kjennetegner den strukturelle koblingen, som her vil betegnes som fotballstoff⁵⁴, mellom Viking FK og Stavanger Aftenblad. Hvorfor er fotballklubber som Viking FK attraktive for mediesystemer som Stavanger Aftenblad? Hvorfor velger Stavanger Aftenblad å skrive om Viking FK? Hvilken betydning har det for Viking FK og for Stavanger Aftenblad?

Ovenfor hevdet jeg, på et generelt grunnlag, betydningen av media i sammenheng med den strukturelle koblingen mellom en fotballklubb og et sponsorsystem. Medias betydning i den strukturelle sponsorkoblingen mellom Lyse og Viking FK er også noe som Waldow fremhever under intervjuet (side 2 og 9). ”*Det viktigste med samarbeidet er jo at vi får markedsført denne bedriften igjennom Viking. Altså å gjøre Lyse navnet enda mer kjent. Det er jo opplagt det at vi får markedsført Lyse på en helt unik måte. Så å finne noe som du får så mye mediedekning hele året det skal vanskelig gjøres til den prisen vi har betalt...*”. Det er også tydelig at den interne kommunikasjonen i Viking FK om strategier og virkemiddel overfor sponsorer betoner betydningen av media. Under Viking FKs analyse over styrker og konkurransefortrinn i sammenheng med strukturelle sponsorkoblinger hevdes det at Viking FK har ”*Høy oppmerksomhetsverdi i profilering av sponsorer på drakt og skilt. Viking er jevnt over på en 4. plass målt i forhold til de øvrige TL-klubbene*” og de ser samtidig muligheter i å ”*Dokumentere oppmerksomhetsverdi (drakt og skilt)*” (Markedsplan for sponsorer 2006:4). Oppmerksomhet, profilering og mulighet for å få dette dokumentert er, slik jeg tolker det, knyttet til eksponering av Viking FK i de ulike mediene. Jo mer mediesynlighet, jo mer profilering av klubb og klubbens sponsorer. Lar dette seg

⁵³ Det vil da hovedsakelig være tale om hovedsponsor Lyse og eventuelle andre bedrifter som har reklame på drakt og stadionskilt.

⁵⁴ Tangen (2004) benytter seg av en liknende betegnelse for den strukturelle koblingen mellom idrettssystemet og mediesystemet i boken ”Hvordan er idrett mulig? Skisse til en idrettssosiologi”. Han benytter seg av betegnelsen sportsstoff.

dokumentere kan en hevde at dette styrker Viking FKs "salgbarhet" til etablerte og potensielle sponsorkoblinger. Et av flere tiltak og virkemidler for å kunne gjennomføre Viking FKs markedsstrategi⁵⁵ er blant annet å "Bearbeide media kontinuerlig" (Markedsplan for sponsorer 2006:7). Hva som legges i begrepet bearbeide belyses ikke, men dette kan forstås som å arbeide bevisst opp i mot mediesystemene, det å søke å foregripe fotballstoff om Viking FK, og på denne måten bidra til en viss grad av innflytelse i hva og hvordan fotballstoff om Viking FK presenteres. Også i Markedsplan for Viking Konferansesenter 2006 (side 7), der en av de overordnede målsetningene er å "Gi sponsorene til Viking et fantastisk total produkt og inspirere dem til å legge igjen mest mulig av deres konferansebudsjett på Viking Konferansesenter", benevnes media under ulike tiltak og virkemidler for gjennomføringen av målsetningene. Viking Konferansesenter skal "Bearbeide media kontinuerlig sammen med markedsavdelingen" (Markedsplan for Viking Konferansesenter 2006:11).

I forbindelse med bygging av ny stadion, Viking Stadion, ble det utarbeidet en kommunikasjonsstrategi for Viking FK. Hvilke påvirkningsmuligheter har Viking FK overfor ulike samfunnssystemer? Og hvilke påvirkningsmuligheter har disse andre samfunnssystemene overfor Viking FK? Dette dokumentet er et forsøk på den ene siden, å få en oversikt over hvilke samfunnssystem som har størst innflytelse på oppnåelsen av sportslige, sponsor, og publikums mål, på den andre siden hvordan Viking FK kan bruke bygging av ny stadion til å oppnå strategiske mål for klubben. Ifølge dette dokumentet har media stor påvirkningsmuligheter overfor Viking FK, mens det hevdes at Viking FK har en middels påvirkningsmulighet overfor media. Det legges derfor opp til en "Taktikk i mediehåndtering" der en kan lese at "For spillerne og det sportslige apparatet bør det legges til rette for planlagte medieevent høsten, vinteren og våren. Målet er å ta ut nyhetsinteressen i sakene på Vikings initiativ, og dermed slippe energilekkasje til mediene i oppkjøringen til sesongen" (Kommunikasjonsstrategi for Viking side 3). Systemteoretisk kan dette forstås som å søke kontroll over omverdensbeskrivelsen, eller omverdensobservasjonen, av seg selv og på denne måten øve større innflytelse over mediekonstruksjonen av Viking FK. Viking FK ønsker å ta initiativ, de ønsker å bidra i seleksjonen av hva som skal settes på "dagsorden" om Viking FK. En annen måte å kunne utøve innflytelse på hva som skrives og vises om klubben er å danne egne mediekkanaler. Gjennom egen WEB-side⁵⁶ og WEB-TV (Viking WEB TV)

⁵⁵ Se ovenfor under avsnittet sponsorsystemet.

⁵⁶ www.viking-fk.no

kan Viking FK selv styre og kontrollere hva som er relevant fotballstoff. Hva og hvordan de ønsker skal prege omverdens observasjon av klubben.

Det at Viking FK søker å kontrollere mer av mediekonstruksjonen om seg selv og det at de selv konstruere sitt eget fotballstoff, er noe som også Sportsleder i Stavanger Aftenblad Øyvind Ellingsen fremhever under intervjuet med han. Som svar på spørsmålet om hvordan han ser på relasjonen mellom Viking FK og Stavanger Aftenblad sier han at *”det blir verre og verre”* og det *”... er i ferd med å bli et kjempeproblem”* (Intervju side 3). Det er særlig det at klubber som Viking FK skaper sine egne mediekanaler, som nevnt ovenfor, og strengere kontroll av den interne kommunikasjonen, som Ellingsen ser på som et problem. *”... vi begynner å nærme oss engelske tilstander hvor lagene skal selge seg selv i mediekanaler. Om ti år har de fleste lagene, store lag i Norge egne TV-kanaler, egne radiokanaler, egne blader eller magasiner hvor de gir intervjuer med sine egne spillere. Aviser og magasiner som ønsker å intervjuer og å lage andre saker på de spillerne, de må stille langt bak i køen. For klubbene opplever spillerne som sin eiendom og de skal selge den eiendommen i sine mediekanaler”* (intervju side 3). Konsekvensen blir da at Viking FK oppleves som et mer lukket system. Med andre ord, mer lukket for innsyn utenfra. Ifølge Ellingsen kontrolleres mer og mer av den interne kommunikasjonen av færrest mulig personer. *”Før var det langt flere som visste litt om mye i organisasjonen, hva som skjedde i forhold til spillermarkedet, hvem som kom og gikk av nye og gamle. Nå blir det holdt av en kjerne på tre mennesker⁵⁷”*. Det mener Ellingsen Viking FK gjør helt bevisst for *”... de skal ikke ha lekkasjer og det gjør vår jobb ekstremt vanskelig på nyheter”*. Ifølge Ellingsen er ikke Viking FK og andre klubber klar over *”... den dobbeltheten med det at vi er avhengig av hverandre. Hvis vi begynner å dempe nyhetsdekningen vår på Viking, så kan du si at de kan le av oss og si at folk kommer og ser på oss uansett. Det tør jeg ikke å tro på, jeg tror det hører i sammen. Interessen for Viking henger sammen med hvor mye vi skriver om Viking”*. Men hvor mye skriver Stavanger Aftenblad om Viking FK og hvor viktig er Viking FK for avisen?

Stavanger Aftenblad skal, ifølge Ellingsen, ha en eller annen sak om Viking FK hver dag i avisen. Det benyttes tre journalister i dekningen av Viking FK og som skal sørge for at det alltid finnes en journalist som følger Viking FK hver dag. *”Vi lager handlingsplaner i denne avdelingen som alle andre bedrifter gjør. Og det er det eneste laget vi skal følge hver dag,*

⁵⁷ Ifølge Ellingsen består denne kjernen av trener som da var Tom Prahll, Administrerende direktør Erik Forgaard og Sportsdirektør Egil Østenstad.

hver dag, det er Viking FK. Hver dag skal vi ha en sak om Viking FK i avisen. Trenger ikke å være stor, men vi skal ha det. Og i tillegg så er det sånn at vi prøver i den grad det er mulig og det er vi stort sett 100%, vi er stort sett på alle vintertreningene, hver dag". Det skrives mye om Viking og fotball generelt fordi, ifølge Ellingsen, "... de få undersøkelsene vi har gjort blant våre lesere om hva de ønsker seg mer eller mindre av ... det er at folk vil ha mer fotball og det er ikke bare at de vil ha Viking, med de vil ha internasjonal og lokal fotball". Fotball, og Viking FK som er Stavangers eneste tippeligalag, selger aviser. Det Stavanger Aftenblad får igjen for å dekke Viking FK er ifølge Ellingsen "Vi beholder leserne. det er jo de vi lever av". Ifølge Ellingsen blir Viking FK attraktiv for avisen på grunn av at Viking FK er attraktiv for leseren og dette må gjenspeiles i avisen. "Det er jo folk sin interesse, vi skal jo måle folks interesse. Vi skal gjenspeile folks interesse, og så lenge folk er genuint interesserte i byens fotballag, så må vi gjenspeile det ... det må jo ligge i bunn, en må jo tilfredsstillende et behov. Derfor er fotballen den største idretten av dem alle og Viking FK". På spørsmålet om hvilken betydning det at lokalsamfunnet har en tippeligaklubb som Viking FK har for avisen sier Ellingsen at det betyr "Enormt mye. Det har noe med identitet å gjøre, det har noe med interessen, det har en synergieffekt som er helt enorm. Avisen er en del av lokalsamfunnet og vi er en del av Stavanger by og Jær-regionen og det betyr enormt mye og ha Viking FK og et elitelag innen toppfotball".

Den strukturelle koblingen mellom Viking FK og et mediesystem som Stavanger Aftenblad bidrar på ulik vis til viktige bidrag for disse systemenes gjendannelse og omdannelse i samfunnet. For Viking FK vil en slik kobling kunne bidra til en "oppmerksomhetsverdi", en eksponering, en profilering av klubben og klubbens sponsorer gjennom en voldsom mediedekning. Medias interesse for Viking FK gjør den samtidig mer attraktiv for forannevnte sponsor og kan benyttes i markedsføringen av Viking FK ovenfor sponsorsystemene. Ifølge Waldow (intervju side 9) viser Viking FK til markedsundersøkelser på Vikingnavnet under sponsortreff. "... de har vist hvor mye de har vært i media i 2005. Jeg har vel sagt at jeg ikke skal gi det... det er jo slike ting Hans-Øyvind⁵⁸ har presentert på sponsortreff... Men det viser jo riksdekkende og lokalt. Det er gjort markedsundersøkelser på Vikingnavnet". Medias interesse kan derfor hevdes å danne forutsetningen for den strukturelle sponsorkoblingen. Stavanger Aftenblad benytter seg av Viking FK som aktuelt fotballstoff

⁵⁸ Hans-Øyvind Sagen er markedsdirektør i Viking FK.

som kan bidra til økt leserinteresse. Fotballstoff om Viking FK kan derfor bidra til økt opplagstall for Stavanger Aftenblad.

Det karakteristiske ved denne strukturelle koblingen mellom Viking FK og Stavanger Aftenblad er at den samtidig som den bidrar med ytelser og gjenytelser, preges den også av ønske om større innflytelse på det som formidles i media og tilgang på informasjon om stoff om Viking FK for de impliserte systemene. Det er viktig for Viking FK at det skrives om Viking FK. Som belyst ovenfor er medieprofileringen av klubben viktig i markedsføringen av Viking FK både med tanke på sponsorer og folk flest. Men Viking FK ønsker samtidig å kontrollere mer av mediekonstruksjonen av seg selv gjennom bevisst seleksjon av informasjon til mediene og det å sette seg selv på "dagsorden" ved å initiere ulike medieevent. Stavanger Aftenblad formidler fotballstoff om Viking FK fordi det bidrar til å selge aviser, men ønsker større grad av informasjonstilgang for å kunne formidle fotballstoff om Viking FK. Til tross for at begge systemene har ønske om kunne bidra med flere ytelser i denne strukturelle koblingen er denne så betydningsfulle og har, som Helland (2004) hevder, så lang historisk forankring at koblingen vil vedvare i lang tid framover.

Massemedienes interesse for fotballidretten og idretten generelt kan, som Tangen (2004:178) hevder, "... *gi resten av samfunnet et inntrykk av at idrett er noe av det viktigste som foregår i vårt samfunn*". Ifølge Tangen (2004:179) kan det føre til "... *politiske implikasjoner i den forstand at idrett ofte oppfattes som et gode som må fordeles til ulike deler av befolkningen*". Nedenfor skal vi se nærmere på politikken delsystem, det kommunale systemet. Og hvordan Stavanger Kommunen strukturelt er koblet til Viking FK og hvilke goder som fordeles til Viking FK fra dette delsystemet.

Det kommunale systemet

I det norske samfunnet består det politiske delsystemet, og som en kan hevde organiseres etter det symbolsk generaliserte mediet makt/ikke-makt, av ulike partisystemer som kan ha makt både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. De ulike partisystemenes politiske ideologi vil kunne utøves gjennom blant annet et kommunalt system på lokalt nivå. Det vi skal se nærmere på er den strukturelle koblingen mellom Viking FK og Stavanger Kommune. En kan hevde det er to former for strukturelle koblinger mellom organisasjonssystemet Viking FK og Stavanger Kommune. Den ene er mellom Stavanger Kommune og Viking FKs Ungdomsavdeling som har ansvaret for breddefotballen. Den andre er mellom Stavanger

Kommune og Viking Fotball ASA. Begge disse to strukturelle koblingene tilfører organisasjonssystemet Viking FK ressurser ifra kommunen i sammenheng med idrettsanlegg. I den førstnevnte strukturelle koblingen tilføres Viking FK ytelse fra Stavanger Kommune ved at Ungdomsavdelingen disponerer kommunens idrettsanlegg uten å betale baneleie (Intervju med Idrettskonsulent i Stavanger Kommune, Harald Figved). En kan hevde, som også Tangen (2004:185) gjør, at kommunen(e) på denne måten søker å "... *realisere ambisjonen om idrett og fysisk aktivitet for alle*". Det er allikevel Viking Fotball ASAs strukturelle kobling til Stavanger Kommune som tilfører klubben de største ressursene gjennom den strukturelle koblingen dem imellom. Det er i sammenheng med Viking FKs toppfotball kommunen bidrar med mest ressurser. Det er denne strukturelle koblingen som skal belyses nærmere nedenfor.

I 1955 stod Stavanger Stadion ferdigbygget og fram til 2004 er det på denne stadion Viking FK har spilt sine fotballkamper (Askeland m.fl., 1999). Stavanger Stadion har siden den gang vært eid og drevet av Stavanger Kommune og Viking FK har kunnet benytte seg av denne stadion uten å betale baneleie. Den strukturelle koblingen forandret seg noe da Viking FK bestemte seg for å bygge ny stadion, Viking Stadion. Fortsatt dreide det seg om en form for innflytelse i forhold til idrettsanlegg. Viking Stadion var ferdigbygget til sesongen 2004/2005. Ifølge Viking FK anser de Stavanger Kommune som et system i lokalsamfunnet som har stor påvirkningsmuligheter overfor bygging av ny stadion (Kommunikasjonsstrategi for Viking FK). I et kommunikasjonskart, forfattet av Viking FK, står Stavanger Kommune som det systemet som setter rammene for bygging av ny stadion og at "*ordføreren [er] viktig for politiske vedtak*". Hvilke rammer det her er snakk om belyses ikke, men en kan anta på et generelt grunnlag at det dreier seg om ulike politiske vedtak knyttet til planlegging og etablering av stadion. Hva har så den strukturelle kobling mellom Viking FK og Stavanger Kommune bidratt i form av ytelse til Viking FK?

I forbindelse med byggingen av Viking Stadion har "*selskapet*"⁵⁹ [...] *mottatt tilskudd fra Stavanger Kommune i kontanter kr 50.000.000 og tomt med verdi kr 20.000.000 vedrørende nytt stadion. Tilskuddet kan under visse omstendigheter kreves tilbakebetalt. Tilbakebetaling kan kreves ved eventuell konkurs, dersom stadiondelen overdras til andre eller ved vesentlige mislighold av tilskuddsavtalen. Stadion er stillet som sikkerhet for tilskuddet*" (Årsberetning

⁵⁹ Viking Fotball ASA

2004:17). I tillegg har Viking Fotball ASA en ”gjeld til Stavanger Kommune på kr 8.550.000” (Årsberetning 2004:17) på grunn av et lån på 10 millioner som ble tildelt dem til bygging av treningsbane (intervju Figved).

De strukturelle koblingene som her er nevnt mellom organisasjonssystemet, Viking FK, og det kommunale systemet, Stavanger kommune, har først og fremst sammenheng med idrettsanlegg. Viking FKs ungdomsavdeling får ytelser i form av gratis baneleie for å kunne drive breddefotballen, mens Viking Fotball ASA mottar ytelser i form av kapital og tomt for å kunne bygge Viking Stadion. Gjennom å strukturelt koble seg til Viking FK kan det hevdes at Stavanger kommune på denne måten får oppnådd et politisk mål om idrett for alle, både breddeidrett og toppidrett, samtidig som Viking FK kan bidra med å markedsføre byen og distriktet som Figved (intervju) hevder. Byen og kommunen profileres gjennom Viking FK. Den strukturelle koblingen mellom Stavanger kommune og Viking FK kan, som nevnt ovenfor, dateres tilbake til 1950-tallet og byggingen av Stavanger Stadion. Det har vært og er fortsatt en sterk kobling mellom Viking FK og Stavanger kommune. Og dette kan nok forstås med utgangspunkt i det som Tangen (2004:179) hevder at politikere og det politiske systemet ”... har funnet det opportunt å la seg assosiere med idrettsutøvere og idrettsarrangementer”.

Oppdragelsessystemet St Svithun

St.Svithun videregående skole (St.Svithun vgs), etablert i 1918, har inngått en samarbeidsavtale med Viking FK om utvikling av fotballtalenter som er elever ved skolen. ”St. Svithun vgs har formelt samarbeid med: Viking Fotball...”⁶⁰. En slik strukturell kobling er etablert hovedsakelig for å kombinere utvikling av skole og fotball for elever som kan betegnes som fotballtalenter. Alle systemer er avhengige av at menneske stiller sine ulike ferdigheter og kompetanser i form av ytelser til rådighet for systemenes operasjoner. Slike menneskelige ytelser konverteres i disse systemene til ulike roller med spesifikke oppgaver, i dette tilfellet rollen som elev og rollen som fotballtalent. Hvilke kriterier som ligger til grunn for å inkludere personer i systemene varierer. Alle kan, som nevnt, ikke inkluderes. Derfor selektivt inkluderer systemene med utgangspunkt i hvilke ytelser som kan bidra med å opprettholde systemets medium og kode. I oppdragelsessystemer som St.Svithun inkluderes det generelt på grunnlag av karakterer, men som vi skal se nedenfor i noen sammenhenger

60

http://www.svithun.vgs.no/modules/module_123/proxy.asp?D=2&C=1295&I=3759&mid=1154&sid=1230&pid=1156

også i forhold til fotballferdigheter og prestasjoner. I Viking FK inkluderes det på grunnlag av hva personen kan bidra med i form av fotballferdigheter, hva personen kan prestere innenfor idrettsformen fotball. Den strukturelle koblingen som tas opp her må ses i sammenheng med Viking FK behov for unge fotballtalenter, og St.Svithun vgs sitt behov for fotballkompetanse, og som markedsføring av skolens studiespesialiserende studieprogram.

Ifølge skolens hjemmeside kan elever velge en studiespesialiserende retning som de kan kombinere med, det som skolen betegner som, toppidrett. Fotball er en av toppidrettene skolen tilbyr. ”St. Svithun har et spesielt tilbud for deg som har ambisjoner med idretten din. Elever som velger toppidrett kan kombinere idrettssatsing med studiespesialiserende utdanningsprogram”⁶¹.

Ifølge seksjonsleder i idrett ved St.Svithun vgs Torleif Berg, har skolen samarbeidet med Viking FK i en årrekke, men selve samarbeidet har ikke blitt formalisert før de siste 6-8 årene. Samarbeidet fungerer på den måten at skolen tar seg av grunntrening av elevene, mens Viking FK trener elevene i fotball. Viking FK stiller med trener seks timer tre ganger i uken. Ifølge Viking FK⁶² har de ”... *ansvaret for det sportslige innhold, organisering og gjennomføring av fotballdelen*”. Den selektive inkluderingen av hvem som tas opp på studiespesialiserende med toppidrett baserer seg på følgende inklusjonskriterier⁶³: ”... *ha fullført grunnskole med et karaktersnitt på minimum 4,0*”. *Tilleggs poeng tildeles kvalifiserte elever (se over) som har ferdigheter på høyt nivå. etter følgende kriterier:*

- *kretsnivå: 100 poeng*
- *nasjonalt nivå: 150 poeng*
- *prioriterte søkere: 200 poeng*

Prioriterte søkere er rangerte utøvere fra våre samarbeidsklubber, eller spesielt talentfulle utøvere.

Berg fremhever da også at det ikke er nok å ha gode karakterer for å tas opp ved skolen, de må samtidig holde et visst idrettslig nivå. ”Og så må vi se på hver enkel om de holder idrettslige

⁶¹

http://www.svithun.vgs.no/modules/module_123/proxy.asp?D=2&C=1291&I=3758&mid=1154&sid=1156&pid=1154

⁶² <http://www.viking-fk.no/newsread/news.asp?n=5053>

⁶³

http://www.svithun.vgs.no/modules/module_123/proxy.asp?D=2&C=1295&I=3759&mid=1154.%201183&sid=1230&pid=1156

mål og da har vi sagt at de må være på et krets nivå” (intervju side 3). Prioriterte søker vil ifølge Berg (side3) være ”... en person som Viking FK gjerne vil ha inn, som har fantastiske utviklingsmuligheter, slik som de ser det, men når gjerne ikke opp karaktermessig fra ungdomskolen. Da har vi et intervju, det har vi med alle elevene, men spesielt med dem. Slik at de kan komme inn selv om de ikke har det nivået, rent faglig fra ungdomsskolen”.

St.Svithuns strukturelle koblingen med Viking FK bidrar hovedsakelig til at skolen gjøres mer attraktiv for elever. Berg svarer bekreftende på spørsmålet om samarbeidet med Viking FK har bidratt til flere søknader til studiespesialiserende med toppidrett. Han sier blant annet også at *”det har aldri vært så stor søknad som til neste år innenfor fotball”* (intervju side 6). Som Berg hevder er navnet Viking FK viktig i markedsføringen av skolen. *”Viking FK er jo en god merkevare ... de har jo veldig mange kvaliteter. Og å bli assosiert med et samarbeid med Viking FK ser jeg på som et stort pluss”* (intervju side 6). I tillegg har Viking FK den fotballfaglige kompetansen som kan bidra til å utvikle elever som satser på idrettsformen fotball. *” [D]et er veldig viktig å få tak på de personene som kan idretten de har søkt til ... folk som har spisskompetansen innenfor den idretten som elevene har valgt. Det er den ressursen og samtidig er jo Viking FK en stor klubb”* (intervju side 2). Også senere i intervjuet påpeker Berg viktigheten med at samarbeidet tilfører skolen fotballfaglighet. Elevene *”... nyter godt av de beste trenerne og de beste trenerne har jo den kompetansen. For den praktiske kompetansen er den som er viktigst”* (intervju side 4).

Hva kan det så hevdes at Viking FK får igjen for å samarbeide med St.Svithun vgs? I årsberetning (2004:3) kan en lese at *”utvikling av unge spiller både fra egen klubb og fra øvrige klubber i vår region blir stadig viktigere satsingsområde...”*. En slik oppfatning har resultert i blant annet ansettelse av spillerutvikler og juniortrener på heltid og at klubben *”fra og med skolestart høsten 2001 inngikk i et tett samarbeid St.Svithun videregående skole der [klubben] har ansvaret for fotballundervisningen”* (Årsberetning 2004:3). Det er også spillerutvikler og juniortrener som er ansvarlig for treningen av elever fra St.Svithun vgs. Det at Viking FK prioriterer lokal talentutvikling i større grad nå enn tidligere må ses, og som de også selv hevder, i sammenheng med mulighetene for å forbedre A-laget og økonomi. *”Spillerutvikler og juniortrener samarbeider meget tett, og dette skal sikre best mulig tilbud til lokale talenter som kan ta steget opp i A-gruppa vår”* (Årsberetning 2004:3). *”Med den økonomiske hverdagen norsk toppfotball er inne i, vil spillerutviklingsarbeid i egen klubb og region bli enda viktigere i årene framover”* (Årsberetning 2004:7). Det er dyrt å kjøpe

veletablerte spillere som kan heve A-lagets prestasjoner og utvikling av egne talenter kan derfor spare klubben for stor utgifter i forhold til spillerkjøp. Samtidig som salg av lokal utviklete talenter kan selges for et visst beløp til andre klubber.

5.4 Samfunnsmessig forankring og betydning?

Vi har så langt sett på hva fotballklubben består av, hva den styres av og hvilke andre systemer klubben strukturelt kobler seg til. Det er flere strukturelle koblinger mellom Viking FK og andre systemer enn de som er analyserte i denne avhandlingen. De strukturelle koblingene som er blitt gjenstand for nærmere analyse, er selektert på grunnlag av den nevnte målsetning om å kunne si noe om samfunnets resonans overfor fotballklubber som Viking FK. Hvorfor disse systemene og ikke noen andre? For det første så baserer dette seg på at noen systemer må velges framfor noen andre. Det finnes mange systemer og alle kan ikke belyses i en masteroppgave med et slikt begrenset omfang som denne. Og for det andre så falt valget på disse på grunn av en antatt større betydning for klubbens eksistensielle grunnlag enn andre systemer i lokalsamfunnet.

Systemer virker, som nevnt tidligere, ikke isolert fra omverden. Det virker i forhold til en intern grensesettende omverden. Det vil si at omverden for Viking FK defineres av klubben selv som en annen omverden enn for andre samfunnssystemer. Samfunnet utgjør den mest omfattende definerte omverden for klubben. Samfunnet rommer den totale kommunikasjonen i samfunnet. Den samfunnsmessige kommunikasjonen er en mangfoldig kommunikasjon. Det finnes ikke en samfunnsmessig enhet hvor all kommunikasjon har sitt utspring fra. Det moderne samfunnet er et fragmentert samfunn bestående av flere forskjellige delsystemer med egne meningskonstruksjoner. Disse meningskonstruksjonene danner systemenes interne kommunikasjon, samtidig som kommunikasjon uttrykker mening. De ulike delsystemene bidrar derfor til ulik forståelse av samfunnet, med utgangspunktet i hver deres opptrukne forskjeller og grenser. Idrettssystemet og dens organisasjoner forstår samfunnet ut fra et idrettslig perspektiv, vitenskapssystemet fra et sannhetsperspektiv, politikken fra et politisk, det økonomiske fra et markeds perspektiv osv. Alle har de en forskjellig forståelse av samfunnet, orientert ut fra deres interne forskjell- og grensesetting.

Det er med utgangspunkt i en slik oppfatning av samfunnet en skal søke en forståelse for samfunnets aksept og legitimering av fotballklubber som Viking FK. Klubben det her er tale

om eksisterer, så da kan en hevde at sentrale samfunnssystemer bidrar med den aksept og legitimitet som er nødvendig. Forståelsen må derfor søke etter hvorfor det er tilfellet. Jeg ser det som nødvendig å påpeke overfor leseren atter en gang at det er snakk om en klubbs eksistens på eliteserienivå i norsk fotball, og at studien derfor kanskje ikke har samme overføringsverdi i sammenheng med klubber i de lavere divisjoner enn den har i forhold til andre eliteserieklubber. En kan da stille følgende spørsmål: Hadde det vært mulig for Viking FK å befinne seg i tippeligaen uten bidrag fra samfunnet? Dets omverden? Og hvorfor foreligger det en samfunnsmessig resonans for klubbens eksistens?

Svaret på disse spørsmålene ligger i forståelsen av hvorledes Viking FK kobler seg til relevante delsystemer i dets omverden. De strukturelle koblingene som er belyst, kanskje med unntak av koblingen til St.Svithun vgs⁶⁴, er nødvendige for at Viking FK skal kunne hevde seg i tippeligaen. For at klubben skal ha de ressursene som kreves for å drive virksomhet av organisasjonen, for at laget skal kunne tilføres de ressursene som kreves for stadig å kunne prestere bedre, slik at de vinner fotballkamper og oppnår seier. Bidrag i form av kapital fra investorer og sponsorer kan benyttes til å utvikle, produsere og vedlikeholde operasjoner som administrasjon, trening, talentutvikling, rekruttering osv. Kapitalressurser er nødvendig for å kunne drive organisasjonens virksomhet profesjonelt. Kommunenes bidrag i form av tomt og kapital er viktige bidrag i bygging av idrettsanlegget, Viking Stadion. Og media som opprettholder interessen for Viking blant folk flest, samtidig som de fungerer som medium for reklameeksponering av sponsorer. St.Svithun kan en hevde også er viktig som eksempel på klubbens menneskelige bidrag i form av velvillige fotballtalenter. Samtidig som disse strukturelle koblingene bidrar til nødvendige ressurser i form av kapital, medieeksponering og fotballtalenter, bidrar de samtidig til en inneforstått aksept og legitimering av fotball og dens organisasjoner. Et annet aspekt er at systemene som er strukturert koblet til Viking FK har en interesse av dens tilstedeværelse. De mottar bidrag, ytelser som har betydning for deres egen eksistens. Sponsorer får markedsført navnet sitt gjennom fotballklubbens positive omdømme lokalt, investor investerer penger med tanke på økonomisk utbytte, kommunen som sørger for idrett og fysisk aktivitet for innbyggerne og St.Svithun gjennom markedsføring av skolen for å tiltrekke seg en større elevmasse. Alle har den interesse av at Viking FK fortsatt er en tippeligaklubb.

⁶⁴ Viking FKs strukturelle kobling til St.Svithun kan stå som et eksempel på koblinger med systemer som kan bidra med ytelser i form av fotballtalenter. Andre systemer fotballklubben er strukturelt koblet til i sammenheng med det å skaffe seg talenter er blant annet andre fotballklubber (Årsberetning 2004).

6.0 Konklusjon

I dette kapitlet skal jeg drøfte funn og svar på problemstillingen og forskningsspørsmålene som ble skissert innledningsvis, samt reflektere over hva jeg ikke har observert og eventuelt hvorfor og hva som er det viktigste forskningsbidraget med denne avhandlingen.

Fotballklubben det er tale om i denne masteroppgaven befinner seg på eliteserienivå i norsk fotball. Denne avhandlingen har sett nærmere på hvilken lokal forankring og betydning en eliteserielubb som Viking FK har i lokalsamfunnet? Som understreket innledningsvis ville jeg søke svar på problemstillingen både teoretisk og empirisk. Årsaken til dette baserer seg på en antagelse om at sosiale fenomener ikke eksisterer uten noen som helst samfunnsmessig aksept eller forståelse for dens eksistens. Teorien som kunne begrunne og gi gyldighet for denne antagelsen fant jeg hos Luhmanns systemteori. Systemteorien stiller spørsmålene om hva som muliggjør sosiale systemer og at svaret på dette må søkes gjennom å se på operasjoner i og utenfor systemet. Ved utarbeiding av problemstilling ble denne bevisst formulert slik at den impliserer at det (1) foreligger en samfunnsmessig forankring, definert som en forståelse og aksept for, samt forpliktende samarbeid og støtte til, fotballklubbens eksistens i samfunnet, begrunnet gjennom teoretisk refleksjon. Og (2) samfunnsmessig betydning, hva de ulike systemene i samfunnet vektlegger som avgjørende for deres relasjon med fotballklubben, belyst gjennom empirisk observasjon. Før jeg svarer på problemstillingen vil jeg først svare på de 8 forskningsspørsmålene, som poengtert innledningsvis, og som datagrunnlaget for avhandlingen har tatt utgangspunkt i.

Hva styrer den interne kommunikasjonen i fotballklubben?

I sosiale systemer styres og bestemmes kommunikasjonen av forventningsstrukturer som i sin mest konsentrerte form betegnes som symbolske generaliserte medium og kode(r), disse regulerer atferden til personene i klubben. Rettere sagt: forventningene regulerer kommunikasjonen i forhold til hva det kommuniseres om, hva som er meningsfull kommunikasjon. I fotballklubben er mediet ”seier” og dobbeltkoden ”vinne/tape” og ”fremgang/tilbakegang”. Disse forventningene styrer fotballkommunikasjonen på banen, gjennom kroppslig å prestere best mulig slik at laget vinner, men også kommunikasjonen utenfor banen i selve klubben, for at den kroppslige kommunikasjonen på banen skal være mest mulig forberedt slik at laget vinner.

Hvordan organiserer fotballklubben sin virksomhet?

På grunnlag av forventningene produseres det operasjoner som gjør at fotballklubber som Viking FK kontinuerlig kan gjen- og omdannes som en tippeligaklubb. Eksempler på slike operasjoner er: trening som skal bidra til fremgang i prestasjonene til enkeltspillere og lag, treningsfasiliteter hvor treningen kan foregå, stadion hvor mål kan skåres og vinner kåres, laguttak hvor laget velges, talentutvikling der ungespillere får utviklet sine fotballferdigheter osv. Men også operasjoner som administrasjon til å styre og organisere disse operasjonene, og økonomi og marked til å skaffe ressurser og forvalte disse internt. For at disse operasjonene skal fungere kreves det at ”noen” velger hva som skal utføres, hvordan det skal utføres, hvem som skal utføre det og til hvilken tid det skal utføres. Fotballklubber som Viking FK differensierer ut systemroller med ansvar for organiseringen, finansieringen, forberedelser og gjennomførrelser av disse operasjonene med utgangspunkt i dets medium og koder. Alt dette må organiseres. Organiseringen av Viking FK må ses som uttrykk for mestring av kompleksitet. Hvilke seleksjoner skal foretas for å gjen- og omdanne Viking FK i tippeligaen? Hvordan skal operasjonene opprettholdes og utvikles? Hvilke personer skal selektivt inkluderes? Og hvor og hvordan skal ressurser skaffes som kan bidra til opprettholdelsen av mediet og kodene? Dette er noen av spørsmålene det må foretas seleksjoner på grunnlag av. For å kunne realisere kodene vinne/tape og framgang/tilbakegang på toppnivå innenfor norsk fotball skiller det klart mellom bredde- og toppfotball i organisasjonssystemet Viking FK. Utdifferensieringen av delsystemet Viking Fotball ASA er måten klubben håndterer kompleksitet på, og som uttrykker dets indre kompleksitet. Aksjeselskapet overtar ”*elitesatsingen fra Viking Fotballklubb*” (Årsberetning 2004). Det bygges opp en intern kompleksitet som er enklere enn omverdenskompleksiteten, men som er i samsvar med hvordan omverden observeres. Observasjonen av omverden preges i hovedsakelig av hvor og hvordan ressurser kan skaffes. Med opprettelsen av Viking Fotball ASA øker profesjonalisering av klubben. Nye operasjoner dannes, og nye systemroller defineres. Administrasjon, økonomi og marked og roller tilknyttet disse gjør at klubben samsvarer mer med deler av omverden som er særlig viktig for tilførselen av kapitalressurser. Klubben fikk gjennom utdifferensiering av delsystemet Viking Fotball ASA tilført kapitalressurser og kunne differensiere ut profesjonsroller til å håndtere toppfotballen. Administrerende direktør, markedssjef, A-lagsspillere, trenere, spillerutviklere er eksempler på profesjonsroller i klubben og som mottar kompensasjon for å utføre ulike systemspesifikke oppgaver. Fotballklubbens Ungdomsavdeling, med ansvar for breddefotballen, har blant annet som mål

om å ”ha et tilbud til alle som vil spille fotball” og ”rekruttere, utvikle og skape spillere til ... A-lag og toppfotball generelt” (Laglederhåndbok Viking FK). .

Hvordan forholder fotballklubben seg til omverden?

Fotballklubben er strukturelt orientert mot omverden. Som vil si at fotballklubber som Viking FK forholder seg til omverden med utgangspunkt i hva denne kan bidra med i forhold til realiseringen av kodene vinne/tape og framgang/tilbakegang. Med andre ord betrakter Viking FK omverden med utgangspunkt i hva denne kan hjelp til med i forhold til utviklingen og videreutviklingen av interne operasjoner som er dannet med utgangspunkt i kodene. Hva omverden kan bidra med i sammenheng med trening, talentutvikling, administrasjon, treningsfasiliteter, stadion osv. Hvilke bidrag det da er tale om er ulike former for ressurser, og da hovedsakelige i form av kapital. Kapitalressurser fra omverdenen kan kun tilføres klubben gjennom relasjoner, det som betegnes som strukturelle koblinger, med andre delsystemer. En kan derfor hevde at en løsning på ressursproblematikken som tippeligaklubber som Viking FK står overfor er strukturelt å koble seg til andre delsystem i samfunnet. All dokumentasjon som er benyttet i denne avhandlingen understreker viktigheten av forhold til omverden. I årsberetningen 2004 ser en at refleksjonen rundt egen virksomhet samtidig reflekterer over forhold i omverdenen som har betydning for systemets interne operasjoner. Samarbeidet med St.Svithun vgs og andre lokale klubber betones som viktig i utviklingen av talenter. Økning av sponsorinntekter fremheves som viktig slik at driftsgrunnlag i klubben gjøres uavhengig av salg av spillere. Betydningen av media og ”bearbeiding” av media fremheves som viktig i Markedsplanen for Viking Sponsor. Også hva og hvor mye offentlige midler klubben har mottatt fra Stavanger kommune belyses i årsberetningen 2004. Observasjonen av egen virksomhet og hva som kreves for å kunne drive klubben forsvarlig, medfører samtidig en observasjon av forhold i omverden som kan bidra med dette.

Hvilke relasjoner finnes det mellom fotballklubben og andre samfunnssystem?

Mange flere enn det som er trukket fram i denne oppgaven, men de som er belyst her kan hevdes å være de mest sentrale for gjen- og omdannelsen av Viking FK i den norske tippeligaen. For å kunne belyse antall relasjoner og kunne beskrive hva som kjennetegner disse, kreves det mer data og en avhandling som har et større format enn denne. De delsystemene som er valgt her er Lyse, Stavanger Investering AS (som er representert ved Ole Rugland), Stavanger Aftenblad, Stavanger Kommune og St.Svithun videregående skole.

Hva er det som karakteriserer og danner grunnlaget for relasjonen mellom fotballklubben og andre samfunnssystem?

Den gjensidige interessen i forhold til utveksling av ytelser som i neste omgang kan bidra til systemenes gjen- og omdannelse av interne operasjoner og organisering. Gjennom strukturelle koblinger med andre delsystemer kan Viking FK få tilført ytelser som kan bidra til å danne gjen- og omdanne operasjoner og roller som sørger for realiseringen av kodene vinne/tape og framgang/tilbakegang. Klubben mottar ytelser som i neste omgang konverteres til interne operasjoner og roller som trening, treningsutstyr, stadion, fotballspillere m.m. Grunnlaget for å inngå strukturelle koblinger med andre delsystem må derfor ses i sammenheng med Viking FKs behov for ressurser. Ressurser som systemet ikke kan produseres internt i systemet, og som derfor må skaffes gjennom omverdenen. I avhandlingen er det blitt belyst hvorfor og hvordan disse ytelsene er viktige for Viking FK. Det som derimot ikke er belyst godt nok er hvordan ytelsene fra Viking FK konverteres og benyttes i disse andre systemenes dannelse og gjen- og omdannelse. For å kunne gi en fullgod beskrivelse og observasjon av dette kreves det, slik jeg ser det, en analyse av hva det er som muliggjør disse systemene og se hvilken rolle relasjonen med Viking FK har i sammenheng med dette. En slik analyse ville derfor kunne utdype ytterligere de intervjuene som er gjennomført i dette prosjektet. Kanskje kunne en slik analyse gjort at intervju spørsmålene kunne ha blitt stilt annerledes og beskrivelsen av svarene forstått på en annen måte. I denne avhandlingen ble det en for krevende analyse, både tidsmessig og omfangsmessig.

Hva oppfatter fotballklubben som betydningsfullt og verdifullt i relasjonen med de ulike samfunnssystemene? Svaret på dette spørsmålet må ses i sammenheng med fotballklubbens ressursproblematikk. Hvordan og hvor skal ressursene som trengs for kontinuerlig å opprettholde og forfølge mediet og dobbeltkoden på eliteserienivå i norsk fotball, anskaffes? Hvordan skaffes penger til operasjoner som trening, treningsbaner, stadion, lønning av ansatte, spillerkjøp, rekruttering og talentutvikling osv? Som belyst i avhandlingen tilføres Viking FK kapital ved at Lyse sponser Viking FK, ved at Rugland investerer i Viking FK og ved at Stavanger kommune bidrar med offentlige midler i form av kapital og gratis tomt til bygging av Viking Stadion. En forutsetning for interesse for Viking FK som sponsor- og investeringsobjekt er Viking FK formidles som fotballstoff gjennom mediesystemer som Stavanger Aftenblad. I tillegg tilføres den strukturelle koblingen med St.Svithun vgs menneskelige ressurs i form av fotballferdigheter. Gjennom strukturelle koblinger tilføres

klubben ytelser som i konvertert form bidrar til at tippeligaen kan prestere bedre slik at seier oppnås. Her kan en stille spørsmålet om det i det hele tatt hadde vært mulig for fotballklubber som Viking FK å befinne seg i tippeligaen uten bidrag fra samfunnet?

Hva oppfatter de ulike samfunnssystemene som betydningsfullt og verdifullt i relasjonen med fotballklubben? For å kunne gi et mest mulig adekvat svar på dette spørsmålet kan det hevdes, som nevnt ovenfor, at det trengs mer data som sier noe om disse systemenes interne operasjoner og organisering. Hvilke forventninger styrer og regulerer disse systemenes interne operasjoner, og som bidrar til en interesse for Viking FK? Også her legger masteroppgavens omfang en begrensning. Når det er sagt foreligger det noen interessante funn, foretatt gjennom kvalitative intervjuer av representanter for disse systemene, som sier noe om hvilken betydning Viking FK har for disse systemene. Spørsmålet er om mer kunnskap om de ulike systemene kunne ha bidratt til annerledes formulerte intervjuer og dermed annerledes forståelse av betydningen av relasjonen? Men det som foreligger av empirisk materiale i denne avhandlingen sier noe om følgende; Det investeres gjennom kapitalressurser i klubben med håp om fremtidige inntekter. Det sponses gjennom kapitalressurser for å få positiv omdømme og reklame gjennom fotballklubbens medieeksponering. Fotball formidles i media slik at medieselskaper skal kunne selge sine produkter. Det tilføres kommunale ressursmidler i form av gratis baneleie til breddefotballen og kapital og tomt til toppfotballen i Viking FK for blant annet å realisere ambisjonen om idrett og fysisk aktivitet for alle på kommunalt nivå. Og det tilføres individuelle fotballferdigheter til klubben for fotballkompetanse og markedsprofilering av oppdragelsessystemet.

Hva er det som bidrar til at samfunnet godtar og aksepterer fotballklubbens eksistens?

Svaret på dette spørsmålet må ses i sammenheng med at fotballklubben er attraktiv for andre delsystem, det at den kan bidrar med ytelser som ingen andre i lokalsamfunnet kan bidra med. Luhmann (2000a) betegner det moderne samfunn som et funksjonelt differensiert samfunn. Det finnes ikke noen felles verdier, en felles enighet om hvordan verden samfunnsmessig skal observeres. Det finnes ulike verdier og betraktningmåter fordi samfunnet består av forskjellige delsystemer som utfører en funksjon, løser en oppgave, for samfunnet. Og det er blant disse delsystemene en må søke en forståelse om hvorfor fotballklubbens eksistens aksepteres og godkjennes av samfunnet. Viking FK aksepteres og godkjennes fordi den har betydning for andre delsystemers autopoiese, deres realisering av sine koder. Fordi den kan tilby noe til andre systemer som ingen andre lokale systemer kan.

Hvilken lokal forankring og betydning har Viking Fotballklubb?

Svaret på selve problemstillingen må ses, som understreket innledningsvis og ovenfor, gjennom teoretisk refleksjon og empirisk observasjon. Valget av systemteorien gir et teoretisk svar på problemstillingen i det den påpeker at sosiale fenomen eksisterer fordi det skiller seg fra omverden, og at omverden finner en eller annen betydning i at hvert enkelt system eksisterer. Det at fotballklubber som Viking FK er mulig i samfunnet må ses i sammenheng med forhold innad i organisasjonen, samt forhold i omverden. I denne oppgaven har en sett at Viking FKs gjen- og omdannelsen av interne operasjoner er avhengig av ytelser i form av ulike ressurser som klubben selv ikke kan produsere, og som derfor må søkes i omverden. Delsystemer i omverden vil allikevel ikke bidra med ytelser til fotballklubben uten at gjenytelsene oppleves som relevant for deres interne operasjoner. Fotballklubbens eksistensgrunnlag må derfor ses i forhold til dens samfunnsmessige relevans for andre delsystem. Fotballklubben har en betydning, utfører en oppgaven, fyller en funksjon i samfunnet. I det moderne samfunn, som Luhmann (2000a) betegner som et funksjonelt differensiert samfunn, må den empiriske observasjonen av betydningen søkes blant delsystem som interagerer med fotballklubben. Det må søkes etter empiri som sier noe om relasjonene, om de strukturelle koblingene mellom Viking FK og andre delsystem. Gjennom ulike dokumenter og kvalitative intervjuer kan strukturelle koblinger og betydningen av disse empirisk observeres, men det skal understrekes at begrensninger i det empiriske materialet kan ha medført feil observasjon. Like fullt bidrar disse observasjonene til å belyse noe av hva grunnlaget er for fotballklubbers eksistens. Den sier noe om at strukturelle koblinger mellom Viking FK og disse delsystemene som her er observert eksisterer, og at dette baserer seg på gjensidig interesse for hvilke ytelser systemene kan tilby hverandre. Det foregår sponing av, investering i, kommunal støtte til og menneskelige ytelser disponeres for Viking FK. For Lyse er Viking FKs medieeskponering viktig for markedsføringen og profileringen av deres logo og navn. For investorer som et investeringsobjekt som fremtidig kan generere mer kapital. For Stavanger Aftenblad som fotballstoff som bidrar til salg av aviser. For Stavanger Kommunen som profilering av by og region og muligheten for oppnåelsen av politiske mål som ”idrett for alle”. Og for St.Svithun med kompetanseheving innenfor fotball og til bruk i markedsføring av skolen. Alle disse er eksempler på empirisk observasjon av betydningen som ligger til grunn for Viking FKs lokale forankring og betydning.

Oppgavens forskningsmessige relevans

Så til slutt. Hva kan denne avhandling bidra med forskningsmessig? Den kan tilby en alternativ forståelse av hvordan fotballklubben kan observeres og hva som ligger til grunn for dens eksistens. Samtidig tydeliggjør avhandlingen at sosiale fenomener må ses i sammenheng med, og forstås med utgangspunkt hva som preger deres forhold til, omverden. Avhandlingen søker å gi en deskriptiv forklaring på fotballklubbers lokale forankring og betydning og gir således en beskrivelse av hva som kan ligge til grunn for dette. Større forskningsprosjekt har slikt sett et utgangspunkt for dypere og mer omfattende analyse av dette komplekset. I den sammenheng sies det også noe om hva fotballklubber består av og hva det er som styrer og driver dens virksomhet, og at det har innvirkning på de personene som tilslutter seg en slik organisasjon. En slik deskriptiv analyse kan være, og bør danne, en forutsetning for å forstå, både sosiologisk og psykologisk, hvorfor enkeltindivider fortsetter å drive med fotballidrett, mens andre faller fra. Masteroppgaven søker etter å beskrive hvordan tingene er og ikke hvordan de ikke er, men burde være. Lest slik kan oppgavens deskriptive analyse være informativ for dem som ønsker å endre noe i disse systemene til noe som heller bør være.

Flere ting kunne vært gjort. Men de rammene som en masteroppgave skal skrives innenfor, setter begrensninger for hvilke temaer som kan belyses, hvordan det gjennomføres og hvor lang tid som er mulig å bruke. Nye prosjekter kan imidlertid ta opp tråden og se nærmere på det som ikke er belyst tilstrekkelig her.

Referanser

Andersen, S. S. (1997): *Case-studier og generalisering. Forskningsstrategi og design*. Fagbokforlaget, Bergen.

Arnoldi, J. (2005): *Medieanalyse og Niklas Luhmanns systemteori*. I: Järvinen, M. og Mik-Meyer, N. (Red): *Kvalitative metoder i et interaksjonistisk perspektiv*. Hans Reitzels Forlag, 2005.

Aschehoug og Gyldendal (1998): *Store norske leksikon*. Kunnskapsforlaget, Oslo.

Askeland, O. J. (1999): *Drømmen om de mørkeblå. Fotballklubben Viking gjennom 100 år*. Stavanger Aftenblad, Stavanger.

Bjorvand, H. og Lindeman, F. O. (2000): *Våre arveord. Etymologisk ordbok*. Novus forlag, Oslo.

Dunning, E. (1971): *The sociology of sport: a selection of readings*. F. Cass, London.

Flyvbjerg, B. (2004): *Five misunderstandings about Case-Study Research*. Sosiologisk tidsskrift 2/04.

Goksøyr, M. (1996): *"Vi gir alt for Norge" – om nasjonal reisning og kulturell tilhørighet. Idretten som historisk arena for identitetsskapning*. Norges Idrettsforbund og Norges idrettshøgskole.

Goksøyr, M. og Olstad, F. (2002): *Fotball! Norges Fotballforbund 100 år*. Norges Fotballforbund, Oslo.

Guttman, A. (1994): *Games and Empires. Modern sports and cultural imperialism*. Columbia University press, New York.

Götke, P. (1997): *Niklas Luhmann*. Anis, Fredriksberg.

Helland, K. (2003): *Sport, medier og journalistikk. Med fotballaget til EM*. Fagbokforlaget, Bergen.

Helland, K. (2004): *Sport som attraksjon. Symbiosen mellom fotball og medier*.
Idrottsforum.org.

Jönhill, J. I. (1997): *Samhället som system och dess ekologiska omvärld. En studie i Niklas Luhmanns systemteori*. Lunds universitet, Lund.

Kneer, G. og Nassehi, A. (1997): *Niklas Luhmann – introduktion til teorien om sociale systemer*. Hans Reitzels Forlag, København.

Luhmann, N. (1992): *Hvorfor "systemteori"?*. I: Jacobsen, J. C. (red.): "Autopoiesis. En introduksjon til Niklas Luhmanns verden av systemer". Forlaget Politisk Revy, København.

Luhmann, N. (1995): *Begyndelse og slutning – betragtninger over forskellene*. I: Jacobsen, J. C. (red.): "Autopoiesis II. Udvalgte tekster af Niklas Luhmann". Forlaget Politisk Revy, København.

Luhmann, N. (2000a): *Sociale systemer. Grundrist til en almen teori*. Hans Reitzels Forlag, København.

Luhmann, N. (2000b): "Hva er tilfældet?" og "Hvad ligger der bag?". *De to sosiologier og samfundsteorien*. Distinktion, nr.1, 2000, s. 9-25.

Lund, B. (1963): *Idrettslaget Vikings historie. Fra 1899 til 1963*. Dreyer Aksjeselskap, Stavanger.

Tangen, J. O. (1997): *Samfunnets idrett. En sosiologisk analyse av idrett som sosialt system, dets evolusjon og funksjon fra arkaisk til moderne tid*. Dr. philos. avhandling. Universitetet i Oslo, Oslo.

Tangen, J. O. (2004): *Hvordan er idrett mulig? Skisse til en idrettsosiologi*. Høyskoleforlaget AS, Kristiansand.

Tangen, J. O. (2005): *Idrettens organisasjoner som en inklusjons- og eksklusjonsmekanisme*. Prosjektbeskrivelse.

Thyssen, O. (2000): Luhmann og sporten. Distinktion, nr. 1, 2000, s. 49-65

Thyssen, O. (2003): *Organisasjonens usynlighed*. Distinktion, nr. 7, 2003, s. 65-75.

Morgenbladet 23.04.04

VG 30.01.08

Hovedsponsor LYSE – intervjuguide

Intervjuobjekt: Rolf Waldow

- **Generelt om samarbeidet med Viking FK**

- Hvor lenge har dere sponset Viking FK? Hvor mange år har Lyse vært hovedsponsor for Viking FK?
- Hva vil det si å være hovedsponsor?
- Hvor lang kontrakt har dere med Viking FK?
- Hvor lenge er det igjen av nåværende kontrakt med Viking FK? Og har dere eventuelle planer om å fornye kontrakten?
- Har den nye stadion hatt noen betydning for Lyse sitt engasjement i Viking FK?

- **Samarbeidsformen**

- Hvordan foregår samarbeidet?
- Hvor ofte møter dere representanter fra Viking FK?
- Hvor mye penger og ressurser er det snakk om i sponsoravtalen? Skjer det en økning år for år? Er det visse kriterier/mål som må oppfylles?
- Regner dere med at dere får mer igjen enn hva dere bruker i sponsormidler? Hva med forretningsmessig effekt? Møte med andre bedrifter? Viking Partnere
- Er dere ofte involvert i et eller annet med Viking FK? Har dere møter med andre aktører/bedrifter på Viking stadion?
- Har dere visse krav overfor klubben? Forventninger? Hvilke påvirkingsmuligheter har dere overfor Viking FK?
- Hvordan opplever dere samarbeidet?
- Er det uenigheter dere imellom? I så fall hva er det snakk om? Hvilke tema?

- Har dere en avtale som involverer ansatte?
- Har det noen betydning for de ansatte at Lyse er sponsor? Vet dere hvor mange av deres ansatte som går på tippeligakamper?
- Er der en intern enighet/uenighet i bedriften om dette samarbeidet? I så fall hva består enigheten/uenigheten i?
- Opplever du samarbeidet med Viking FK som integrerende for bedriften?
- Har Viking en eller annen kompetanse som dere mener dere kan dra nytte av? Lagbygging, ”teamwork”?

- **Betydningen av samarbeidet**

- Hvorfor samarbeider dere med Viking FK?
- Hva er det viktigste med samarbeidet mellom Lyse og Viking FK?
- Hvilken betydning har samarbeidet for Lyse?
- Hva får Lyse igjen som bedrift gjennom samarbeidet med Viking FK?
- Hva får Lyse ut av eksponeringen som sponsor gjennom de ulike mediene? Oppmerksomhetsverdi.
- Er det kun denne formen for eksponering Lyse anser som viktig? Eller er det andre lokale arenaer som Viking FK er involvert i som er av interesse for Lyse? (Samfunnsrettede prosjekter, Vennskap og entusiasme?)
- Hvorfor samarbeider dere med Viking FK og ikke andre fotballklubber?
- Hva er det som er attraktivt med å være hovedsponsor for Viking FK?
- Hva mener Lyse at Viking FK får ut av samarbeidet med Lyse? Foruten sponsormidler.
- Hva er det som gjør Viking FK attraktiv?
- Hvilken betydning har Viking FK for lokalsamfunnet? Og hva har dette å si for Lyse som samarbeidspartner?
- Helt til slutt. Er det noe du ønsker å tilføye?